

کتاب معلم

رهنمای تدریس تفسیر شریف صنف ۱۰

رهنمای تدریس تفسیر شریف = صنف ۱۰

سال چاپ: ۱۳۹۹ هـ. ش.

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی	دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې	هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی	د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو	د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي	پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي	هم ایماق، هم پشه یان
دا هېواد به تل ځلېږي	لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به	لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مودی رهبر	وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت معارف

کتاب معلم رهنمای تدریس تفسیر شریف

صنف دهم

سال چاپ: ۱۳۹۹ هـ. ش.

مشخصات کتاب

مضمون: رهنمای تدریس تفسیر شریف

مؤلفان: گروه مؤلفان کتاب‌های درسی بخش دیپارتمنت تعلیم و تربیه اسلامی

ویراستاران: اعضای دیپارتمنت ویراستاری و ایدیت زبان دری

صنف: دهم

زبان: دری

انکشاف دهنده: ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

ناشر: ریاست ارتباط و آگاهی عامه وزارت معارف

سال چاپ: ۱۳۹۹ هجری شمسی

ایمیل آدرس: curriculum@moe.gov.af

حق طبع، توزیع و فروش کتاب‌های درسی برای وزارت معارف جمهوری اسلامی افغانستان محفوظ است.
خرید و فروش آن در بازار ممنوع بوده و با متخلفان برخورد قانونی صورت می‌گیرد.

پیام وزیر معارف

اقراً باسم ربك

سپاس و حمد بیکران آفریدگار یکتایی را که بر ما هستی بخشید و ما را از نعمت بزرگ خواندن و نوشتن برخوردار ساخت، و درود بی‌پایان بر رسول خاتم - حضرت محمد مصطفی ﷺ که نخستین پیام الهی بر ایشان «خواندن» است.

چنانچه بر همه‌گان هویداست، سال ۱۳۹۷ خورشیدی، به نام سال معارف مسمی گردید. بدین ملحوظ نظام تعلیم و تربیت در کشور عزیز ما شاهد تحولات و تغییرات بنیادینی در عرصه‌های مختلف خواهد بود؛ معلم، متعلم، کتاب، مکتب، اداره و شوراهای والدین، از عناصر شش‌گانه و اساسی نظام معارف افغانستان به شمار می‌روند که در توسعه و انکشاف آموزش و پرورش کشور نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. در چنین برهه سرنوشت‌ساز، رهبری و خانواده بزرگ معارف افغانستان، متعهد به ایجاد تحول بنیادی در روند رشد و توسعه نظام معاصر تعلیم و تربیت کشور می‌باشد.

از همین‌رو، اصلاح و انکشاف نصاب تعلیمی از اولویتهای مهم وزارت معارف پنداشته می‌شود. در همین راستا، توجه به کیفیت، محتوا و فرایند توزیع کتاب‌های درسی و رهنمای تدریس در مکاتب، مدارس و سایر نهادهای تعلیمی دولتی و خصوصی در صدر برنامه‌های وزارت معارف قرار دارد. ما باور داریم، بدون داشتن کتاب درسی باکیفیت، به اهداف پایدار تعلیمی در کشور دست نخواهیم یافت.

برای دستیابی به اهداف ذکرشده و نیل به یک نظام آموزشی کارآمد، از آموزگاران و مدرسان دلسوز و مدیران فرهیخته به‌عنوان تربیت‌کننده‌گان نسل آینده، در سراسر کشور احترامانه تقاضا می‌گردد تا در روند آموزش این کتاب درسی و انتقال محتوای آن به فرزندان عزیز ما، با استفاده از این رهنما، از هیچ نوع تلاشی دریغ نورزیده و در تربیت و پرورش نسل فعال و آگاه با ارزش‌های دینی، ملی و تفکر انتقادی بکوشند. هر روز علاوه بر تجدید تعهد و حس مسؤولیت‌پذیری، با این نیت تدریس را آغاز کنند، که در آینده نزدیک شاگردان عزیز، شهروندان مؤثر، متمدن و معماران افغانستان توسعه یافته و شکوفا خواهند شد.

همچنین از دانش‌آموزان خوب و دوست‌داشتنی به مثابه ارزشمندترین سرمایه‌های فردای کشور می‌خواهم تا از فرصت‌ها غافل نبوده و در کمال ادب، احترام و البته کنجکاوی علمی از درس معلمان گرامی استفاده بهتر کنند و خوشه چین دانش و علم استادان گرامی خود باشند.

در پایان، از تمام کارشناسان آموزشی، دانشمندان تعلیم و تربیت و همکاران فنی بخش نصاب تعلیمی کشور که در تهیه و تدوین این رهنمای تدریس مجدانه شبانه روز تلاش نمودند، ابراز قدردانی کرده و از بارگاه الهی برای آنها در این راه مقدس و انسان‌ساز موفقیت استدعا دارم.

با آرزوی دستیابی به یک نظام معارف معیاری و توسعه یافته، و نیل به یک افغانستان آباد و مرفه دارای شهروندان آزاد، آگاه و مرفه.

دکتور محمد میرویس بلخی

وزیر معارف

فهرست

عنوان	صفحه
درس اول: مفهوم و اهمیت علم تفسیر	۱۲
درس دوم: تفسیر سورة فاتحه	۱۵
درس سوم: آغاز وحی با علم و قلم	۱۸
درس چهارم: تفسیر سورة اخلاص	۲۱
درس پنجم: وحدانیت خداوند تعالی در مُلک و آفرینش	۲۳
درس ششم: نام های نیکوی خداوند تعالی	۲۶
درس هفتم: انسان بیهوده آفریده نشده	۲۹
درس هشتم: انسان در سایه نعمت های الهی	۳۱
درس نهم: دعوت به سوی خدا ﷻ	۳۴
درس دهم: ایمان و عمل صالح	۳۷
درس یازدهم: امانت داری و اهمیت آن در اسلام	۴۰
درس دوازدهم: امر به معروف و نهی از منکر	۴۳
درس سیزدهم: فرجام سرپیچی از ذکر خداوند ﷻ	۴۵
درس چهاردهم: نیکویی چیست؟	۴۸
درس پانزدهم: صلح و اهمیت آن در اسلام	۵۰
درس شانزدهم: نصایح لقمان حکیم به فرزندش (قسمت ۱)	۵۲
درس هفدهم: نصایح لقمان حکیم به فرزندش (قسمت ۲)	۵۵
درس هژدهم: خودداری از بدگمانی، غیبت و تجسس	۵۸
درس نوزدهم: آداب داخل شدن به خانه ها	۶۲
درس بیستم: حرمت شراب نوشی و قمار بازی	۶۶
درس بیست و یکم: امر به عدل و احسان	۶۹
درس بیست و دوم: حقوق والدین	۷۳
درس بیست و سوم: حقوق خویشاوندان، مسکینان و مسافران	۷۷
درس بیست و چهارم: عدالت و مسؤولیت در معاملات	۸۰

معلومات مختصری پیرامون تفسیر

قبل از آنکه وارد بحث درس و رهنمود میتودیک آن در رهنمای معلم تفسیر شریف شویم؛ لازم می‌دانیم تا مرور گذرایی، پیرامون موضوعات و اطلاعات مقدماتی به عمل آید تا از این طریق فراگیری علم تفسیر و پیشکش نمودن اهداف محتوایی درس‌ها برای طلاب عزیز معارف و مدرسان گرامی تسهیل گردد.

جمع آوری و نگهداری قرآن کریم در صدر اسلام

جمع و نگهداری قرآن مجید به دو طریقه صورت گرفته است:

۱. آیات قرآن مجید همان طوری که نازل می‌شد، صحابه کرام رضوان الله علیهم آن را حفظ می‌کردند و به این طریق از فقدان و تغییر در آن جلوگیری می‌نمودند.

۲. طریقه دوم نگهداری قرآن، کتابت بود. چون در جزیره العرب نوشتن و وسایل نویسنده گوی کم بود، بناء صحابه کرام رضی الله عنهم در کتابت قرآن از سنگ، چوب، پوست درخت خرما و دیگر موادی که در دسترس شان بوده استفاده می‌کردند، آیات قرآن کریم را روی آنها می‌نوشتند و نزد خود نگهداری می‌کردند.

حضرت محمد ﷺ برای نوشتن قرآن کریم، تعدادی از صحابه کرام را مأمور نموده بودند که مشهورترین آنان عبارت اند از:

۱. زید بن ثابت رضی الله عنه ۲. ابی بن کعب رضی الله عنه ۳. معاذ بن جبل رضی الله عنه ۴. معاویه بن ابی سفیان رضی الله عنه.

کتابت قرآن مجید در ابتدای اسلام به شکل ساده بود، علامات، حرکات؛ یعنی زیر، زبر، پیش، تشدید و سکون نداشت. بعد از آنکه قلمرو اسلام وسعت یافت، اقوام و نژادهای مختلف به دین اسلام مشرف شدند، اکثر مسلمانانی که زبان شان عربی نبود، در خواندن قرآن کریم به مشکل روبرو گردیدند، علما علامت گذاری را در نسخه‌های قرآن کریم ضروری پنداشتند.

این کار اولین بار در زمان خلافت عبدالملک بن مروان خلیفه اموی، انجام شد و خواندن قرآن کریم را برای مردم غیر عرب آسان گردانید.

آداب لمس و تلاوت قرآن کریم

قرآن مجید باید با داشتن وضوء در دست گرفته شود. الله تعالی فرموده است: ﴿لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾ [آیت ۷۹ سوره الواقعة].

«جز پاکیزه گان به آن دست نمی‌زنند».

قرآن کریم باید با احترام کامل گرفته شود و قسمی که چیزهای دیگر را عادتاً می‌گیریم گرفته نشود؛ زیرا در آن صورت به قرآن بی ادبی می‌شود.

علاوه بر آن، قرآن مجید را باید از خود پایین نگذاریم، پای و پشت خود را به طرف قرآن نگردانیم و همچنان تفسیر قرآن شریف، کتب احادیث، کتب فقه، سیرت و غیره متون دینی و اسلامی باید بی وضوء گرفته نشود و با احترام نگه داری شوند، زیرا این‌ها شرح و تفصیل قرآن کریم اند.

نکته: برای یاددهی و یادگیری، دادن قرآن کریم به دست شاگردان در حالی که اکثر شان بی وضو باشند به سبب ضرورت جواز دارد، زیرا منع آن باعث عدم حفظ و تعلیم قرآن می گردد، اگر قرآن کریم و کتب دیگر پوشی داشته باشند که از آن جدا باشد در این صورت گرفتن آن بدون وضوء جایز است. وقایه یی که با کتاب پیوسته است، جزء کتاب محسوب می گردد.

بهتر و نیکوتر آنست که معلم محترم تفسیر، همواره شاگردان را توصیه نماید تا در ساعات قرآن کریم و تفسیر و کتب دینی با وضوء باشند.

استعاذه: استعاذه در لغت به معنای پناه خواستن است و در اصطلاح، عبارت است از خواندن «اعوذ بالله من الشیطان الرجیم».

یعنی: پناه می برم به خداوند تعالی از شر شیطان رانده شده.

استعاذه در وقت شروع تلاوت قرآن کریم سنت است تا وسوسه شیطان دفع گردد و مانع تلاوت قرآن نشود.

خداوند تعالی در قرآن مجید فرموده است: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ آیت ۸۹ سوره نحل.

«هر گاه قرآن خواندی، پس از شر شیطان رانده شده به خدا پناه ببر.»

خواندن استعاذه در داخل نماز و خارج آن سنت است.

بسمله: برای تلاوت کننده قرآن، گفتن بسمله یعنی «بسم الله الرحمن الرحیم» نیز سنت است؛ زیرا که پیامبر گرامی اسلام ﷺ فرموده

اند: «كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَمْ يَبْدَأْ فِيهِ بِبِسْمِ اللَّهِ فَهُوَ أَبْتَرٌ».

«هر کار بزرگی که به نام خدا ﷻ شروع نشود، آن کار بی خیر و برکت است.»

آداب تلاوت قرآن کریم

قرآن کریم باید در جای پاک خوانده شود. در خواندن قرآن کریم ترتیل یعنی مراعات تجوید لازم است.

در جایی که مردم مشغول کار دیگری باشند و به قرآن کریم گوش ندهند، قرآن مجید باید آهسته خوانده شود و گرنه خواننده گنهکار می گردد.

از حضرت علی کرم الله وجهه پرسیده شد که معنای ترتیل در این قول خداوند تعالی ﴿وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا﴾ [آیت ۴ سوره مزمل] چیست؟

در جواب فرمودند: به تجوید خواندن قرآن کریم است.

سخنی چند با معلمان محترم

استادان گرانقدر!

السلام علیکم ورحمة الله و برکاته

واضح است که یک نهاد تعلیمی و تربیتی خوب باعث تشکیل یک جامعه خوب و مرفعی می گردد. جامعه خوب و مرفعی آن جامعه یی است که ارزشهای اسلامی و مزایای اخلاقی در آن رعایت گردیده باشد؛ زیرا با رعایت ارزشهای اخلاقی و هدایات الهی هویت اسلامی و ملی افراد جامعه محفوظ و مصون می ماند که این خود هدف اساسی و بنیادی وزارت معارف جمهوری اسلامی افغانستان است.

استادان گرامی!

برای اینکه اولاد وطن اشخاص مسلمان و برومند و برخوردار از سجایای دینی و آگاه از مصلحت های اجتماعی، ملی و بین المللی و هم با روحیه و فرهنگ اصیل افغانی پرورش یابند و در رفتار، سلوک و ذهنیت ایشان اثر مثبت پدید آید، امید است استادان محترم تدریس را مطابق شیوه ها و هدایات این رهنما که با زحمات دست اندر کاران ریاست انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی ترتیب و به میان آمده است به پیش برند.

این کتاب (رهنمای معلم) برای مضمون تفسیر صنف دهم ترتیب یافته است.

ساختار رهنمای دروس طوری است که در آغاز عنوان درس با ذکر شماره و صفحه درس، تعیین و تقسیم (۴۵) دقیقه برای ساعت درسی با ذکر هدف و معانی بعضی کلمات قابل توضیح در بعضی دروس درج گردیده، سپس به بیان شیوه و روش تدریس، معرفی مواد ممد درسی و فعالیت های معلم که در بر گیرنده احوال پرسی، تنظیم صنف، گرفتن حاضری و فعالیت های مشترک میان معلم و شاگرد پرداخته شده است. در اخیر غرض به دست آوردن هدف، ارزیابی صورت گرفته و خلاصه درس و سپردن کار خانه گی به شاگردان قرار دارد.

برای تدریس بهتر بعد از عنوان و مشخصات درس، دانش لازمی در راستای اعطای معلومات مزید پیرامون درس به معلم محترم ذکر گردیده است .

یک معلم خوب باید:

_ تقوی، دیانت و اخلاق حمیده داشته باشد.

_ دارای آرزوهای عالی باشد.

_ اعتماد به نفس داشته باشد.

_ شخصیت عالی داشته تحت تأثیر خواسته های دیگران نباشد.

_ قادر به حفظ و آرامش حالت روانی و تنظیم وظایف خود باشد.

_ شکیا بوده و از تحمل مشکلات هراس نداشته باشد.

_ با شاگردان روابط نیک و حسنه داشته باشد.

_ با انگیزه و زحمت کش بوده و پابند به وظیفه باشد.

_ با علم و معرفت علاقمندی داشته باشد.

_ وقت را غنیمت بشمارد.

- _ در تعلیم و تربیه شاگردان کوشا بوده در مطالعه و مذاکره از روشی علمی استفاده نماید.
- _ زمینه های تطبیق درس را در زنده گی پیگیری نماید؛ یعنی دروس را بازنده گی ارتباط دهد.
- _ در جستجوی معلومات بیشتر باشد و از تجارب دیگران استفاده نماید.
- _ رسیده گی آن منحصر به درس نبوده بلکه همه جانبه باشد.
- _ در انجام وظیفه صادق باشد.
- _ در همه زمینه ها برای شاگردان سر مشق والگوی نیک باشد.

صفات یک شاگرد خوب

- ۱_ به معلم احترام گذاشته و با علاقمندی فراوان به دروس معلم گوش فرا میدهد.
- ۲_ از پدر و مادر فرمانبرداری مینماید.
- ۳_ به وقت معین در مکتب و صنف حاضر میشود.
- ۴_ دروس خود را خوانده و وظایف خانگی را انجام می دهد.
- ۵_ در تمام امور نظافت و پاکیزه گی را رعایت می نماید.
- ۶_ نکات مهم درس را در هر ساعت درسی در کتابچه یاد داشت خود مینویسد.
- ۷_ به دیگران احترام می کند و دوستان خوب انتخاب می نماید.
- ۸_ به ادای نمازهای پنجگانه در جماعت پابندی نشان می دهد.
- ۹_ وسایل و ضروریات درسی را برای خود آماده می سازد، و در تهیه مواد مناسب درسی از رهنمایی معلم خود استفاده می نماید.
- ۱۰_ از اسراف اجتناب می ورزد و اعتدال و میانه روی در همه امور را پیشه خود می سازد.
- ۱۱_ از تقلیدهای بیجا و از تشابه نا مطلوب خود داری میکند.

پلان درسی

- پلان در لغت تدبیر، سنجش و تصمیم گیری برای اجرای یک کار است و در اصطلاح پلان عبارت از طرح «نقشه» ذهنی است که برای انجام یک کار، فعالیت های آنرا تنظیم می نماید.
- پلان درسی عبارت از طرح یا نقشه ذهنی بوده که از طرف معلم تمام فعالیت های معلم و شاگردان که در یک ساعت درسی انجام می دهند بخاطر اجرا در آن درج شده باشد.

فواید عمده و وظایف پلان درسی

- ۱_ ترتیب و تنظیم نمودن بهترین مواد و حل مطالب مغلق و پیچیده.
- ۲_ استفاده از روش های مختلف در تدریس.
- ۳_ سهم گر دا نیدن شاگردان در فعالیت های درسی.
- ۴_ معلم محترم می تواند به اطمینان خاطر تدریس نماید تا برای شا گردان موثر واقع گردد.

۶_ پلان و تدریس خوب معلم محترم را به هدف می‌رساند.

توضیح محتویات رهنمای معلم

۱_ اصطلاحات

اصطلاحات جمع اصطلاح کلمه عربی بوده که از ریشه صلح گرفته شده و به مفهوم آشتی کردن و اصطلاح به معنی اتفاق هم آمده است و لغتی است که عده‌ای برای خود وضع می‌کنند.

اصطلاح اسم مطابق فرهنگ بر ترمینالوژی (Terminology) کاربرد اصطلاحات، حقایق و نظریه‌های خاص هر قوم، ملت، مذهب و فراگیر همه ماهیت‌های علوم است که به اتفاق جمع کثیر بر یک مفهوم اساسی حوزه علمی، مهارت‌ها و طرز فکر و ذهنیت خود وضع کرده اند.

مثلاً: اصطلاحات آیت، سوره، رکوع و غیره در قرآن کریم و یا اصطلاحات کلمه، نماز، زکات و حج کعبه شریفه در تعلیمات دینی و غیره.

۲_ اهداف

اهداف جمع هدف است در فرهنگ معین، هدف چنین تعریف شده است هر چیز بلند و برافراشته، نشانه، تیر، آن چه آدمی برای رسیدن به آن بکوشد، مقصود و غایت.

اهداف یک واحد درسی بر اساس اهداف و آرمان ملی اهداف کلی نظام تعلیم و تربیه اهداف دوره‌های تعلیمی، اهداف مفردات، اهداف مضمون درسی در یک صنف در حیطه دانش، مهارت و ذهنیت محتوا طرح می‌گردد.

تعیین اهداف کلی و جزئی در یک مضمون و در یک واحد درسی به قصد ایجاد تغییرات در رفتار شاگردان و انکشاف ذهنی در معلومات ایشان اجرا می‌شود که این تغییرات همان هدف‌های برنامۀ درسی می‌باشد.

قلمرو و منابع اهداف عبارت از طبیعت دانش آموزان، جامعه و دانش گردآوری شده برای تربیت شاگردان است که با نیازها، نظر سنجی‌ها، تحقیق و مطالعه انتخاب می‌گردد.

رابطه هدف با برنامه درسی تا آن حد مهم و اساسی است که اگر ما هدف نداشته باشیم بر نامه هم نمی‌توانیم داشته باشیم؛ به عبارت دیگر، بر نامه ریزی (طرح و تهیه مواد آموزشی چون کتاب درسی، راهنمای معلم و...) تنها زمانی صورت علمی و منطقی به خود می‌گیرد که هدف مشخص را دنبال کند.

در حقیقت محتوای یک درس را، اهداف دانشی که شاگردان چقدر می‌دانند؟ اهداف مهارتی که شاگردان چه سان عمل کرده می‌توانند؟ و اهداف ذهنی و یا طرز تلقی که چطور شاگردان منحیث افراد و اشخاص انکشاف می‌نمایند و در زنده گی اجتماعی سهم فعالانه می‌گیرند، تشکیل می‌دهد.

تعریف مواد درسی

مواد درسی عبارت از اشیا و وسایلی است که معلم و شاگردان را برای به دست آوردن هدف درس کمک می‌نماید و یا به عباره دیگر آن وسایل سمعی و بصری که معلم در تدریس از آن کار می‌گیرد.

۳_ مواد ممد درسی

مواد ممد درسی شامل مواد طبیعی ساده محیطی چون دانه‌های لوبیا، نخود، سنگریزه و غیره و مواد غیر محیطی چون چارت، فلش کارت مودلها چون (کره زمین، نقشه، تصویر) و غیره. از نگاه نوعیت و ماهیت مواد به دودسته تقسیم

می‌شود: مواد عمومی از قبیل کتاب درسی، تخته، تباشیر و غیره. مواد مثلاً مودلها، گرافها، سی دی، فلم، پرچکتور، لابراتوارها، کارت‌های مصور وساده، چارت مقوایی، فلب چارت، بکس هندسی، نقشه و غیره که توسط معلم و شاگردان تهیه و در یک درس از آنها استفاده می‌شود.

مواد درسی شاگردان را از مرحله میخانیکی (که طوطی وار درس را به حافظه بسپارند) به مرحله عینیت وفهم عمیق میرساند. در را هنمای معلم هدف ما از مواد درسی مواد عمومی؛ مانند: کتاب، تخته و تباشیر و .. نیست، بلکه هدف آن مواد کمکی و موثری است که از منابع دیگر به شکل ساده و یا مدرن معلم آنها تهیه میکند و یا توسط فابریکه و یا کدام مرجع دیگر چون دفتر تکنالوژی آموزشی در اختیار مکاتب قرار می‌دهند.

۴_ فعالیت‌های آموزشی

هدف از آوردن فعالیت ها، اشتغال فراگیری شاگردان است به شکل مجموعی، انفرادی و گروهی در ایفای نقش، رونویسی، متن خوانی، مشاهده، برقراری ارتباط، طبقه بندی و غیره که در فضای آموزشی انجام می‌یابد و یا بیرون از صنف در میدان مکتب، سیر علمی، اشتراک در جلسات و برنامه‌های فرهنگی، دینی و غیره. برای فعالیتها در پلان درسی فرصت بیشتر اختصاص داده شده تا درس بصورت موثر در ذهن شاگردان بنشیند و شاگردان از دانش کسب شده، مهارت انجام شده و ذهنیت مثبت ایجاد شده در زنده گی روزمره استفاده کرده بتوانند و شاگردان به ارزش واهمیت درس که در رشد شخصیت و سلوک فردی و اجتماعی شاگردان نقش اساسی دارد پی ببرند.

۵_ ارزیابی

یکی از ارکان برنامه درسی است که ارزیابی پایان یک درس و ارزیابی مستمر را احتوا دارد. ارزیابی انعکاسگر تحلیل و تفسیر اطلاعاتی است که به شکل سیستماتیک در دانش آموز، هدفهای مورد نظر سیستم آموزشی (درسی) تحقق یافته اند و یا در حال تحقق یافتن هستند و ما را مطمئن می‌سازد که به چه اندازه به اهداف دانشی و نگرشی درس مورد نظر رسیده ایم که از طریق مشاهده، آموزش کتبی و یا جدول معیاری نمرات صورت می‌پذیرد.

۶_ اهمیت درس

در زنده گی روزمره شاگردان متن خوانی درس، مهارتها و تک مهارتها (مهارت‌های خورد و کوچک از یک روش تدریس) چقدر کار برد عینی و عملی دارد و رشد فردی و روابط اجتماعی شاگردان به کدام مقیاس پیشرفت به دست می‌آید مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

معلم محترم می‌تواند ارزش ونتیجه حاصل هر درس را از طریق مشاهده و تغییرات در رفتار، سلوک، طرز برخورد و ارتباط شاگرد با شاگرد کشف و سنجش نماید و خود را متیقن بسازد.

۷_ کار خانه گی

از اینکه شاگرد بیشتر اوقات خود را با فامیل و در میان اعضای خانواده می‌گذرانند، بنا بر آن کار خانه گی که در حقیقت پیمایشگر اهداف درس و جزء لا ینفک یاد گیری و یاد دهی است مطابق با توانمندی شاگردان به شیوه بسیار ساده داده شود و شاگردان تشویق به اجرای آن در اوقات فراغت به کمک دوستان، اولیا و اعضای خانواده می‌شوند.

اصول یا روش‌های تدریس

حقیقت مسلم است که انسانها هر کاری را که میکنند باید اصول آنرا بدانند، هر گاه اصول آنرا ندانند از اجرای آن نتیجه مثبت گرفته نمی‌توانند، اصول جمع اصل و به معنی اساس و بنیاد است و در تعلیم و تربیه عبارت از یک سلسله مقررات و روش‌های منظم است که استاد در تدریس یک موضوع از آن کار می‌گیرد و در نتیجه وی را به هدف تدریس می‌رساند.

به هر اندازه که معلم به روش‌های بیشتر آشنا باشد محتوا و مواد دلخواه خویش را با در نظر داشت شرایط زمانی و مکانی در اختیار شاگردان قرار می‌دهد و هیچ شاگرد در جریان تدریس غیر فعال نبوده و تدریس استاد دلپذیر می‌شود. **تدریس:** عبارت از آن سلسله فعالیت‌های منظم تعمیری است که معلم و شاگرد هر دو را به هدف تدریس می‌رساند و این اصول تدریس را میتود تدریس و یا روش تدریس نیز می‌گویند.

میتود یا روش تدریس

برای انجام یک کار طی نمودن مراحل لازم را میتود می‌گویند و یا روش یا میتود راه منظم و با قاعده و منطقی برای ارائه درس است؛ پس معلوم شد که آن فعالیت‌های لازم که معلم به کمک آن از طریق آسان در وقت کم مطلب را به شاگردان آموزش بدهد میتود است.

اصول تدریس اقسام زیاد دارد؛ مانند لکچر، خطابه، مشق و تمرین، سؤال و جواب، نمایش، مسابقه اجرای نقش، کار گروهی، سیر علمی، مناقشه و مذاکره، روش انفرادی، مطالعه و غیره. ما صرف آن روش‌های که در این رهنما از آن استفاده نموده ایم به شما معرفی مینماییم.

روش کار گروهی

شاگردان یک صنف به چند گروه تقسیم شوند، هر گروه بالای یک موضوع که از طرف معلم برایشان داده می‌شود بطور مشترک کار و فعالیت مینمایند، نظریات و افکار خود را باهم یکجا و شریک نموده بخاطر یاد گرفتن یک موضوع از یکدیگر می‌پرسند.

بحث و مناقشه صورت می‌گیرد، در این روش معلم حیثیت رهنما و مشاهد را داشته هر گاه در گروه‌ها مشکل پیدا شود به سؤال‌های شان جواب می‌دهد (تجارب ثابت ساخته که آموزش گروهی نسبت به آموزش انفرادی موثر تر است)

نکات عمده که معلم باید در وقت اجرای کار گروهی در نظر داشته باشد:

۱_ بهتر است اعضای گروه از ۳_۶ نفر باشد و گروه‌ها نام گذاری گردند.

۲_ هدایت کار گروهی باید خوب و واضح باشد.

۳_ در صورت امکان در کار گروهی شاگردان بشکل دایروی تنظیم شوند.

۴_ در بین گروه‌ها باید فاصله موجود باشد تا معلم بخوبی گشت و گذار کرده بتواند.

۵_ معلم گروه‌ها را بررسی و نظارت نموده و سؤال‌های آنها را جواب می‌دهد.

۶_ در کار گروهی باید به شاگردان موضوعات طوری داده شود که قدرت اجرای آنها داشته باشند.

۷_ در کار گروهی آینده باید شاگردان تغییر و تبدیل شوند.

۸_ در کار گروهی وقت تعیین شود.

۹_ در آخر کار گروهی نتیجه آن اعلان می شود.

۲_ **روش اجرای نقش:** شاگردان سهم می گیرند و موضوع درس را که قابل تمثيل باشد به شكل صحنه حقیقی تمثيل می نمایند.

نکات عمده که در روش اجرای نقش باید در نظر گرفته شود.

- ۱_ از این روش وقتی استفاده گردد که مردم آنرا بد نینند.
- ۲_ مواردی که برای اجرای نقش ضرورت است باید قبلاً تهیه شود.
- ۳_ معلم باید در مورد اجرای نقش شاگردان موقف تسهیل گر و یک رهنما را داشته باشد.
- ۴_ در وقت اجرای نقش، معلم باید کنترل صنف را مد نظر داشته باشد.
- ۵_ در روش اجرای نقش باید برای شاگردان هدایات واضح داده شود که کدام شاگرد در کدام نقش، چه کارها را، چه وقت انجام دهد.
- ۶_ در روش اجرای نقش باید شاگردانی انتخاب شوند که قدرت اجرای آنرا داشته باشند.
- ۷_ اجرای نقش در همان نقطه صنف اجرا شود که تمام شاگردان دیده بتوانند.

ترتیب روش سؤال و جواب

در این روش موضوع درس به قسمت های کوچک تقسیم گردیده و از هر قسمت آن سؤالات طرح می شود. نکات عمده یی که در این روش باید در نظر گرفته شود قرار ذیل است:

- ۱_ معلم باید طوری پرسد که شاگرد مفهوم پرسش را بداند.
- ۲_ وقتی که یک شاگرد سؤال مینماید معلم باید سؤال این شاگرد را به شاگرد دیگر راجع سازد تا او جواب بدهد.
- ۳_ به شاگردان موقع داده شود تا از یکدیگر سؤال نمایند.
- ۴_ در وقت سؤال و جواب باید معلم از موضوع خارج نشود.
- ۵_ در روش سؤال و جواب به اکثریت شاگردان سهم داده شود.
- ۶_ شاگردی که همیشه می خواهد سؤال را جواب بگوید و چانس جواب دادن شاگردان دیگر را از بین می برد باید کنترل شود.
- ۷_ باید وقت در نظر گرفته شود.
- ۸_ شاگردی که در سؤال و جواب سهم نمی گیرد در سؤال و جواب شامل ساخته شود.
- ۹_ معلم باید شاگرد را در صورت ادامه جواب غلط تهدید نکند.
- ۱۰_ معلم باید شاگرد را در صورت ارائه جواب صحیح تشویق نماید.

۴_ ترتیب روش مسابقه

مسابقه یکی از روش های اصول تدریس میباشد، در این روش رقابت مثبت بین شاگردان ایجاد شده و یک گروه از شاگردان کوشش می نمایند از گروه دیگر مسابقه را ببرند، در این روش شاگردان بیشتر فعال بوده و مرکز فعالیت قرار میگیرند. در این اصول (روش) شاگردان به دو گروه یا بیشتر از آن نظر به لزوم دید تقسیم می شوند و از هر گروه به سوبه های مساوی به تعداد مساوی شاگردان انتخاب می شوند و از این روش در صنوف ابتدایی و ثانوی میتوان کار گرفت.

نکاتی که در روش مسابقه باید در نظر گرفته شود، قرار ذیل است:

- ۱_ هدایت مسابقه باید واضح باشد.
- ۲_ در وقت مسابقه صنف باید کنترل شود.
- ۳_ در توزیع نمرات عدالت مراعات شود.
- ۴_ سؤالات مسابقه باید متنوع بوده و آسان و مشکل ترتیب گردیده و از هر گروپ مساویانه پرسش صورت گیرد.
- ۵_ در روش مسابقه یک شاگرد از شاگرد دیگر سؤال می کند، و اگر شاگرد سؤال کرده نتواند معلم سؤال خواهد کرد.
- ۶_ در اخیر باید نتیجه مسابقه اعلان شود.

۱_ روش مباحثه و گفتگو

درین نوع روش معلم سؤالات تفکر بر انگیز را ارائه می نماید و فرصت مناقشه را برای شاگردان می دهد، بعد جوابات صحیح را انتخاب نموده و آنرا در روی تخته می نویسد، تا که همه عناصر موضوع به پایه اکمال رسد و در اخیر جمع بندی می نماید و ارتباط بین افکاری که همراه شاگردان به توافق رسیده باشد با استدلال از آیات، احادیث، سیرت و دلائل فقهی و اقوال و اعمال سلف صالح مبتنی بر سهم گیری شاگردان، برای اینکه منابع شریعت سر چشمه های اساسی برای اندیشیدن و استدلال باشد استفاده می گردد.

۲_ شیوه حل مسأله

درین شیوه از طرح یک مشکل و یا یک پرسشی که مربوط به زنده گی روزمره است کار گرفته می شود تا توجه شاگردان را جلب نموده و آنان را به کاوش وادارد تا راه رسیدن به حل مشکل و یا پرسشی را دریابند. با به کارگیری این شیوه توانایی شاگردان در اندیشیدن و جستجو نمودن افزایش یافته، مهارت بکارگیری منابع و تنظیم معلومات پدید می آید؛ زیرا احکام و دساتیر اسلامی رابطه تنگاتنگی با زنده گی روزمره شاگردان داشته و به قضایای زنده گی و مشکلات آنان ارتباط دارد، و درست بکارگیری این اسلوب که شاگردان توانایی سهم گیری فعال در درس را بدست می آورند و شاگردان را به درک حکمت شریعت کمک می نماید، درک شریعتی که روابط انسان ها را نظم بخشیده و مصلحت های آنان را بهتر بر آورده می سازد و رابطه شاگرد را با خداوند بزرگ محکم و عمیق ترمی سازد.

۳_ شیوه تحلیل (تجزیه) مفاهیم

در این روش محدود ساختن درس که دارای مفاهیم باشد و استوار با مثالها را ارائه نماید و این کار با بکارگیری یکی یا بیشتر از استراتژی های این اسلوب تدریس انجام می پذیرد مثلاً:

_ مثالهای مثبت و منفی، تعریف، فشرده خصایص.

_ تعریف مفهوم، مثالهای مثبت و مثالهای منفی.

_ مثالهای مثبت و منفی، تعریف مفهوم.

استخدام چنین روش در تدریس تربیه اسلامی کمک نموده و برای شناختن بیشتر و ترسیخ آن در ذهن شاگردان صورت می گیرد و شاگردان را به فهمیدن حقایق اسلامی به صورت واضح دور از شبهه و فهم نادرست قادر می سازد.

۴_ شیوه قصه و حکایت

معلم جهت تدریس تاریخ و واقعیات از اسلوب قصه استفاده می‌نماید، اساسات قصه را مراعات نموده تا مورد دلچسپی و علاقمندی شاگردان قرار گیرد و چیزهایی که شیوه قصه در پی دارد مثل تحلیل و نتیجه‌گیری از حکمت‌های که در آن نهفته است مراعات گردد. کوتاه ساختن قصه، واضح نمودن اندرزهایی که در آن موجود می‌باشد؛ چنین روش هم برای خورد سالان و هم برای بزرگ سالان بکار برده می‌شود و همچنان از روش قصه جهت تدریس سیره‌النبی صلی الله علیه وسلم بیشتر استفاده شود.

در اسلوب قصه نکات ذیل باید در نظر گرفته شود:

_ قصه باید کوتاه باشد و قبل از ختم ساعت درسی تمام شود.

_ در قصه انتخاب شده فهم شاگردان مد نظر گرفته شود.

_ قصه مورد علاقه و دلچسپی شاگردان قرار گیرد.

۵_ شیوه نمایش

در این شیوه معلم موقف برخی از موضوعات درس را به نوعی تحریر در می‌آورد، بعد برای هر شاگرد نقشی را ایفا می‌نماید و آنرا به طور فعال و موثر بازی نموده تا که تأثیر آن در ذهن شاگردان باقی بماند.

برای بر آوردن این هدف می‌توانیم از نمایش‌های شنیدنی و یا دیدنی مثل رادیو و ویدیو استفاده نماییم.

لازم است تا در شیوه تمثیل از انبیاء کرام علیهم السلام و کبار صحابه (رضی الله عنهم) جداً خود داری نمود تا خدای نخواست به شخصیت آنها صدمه وارد نشود.

۶_ شیوه لکچر

معلم زمانی این شیوه را بکار می‌برد که قبلاً برای شاگردان مفاهیم مهم را ارائه کرده باشد و خود را مطمئن سازد تا چه حد معلومات و مفاهیم در اذهان شاگردان جاگزين گردیده است. قابل تذکر می‌باشد که در این شیوه معلم از اطالت و دراز ساختن بیش از حد موضوع پرهیز نماید تا سبب خستگی و پراگنده گی اذهان شاگردان نگردیده و همچنان سخن‌های استاد در بر گیرنده سؤالاتی باشد تا باعث جلب توجه شاگردان گردد و همزمان ایشان بتوانند سهم فعال در آموزش بگیرند، تا اسلوب سخنرانی و خطابه نیز در آن تحقق یابد.

۷_ شیوه مشق و تمرین (تکرار)

از این شیوه در تدریس قرآن کریم، احادیث نبوی و متن‌هایی که از شاگردان خواندن دقیق و درست آن مطالبه و مقصود می‌باشد کار گرفته می‌شود، شاگرد قرائت و نطق کلمات و متن‌ها را با تطبیق احکام تجوید می‌شنوید.

در آموزش تلاوت برای صنوف ابتدایی به خصوص برای حفظ سوره‌ها و احادیث توسط شاگردان، معلم ناگزیر از بکارگیری این شیوه می‌باشد.

به گونه ای که استاد یک آیه و یا جزء آن را می‌خواند و شاگردان در گروه‌ها و دسته‌ها با آن تکرار می‌نمایند، چنانکه کلمات دشوار و عباراتی که به توضیح بیشتر نیاز دارد جدا گانه تکرار می‌نمایند.

تمرین عملی

تمرین عملی در به دست آمدن مهارت‌های عملی در موضوعاتی که به عمل نیازمند است آشکار می‌گردد، مانند نماز، وضو، تیمم و مهارت کامل تلاوت، و مهارت‌های تحقیق و به کار گیری مراجع و رسم نقشه‌ها و خواندن آنها. درین شیوه شاگردان آنچه را قابل تطبیق است در داخل و یا خارج از صنف زیر نظر معلم و به رهنمایی که از فهم خود شاگرد با شد عملی می‌نماید.

۸_ شیوه جستجو و کشف

درین شیوه شاگرد مکلف به مراجعه و مصادر و منابع علمی، منابع مضمون درسی و موظف به دریافت معلومات ضروری و تعمق در آیات قرآن کریم، کتب تفسیر، باز دید از اماکن و مراکز تخصصی و استفاده از نشریات و رو نامه‌ها می‌گردد. درین شیوه نقش شاگردان بحث، اکتشاف و جمع آوری معلومات است؛ سپس منظم نمودن آن‌ها و تقدیم نمودن و مناقشه آنها با شاگردان و تهیه خلاصه آنچه مناقشه شده بر روی تخته می‌باشد، تا خلاصه کار شاگرد برای دیگر شاگردان سرمشق قرار گیرد. برای معلم که شیوه‌های یاد شده را بکار می‌بندد مناسب است تا موارد آتی را مد نظر داشته باشد:

__ مقدمه درس را آماده نموده و اذهان شاگردان را به وسیله یکی از شیوه‌های یاد شده آماده سازد، مانند بر انگیزختن به اشکال، و یا طرح سؤال، خوانش قصه جالب، نمایش تصویر یا تکرار درس گذشته و یا چیزهای دیگری که در اسلوب مقدمه و وسایل آن توضیح داده شده است.

__ عقیده اسلامی مبدأ و سر چشمه همه موضوعات مربوط به تعلیمات اسلامی باشد.

__ شاگردان را تشویق به سهم گیری فعال در جریان استفاده از شیوه‌های یاد شده نماید تا آنجا که ممکن است خود آموزی را در آنان تقویت کند.

__ در هنگام استفاده از شیوه‌های تدریس تنوع را به کار برده تا اهداف مد نظر بر آورده شده و تفاوت‌های فردی را که در میان افراد صنف است در نظر داشته باشد، بنا برین، تدریس خود را با بکار گیری شیوه گفت و گو، داستان، تمثیل، جستجو، تحلیل مفاهیم، و تمرین عملی متنوع نماید تا کفایت خوبی در تدریس از خود بروز داده و مشارکت وسیع شاگردان را جذب نماید؛ بدیهی است که باید از تدریس ملالت آور و استفاده از یک روش تدریس دراز مدت اجتناب گردد.

__ معلم باید بیشتر کوشش نماید تا شواهد را از قرآن کریم با توجه به سطح دانش و توانایی‌های عقلی و علمی شاگردان انتخاب نماید.

در اخیر توجه استادان گرامی را روی چند اصل آتی خواهانیم تا باشد که با رعایت آن اثر بیشتر در سلوک و ذهنیت شاگردان هویدا گردد:

۱_ معلم محترم به رعایت هدایات و رهنمایی‌های این کتاب مکلف است و در عین حال از هر آنچه که در تدریس مفید واقع می‌گردد استفاده کند.

۲_ از و جایب معلمین ماست که رهنما را قبلاً مطالعه نموده و برای ارائه درس آماده گی لازم بگیرند.

۳_ دانش‌های لازمی را عمیقاً مطالعه نموده محتویات آن را در صورت امکان به زبان ساده به شاگردان انتقال دهند.

۴_ معلم محترم حین ورود به صنف بعد از ادای سلام به تدریس آغاز نماید و با گفتن نام خدا و طهارت و در نظر داشت کسب ثواب، تعالی و ترقی وطن و اولاد وطن درس را به پیش برد.

۵_ از اظهار سخنان اضافی خود داری نموده، حقایق علمی و شرعی را از شاگردان نپوشاند.

۶_ در صورت مواجه شدن به اغلاط طباعتی کتاب درسی و رهنمای معلم در تصحیح آن بکوشند.

در اخیر از خداوند بزرگ برای همه معلمان محترم و فرزندان وطن خویش توفیق مزید را خواهانیم.

درس اول

عنوان: مفهوم و اهمیت علم تفسیر.

صفحه: ۱-۴

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

❖ مفهوم لغوی و اصطلاحی تفسیر را درست بدانند.

❖ ویژه گی ها و اقسام تفسیر را تشخیص نمایند.

❖ نقش علمای افغانستان را در علم تفسیر با مفسرین آن بیان کنند.

❖ با کیفیت نزول قرآن کریم به شکل درست آشنایی حاصل نمایند.

دانش لازمی: تفسیر در لغت از کلمه (فَسَّرَ) گرفته شده و بمعنی ظهور، کشف و بیان است طوری که الله تعالی می فرماید: ﴿وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا﴾ [آیت ۳۳ سوره فرقان].

تعریف اصطلاحی تفسیر: عبارت از علم دارای قواعد و اصول است که بوسیله آن معانی کلام الله تعالی حسب طاقت بشری شناخته می شود.

علامه سعدالدین تفتازانی می فرماید: «تفسیر عبارت از علمی است که از اصول کلام الله تعالی از حیث دلالت بر مراد بحث می کند».

موضوع علم تفسیر: آیات قرآن مجید است از جهت فهم معانی آن و برخی گفته اند موضوع علم تفسیر، کتاب الله العزیز (قرآن) است.

غرض علم تفسیر: فوز دارین (دنیا و آخرت) با انجام دادن اوامر و اجتناب از نواهی است.

هدف علم تفسیر: معرفت معانی کلام الله تعالی بطریقه کمال است.

واضع علم تفسیر: آن ذواتی اند که الله تعالی آنان را به نام ﴿وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ﴾ یاد نموده، از عهد فرخنده رسول گرامی اسلام ﷺ تا امروز همه مفسرین را شامل می شود، مانند سید المفسرین حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما.

مراتب تفسیر قرآن کریم:

۱. تفسیر قرآن به قرآن که بر تمام مراتب و درجات تفسیری قرآن کریم مقدم است؛ مانند: تفسیر آیت

مبارکه ﴿اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾ به آیت بعدی آن ﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾.

۲. تفسیر قرآن به حدیث شریف: پیامبر اکرم ﷺ صاحب قرآن بود، پس تفسیر آنحضرت ﷺ صحیح ترین و بلند مرتبه ترین تفسیر است.

۳. تفسیر قرآن به اقوال صحابه رضی الله عنهم: صحابه کرام با رسول اکرم ﷺ صحبت می نمودند و بیشتر اوقات

شان در حضور آنحضرت ﷺ می گذشت و آموزش های پیام و حیانی را فرا می گرفتند؛ پس اقوال صحابه رضی

الله عنهم در مسایل غیر قیاسی بمثابة اقوال پیامبر ﷺ است و علی الخصوص اقوال فقهای صحابه و خلفای

راشدین در شریعت اسلامی در مقام بلندی قرار دارد.

۴. تفسیر قرآن به اقوال تابعین و تبع تابعین: پیامبر اکرم ﷺ در حق آنان ارشاد فرموده اند: «خیر القرون قرنی ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم»^(۱).

یعنی: بهترین قرن‌ها، قرن من است و سپس کسانی که بعد از این قرن می‌باشند و سپس کسانی که متصل به قرن آنها اند.

معنای کلمات

نص قرآنی: متن قرآنی.

تدریجی: به مرور زمان، مرحله به مرحله.

تبع: جستجو.

روش تدریس: مباحثه، گروهی و سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتاب‌های تفسیر و...

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	معلم محترم بعد از ورود به صنف به شاگردان سلام می‌دهد و با گفتن حمد و ثنای الله تعالی با آنها صمیمانه احوال پرسشی نموده و ارتقای شاگردان را به صنف دهم تبریک گفته و مضمون جدید تفسیر را برای شان معرفی می‌نماید؛ سپس به ارتباط فضایل قرآن کریم و اهمیت تلاوت و رعایت قواعد تجوید صحبت می‌نماید.
۲۵ دقیقه	<p>- معلم محترم عنوان درس را بخط زیبا روی تخته می‌نویسد.</p> <p>بعداً از یک شاگرد تقاضا می‌کند تا متن درس را از سطر (۱-۱۴) به آواز بلند بخواند و سپس از شاگرد دیگر می‌خواهد تا از سطر (۱۵) الی سطر (۲۴) بخواند.</p> <p>- معلم محترم کلمات مشکل درس را روی تخته سیاه می‌نویسد و در حل معانی کلمات با شاگردان همکاری می‌کند.</p> <p>- معلم محترم اهمیت و جایگاه علم تفسیر و نقش علمای افغانستان را در علم تفسیر برای شاگردان افاده کرده و پیرامون موضوع با شاگردان مناقشه می‌نماید.</p> <p>- معلم محترم در جریان درس به سؤال‌های شاگردان پاسخ ارائه می‌کند.</p> <p>- معلم محترم شاگردان را به دو گروه تقسیم نموده و به آنان وظیفه می‌دهد تا گروه اولی در مورد تاریخ علم تفسیر و مفسرین مشهور با هم بحث و گفتگو نمایند و گروه دومی در مورد انواع و اقسام تفسیر با هم مباحثه نمایند و در پایان فعالیت، نماینده‌های هر دو گروه نتیجه کار گروهی خود را به هم‌مصنفیان ابلاغ نمایند.</p> <p>خلاصه درس</p> <p>درس امروز در نکات ذیل خلاصه می‌گردد:</p> <p>- تفسیر در لغت ظاهر کردن و در اصطلاح علمی را گویند که به واسطه آن معنای الفاظ قرآن دانسته میشود.</p>

^۱ - شرح صحیح البخاری.

<p>۵ دقیقه</p>	<p>- علم تفسیر از صدر اسلام آغاز شده و رسول اکرم ﷺ اولین مفسر قرآن کریم می باشد.</p> <p>- تفسیر به اساس محتوا و مضمون به دو نوع می باشد: تفسیر بالمأثور و تفسیر بالرأی.</p> <p>- تفسیر از نظر اسلوب و روش به چهار نوع می باشد:</p> <p>۱: تفسیر تحلیلی.</p> <p>۲: تفسیر موضوعی.</p> <p>۳: تفسیر اجمالی.</p> <p>۴: تفسیر مقایسوی.</p> <p>- مهمترین کتب تفسیر عبارتند از: تفسیر بیضاوی، مدارک، کشف الاسرار، کشاف زمخشری، تفسیر کبیر، روح المعانی، ابن کثیر، جلالین، فی ظلال القرآن، معارف القرآن، تفسیر کابلی و غیره.</p> <p>- بارزترین اهمیت علم تفسیر در آنست که ما را در تفسیر درست قرآن کریم و درک مراد اوامر و نواهی خدا ﷻ کمک می کند.</p>
<p>۱۰ دقیقه</p>	<p>ارزیابی :</p> <p>معلم محترم با استفاده از سؤال های کتاب درسی شاگردان را ارزیابی می کند.</p> <p>کارخانه گی:</p> <p>شاگردان در باره علم تفسیر قرآن کریم و مفسرین مشهور بکمک یک عالم دینی معلومات جمع آوری نموده در کتابچه های شان بنویسند.</p>

درس دوم

عنوان: تفسیر سورة فاتحه

صفحه: ۵-۹

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- ♣ مفهوم اجمالی سورة فاتحه را بدانند.
- ♣ معنا و مفهوم هدایت را درک کرده بتوانند.
- ♣ فواید سورة فاتحه را خوبتر بیان نمایند.

معنای کلمات:

- الرَّحْمَنُ: بخشاینده و مهربان.
- الرَّحِيمُ: مهربان و بخشایشگر.
- أَنْعَمْتَ: انعام نمودی، نعمت دادی.

معنای کلمات:

- ابانت: آشکار ساختن.
- منحصر: محدود، خاص.
- تثنيه: دوتایی.

دانش لازمی: معرفت آیات و سور مکی و مدنی:

علما و مفسرین کرام در باره شناخت آیات و سوره‌های مکی و مدنی سه گونه نظر دارند:

۱. آیات و سوره‌های مکی آنست که در مکه نازل شده باشند، و آیات و سوره‌های مدنی آنست که در مدینه نازل شده باشند.

۲. آیات و سور مکی عموماً به «يَا أَيُّهَا النَّاسُ» آغاز شده و آیات و سوره‌های مدنی به «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» خطاب نموده اند، یعنی خطاب سور مکی به کفار و مشرکان بوده و در آیات و سور مدنی مؤمنان مخاطب می باشند.

۳. نظر سوم که راجحترین و مورد پذیرش عموم است اینکه: آیات و سور مکی آنست که قبل از هجرت پیامبر ﷺ از مکه مکرمه به مدینه منوره نازل شده باشند اگر چه در مدینه هم نازل گردیده باشند، و آیات و سور مدنی آنست که بعد از هجرت آنحضرت ﷺ نازل شده باشند اگر چه در غیر از مدینه منوره نیز نازل شده باشند.

مفهوم سوره و آیت: سوره بمعنی ابانت، جدایی و ارتفاع است و وجه تسمیه سوره‌های قرآن بدان مناسبت است که قاری توسط آن از یک مرحله (منزله) به مرحله دیگر انتقال می کند و برخی می گویند از جهت شرف و علو مقام آنها سوره نامیده می شود.

بعضی می گویند سوره از جهتی گفته می شود که قطعه و یا جزئی از قرآن است و از جهت کمال و تمامیت آن سوره نامیده می شود؛ زیرا تمام قرآن کریم را احاطه نموده است و مشتق از (سور البلد) یعنی دیوار شهر می باشد.

آیت در لغت بمعنی علامت و نشانه است بر انقطاع کلام قبلی از ما بعد، و بعضی می گویند آیت از آن جهت گفته می شود که شگفت آفرین است و بشر را از تکلم کردن بمثل آن عاجز می گرداند و جمع آیت آی، آیات و آیای است^(۱).

سوره فاتحه هفت آیت و یک رکوع می باشد و در مکه مکرمه نازل شده، شماره نزول آن پنجم بعد از سوره (المدرثر) و در مصحف شریف اولین سوره است که قرآن کریم به آن آغاز شده است. سوره فاتحه بنام های حمد، شفا، رقیه، صلاة و غیره نیز نامیده شده است. در حدیث ترمذی که راوی آن حضرت ابوهریره رضی الله عنه است گفت: رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: (الحمد لله مادر قرآن، اساس کتاب و هفت آیت مکرر است).

این سوره بنام صلاة نیز مسمی شده؛ طوریکه در حدیث قدسی آمده است: « نماز را بین خود و بنده خود به دو نصف تقسیم نمودم، پس وقتی که بنده بگوید ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ الله تعالی می فرماید: (حمدنی عبدی) بنده من ثنا و صفت مرا گفت. الی اخیر سوره.

از این جهت سوره فاتحه بنام صلاة نامیده شده که خواندن سوره فاتحه شرط وجوبی در نماز است. دارمی از ابی سعید رضی الله عنه روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند (فاتحة الكتاب شفاء من كل سم) یعنی: سوره فاتحه برای هر زهر و آسیبی شفا بخش است.

برخی برین نظر اند که این سوره مبارکه دو بار نازل شده، یکبار در مکه و بار دیگر در مدینه منوره. امام الجلیل حافظ عمادالدین ابی الفداء اسماعیل بن کثیر القرشی الدمشقی در تفسیر خود می نویسد: سوره فاتحه مبتنی بر حمد، تمجید و ثناء الله تعالی و اسماء حسنی که مستلزم صفات علیای او تعالی است و مشتمل بر ذکر معاد (روز جزاء) و ارشاد بنده گان به طلب استعانت از ذات کبریایی به عجز و تضرع و یک سو شدن از نیروها و خواهشات فریبنده نفسانی و بشری و رهنمودی بنده گان به عبادت خالص و توحید الوهیت او تعالی و پاکی آن از شریک و نظیر و ضدّوند و مماثل و اینکه از حق تعالی درخواست هدایت به راه راست را التماس نمایند تا راه را به صوب بهشت های برین دریابند و در جوار پیامبران عظام و اولیای کرام و شهداء و صالحان قرار گیرند. در سوره مبارکه ترغیب و برانگیختن برای انجام اعمال صالحه و هشدار از راه های باطل و گرایش به رهروان باطل داده شده تا در روز قیامت از زمره آنها محسوب و محشور نشوند که آنها یهودیان و نصرانیان اند.

در آخر این سوره پس از جمله ﴿وَلَا الضَّالِّينَ﴾ آمین گفتن سنت است و دلیل سنت بودن آن روایت امام احمد و ابو داوود و ترمذی از وائل بن حجر است که گفت: از نبی علیه السلام شنیدم که پس از خواندن ﴿وَلَا الضَّالِّينَ﴾ (آمین) گفتند و صوت مبارک خود را امتداد دادند.

روش تدریس: سؤال و جواب، مباحثه، گروهی و تشریحی.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر، پوستر توضیحی سوره فاتحه.

^۱ صفحه ۹۴-۹۵ تفسیر ابن کثیر.

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	<p>معلم محترم بعد از سلام و احوال پرسی درس گذشته را به طرح چند سؤال از شاگردان می پرسد؛ سپس کارخانه گی شانرا طور مختصر ملاحظه می نماید.</p> <p>- معلم محترم سورة فاتحه را بالای دو شاگرد تلاوت می نماید و اشتباهات تجویدی شانرا اصلاح می کند.</p>
۲۵ دقیقه	<p>معلم محترم شاگردان را وظیفه می دهد تا درس را خاموشانه مطالعه نمایند؛ سپس معلم محترم درس را تشریح داده و به سؤال های شاگردان جواب می دهد.</p> <p>- شاگردان را به گروه های مناسب تقسیم نموده و درس را به سه بخش تقسیم می نماید و به گروه اول وظیفه می دهد تا بخش اول درس را با هم کار کنند، و به گروه دوم هدایت داده میشود تا در مورد بخش دوم درس با هم بحث و گفتگو نمایند.</p> <p>و به همین ترتیب برای گروه سوم وظیفه می دهد تا به ارتباط بخش سوم درس با هم بحث و گفتگو نمایند. بعد از وقت دادن کافی برای شان؛ نماینده هر گروپ را پیش روی صنف خواسته و از آنها میخواهد تا در مورد موضوع گروه مربوط خود اظهار نظر نمایند؛ البته تشویق هم صورت می گیرد.</p> <p>خلاصه</p> <p>- سورة فاتحه مکی است، و بخاطری که قرآن کریم با این سوره آغاز شده سورة فاتحه نامیده شده است. این سوره در احادیث زیاد فاتحه نامیده شده، از جمله این حدیث شریف: (لا صلاة لمن لم یقرأ بفاتحة الكتاب).</p> <p>- مفسرین برای این سوره نامهای متعددی ذکر نموده اند که از آن جمله میتوان نام های زیر را ذکر کرد: الفاتحه، أم القرآن، السبع المثانی، الکنز، الوافی، الکافی، سورة الدعاء.</p> <p>- درسها و عبرت های زیر را میتوان از سورة فاتحه آموخت:</p> <p>۱- حمد و ستایش تنها به خداوند جلّ لایق و سزاوار است.</p> <p>تنها خداوند یکتا و بی همتا را عبادت نمایم و از او مدد بخواهیم.</p> <p>۲- تشویق به کردار نیک و تحذیر و هشدار از گفتار و کردار زشت.</p> <p>ارزیابی</p> <p>معلم با استفاده از سؤال های موجود در کتاب درسی شاگردان را ارزیابی می نماید.</p> <p>کارخانه گی:</p> <p>معلم به شاگردان هدایت می دهد تا دو فایده از فواید سورة فاتحه را که برای مسلمانان آموزنده است در کتابچه های خود بنویسند.</p>

درس سوم

عنوان: آغاز وحی با علم و قلم

صفحه: ۱۴-۱۰

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ مفهوم (۵) آیت سوره مبارک (علق) را درست بیاموزند.

♣ به شأن نزول سوره (علق) و کیفیت آغاز وحی بر پیامبر ﷺ آگاهی بهتر حاصل نمایند.

♣ به ارزش مهارت‌های اساسی خواندن و نوشتن و جایگاه آن در تعلیم و تربیه اسلامی گرایش پیدا کنند.

دانش لازمی: (سوره علق)

اولین پیام وحی الهی جلّت عظمتی که توسط جبرئیل امین بالای فخر موجودات رسول اکرم ﷺ نازل شد پنج آیت اول سوره علق بود و محل نزول آن غار حرا می‌باشد که فشرده واقعه از این قرار است:

حضرت محمد ﷺ در چهل سالگی به پیغمبری مبعوث شدند، قبل از این که به پیغمبری مبعوث شوند، به غار حرا که در قله کوه نور واقع است، می‌رفتند و در آنجا به عبادت خدای یکتا و بی همتا مشغول می‌شدند.

یک روز هنگامی که مشغول عبادت خداوند متعال بودند، ناگهان جبرئیل علیه السلام وحی آورد و گفت: ﴿اقْرَأْ﴾ یعنی بخوان. آنحضرت ﷺ گفتند: من خواننده نیستم؛ جبرئیل علیه السلام سه بار آنحضرت ﷺ را در آغوش فشرد و سپس گفت: ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (۱) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (۲) اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ (۳) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (۴) عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾ [سوره علق آیت شماره (۱-۵)]

حضرت محمد ﷺ این آیات را تکرار نمود و در حالی که با شنیدن این آیات از هیبت دیدن و فشار فرشته وحی و نزول وحی الهی می‌لرزید، به خانه آمد و به همسر خود حضرت خدیجه کبری رضی الله عنها فرمود: (زَمِّلُونِي - زَمِّلُونِي). یعنی: بپوشانید مرا، بپوشانید مرا. همسرشان، آنحضرت ﷺ را در جامه یی بپچانید، تا اینکه بیم و شگفتی اش برطرف شد و قصه را برای خدیجه رضی الله عنها بیان کردند.

حضرت بی بی خدیجه رضی الله عنها آنحضرت ﷺ را دلداری و اطمینان داد که سوگند به خدا که الله تعالی هیچگاهی شما را رسوا نمی‌سازد؛ زیرا، شما صله رحم می‌کنید، محرومان و بینوایان را دستگیری می‌کنید، مهمان را گرمی می‌دارید و در حوادث و رخدادها با خیر و نیکی یاری می‌رسانید.

حضرت خدیجه رضی الله عنها آنحضرت ﷺ را همراهی نمود و هر دو ورقه بن نوفل پسر کاکای خدیجه رضی الله عنها که عالم انجیل بود، رفتند. خدیجه رضی الله عنها به ورقه گفت: از برادر زاده ات بشنو که چه دیده است! ورقه واقعه را از حضرت محمد ﷺ پرسید، حضرت محمد ﷺ قصه را برایش بیان کرد، ورقه گفت: این همان ملکی است که به موسی علیه السلام آمده بود، ورقه گفت: مژده می‌دهم که تو پیغمبر خدا هستی، کاش من جوان و قوی بودم، تا تو را یاری می‌کردم، و قتی که قومت ترا از مکه خارج می‌کنند، آنحضرت ﷺ پرسیدند آیا قوم مرا اخراج خواهند کرد؟ ورقه گفت: بلی، هر پیغمبری که مبعوث گردیده است، قومش با وی دشمنی کرده اند، اگر من در آن وقت زنده بودم تو را نصرت خواهم کرد. (متأسفانه ورقه بن نوفل چندی بعد وفات کرد).

سوره علق در مکه مکرمه نازل گردیده مشتمل بر (۱۹) آیت و (۱) رکوع بوده در ترتیب نزول اول و در ترتیب مصحف سوره نود و ششم (۹۶) می باشد، حضرت عبدالله بن عباس و مجاهد رضی الله عنهما میفرمایند: «اولین سوره نازل شده از قرآن همین سوره و بعد از آن سوره (ن و القلم) بعد از آن سوره (المزمل) و بعد از آن سوره (المدثر)^(۱) می باشند. آغاز این سوره مبارکه دلالت بر توصیف و ارجگزاری علم و آخر سوره دلالت به مذمت مال می کند، چنانچه سیاق این سوره ترغیب و گرایش به دین و علم و نفرت و انزجار از دنیا و مال می باشد.^(۲)

معنای کلمات:

فحوا: مفهوم سخن، مضمون.

دستور: فرمان، امر.

قوام: نظام، استحکام، پایداری.

روش تدریس: سؤال و جواب، توضیحی، فعالیت فردی و گروهی.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب درسی تفسیر، چارت و پوستر کلمات قرآنی سوره علق.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	- معلم محترم بعد از ادای سلام، احوالپرسی، تنظیم صنف و دیدن کارخانه گگی با طرح چند سؤال درس گذشته را ارزیابی می نماید مثلاً: حکمت آغاز یافتن سوره فاتحه با (بسم الله الرحمن الرحيم) چیست؟ و یا: معنا و مفهوم هدایت را مختصراً توضیح بدهید؟ بعد از گرفتن جواب صحیح موضوع را به تحلیل و تبیین عام فهم ارایه نماید.
۲۵ دقیقه	- معلم محترم چارت و پوستر را در پیش روی شاگردان قرار می دهد. معلم محترم از شاگردان می خواهد تا آیات سوره علق و متن درس را با خواندن استعاذه و تسمیه (اعوذ بالله و بسم الله...) خاموشانه بخوانند. - سپس از یک شاگردی که در قرائت قرآن کریم شایستگی و مهارت داشته باشد تقاضا می نماید تا آیات مبارکه را تلاوت کند و بقیه شاگردان با کمال ادب و آرامش استماع نمایند. - معلم محترم شاگردان را به دو گروه الف و با دسته بندی می نماید و گروه اول کلمات قرآنی درس را مفهوم یابی می کنند و گروه دوم در باره ارزش خواندن و نوشتن که اهمیت به سزایی در کسب علم و معرفت دارد با هم مباحثه می کنند. در پایان فعالیت نماینده های هر دو گروه نتیجه کار گروهی شان را ارائه می نمایند و معلم محترم با صمیمیت وافر در تشویق و تحسین شاگردان آنها را راهنمایی بیشتر می کند. - معلم محترم بالای نکات مهم و توضیح فواید و آموختنی های حکمت آفرینش انسان و ارزش فراگیری علم و دانش و آموزش به وسیله قلم توضیحات لازم ارائه می کند.

^۱ تفسیر خازن.

^۲ تفسیر کبیر.

	<p>خلاصه درس</p> <p>- ذات واجب الوجود، کتاب عزیز (قرآن حکیم) را با اولین پیام وحی به خواندن و علم و دانش و آموختن معرفت به وسیله قلم آغاز فرموده است.</p> <p>- با فرود آمدن پنج آیت مبارکه سوره علق در غار حراء رسالت سرور کائنات ﷺ بجهانیان اعلام می گردد و با نداء ملکوتی قرآن دروازه های علم و معرفت و آموختن با قلم برای بشریت گشوده شد.</p> <p>- سوره (علق) اولین سوره ای است که امر به خواندن و تعلیم و تعلم در آن مشهود است.</p> <p>- سوره علق در مکه مکرمه نازل گردیده (۱۹) آیت و یک رکوع دارد. در ترتیب نزول اول و در ترتیب مصحف سوره نود و ششم (۹۶) قرآن کریم می باشد.</p>
۱۰ دقیقه	<p>ارزیابی</p> <p>معلم محترم با استفاده از سؤالهای کتاب درسی شاگردان را ارزیابی می نماید.</p> <p>کارخانه گی</p> <p>معلم محترم کارخانه گی را مطابق کتاب درسی به شاگردان توصیه می دارد.</p>

درس چهارم

عنوان: تفسیر سوره اخلاص

صفحه: ۱۵-۱۷

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

❖ به مفهوم توحید الوهیت بهتر آشنا شوند.

❖ افعال شرکی را از عبادات توحیدی تفکیک و تشخیص نمایند.

دانش لازمی: سوره مبارکه اخلاص درمکه مکرمه نازل گردیده و دارای چهار آیت است.

ترتیب آن در قرآن کریم (۱۱۲) و ترتیب نزول آن (۲۲) بوده و بعد از سوره (الناس) نازل گردیده است. سبب نزول این سوره مبارکه در حدیث شریف اینطور روایت گردیده که مشرکان به پیامبر ﷺ گفتند که نسب پروردگارت را برای ما بیان کن. الله تعالی درمقابل سؤال آنها این سوره را نازل فرمود:

« قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (۱) اللَّهُ الصَّمَدُ (۲) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (۳) وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (۴) »

ترجمه: بگو (ای محمد) برای ایشان، الله تعالی یکی است. الله نیازها و حاجات همگان را پوره میکند و خود به هیچ چیز و هیچکس نیاز و احتیاج ندارد، نژاد (پدرکس نیست) و نه از کسی زاده شده (فرزند کسی نیست) و نیست او را هیچ سیال و همتایی. الله تعالی آن ذاتی است که حی و قیوم است نمی میرد و همیشه زنده جاوید بوده و هست و می باشد؛ اما دیگر مخلوقات و انسانها که پیدامی شوند سپس می میرند و از خود میراث بجا میگذارند و الله تعالی از این همه پاک و منزّه است. الله متعال در این سوره مبارک عقاید مشرکان و یهود را رد کرده و پندار واهی و باطل شان را که یهود حضرت عزیر علیهما السلام و نصارا حضرت عیسی علیهما السلام را پسران خدا و مشرکان پلید، ملائکه را دختران خدا می گفتند و به آن ذات پاک و عظیم الشان نسبت گستاخانه می دادند مردود و باطل اعلام نموده است.

«وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (۴) » و نیست او را هیچ سیال و همتایی.

در آیت دیگری آمده " لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ " نیست مانند او هیچ چیز، مخلوق چگونه مانند خالق شده میتواند.

(الصَّمَدُ) معانی زیاد دارد امام طبرانی (رحمه الله تعالی) میفرماید: الله تبارک و تعالی آن ذات بزرگ است که هر نوع نیازمندیها و احتیاجات بشر به او پیشکش می گردد و هر چیز به او محتاج و نیاز دارد و از او تعالی هر قسم کمک و مدد التماس می شود و او تعالی به هیچکس نیاز و ضرورت ندارد و مقصود همه در حل مشکلات او می باشد.

در فضایل تلاوت این سوره کریمه آمده است پیغمبر ﷺ فرموده اند: کسیکه این سوره را بخواند مثلیکه سوم حصه قرآن کریم را خوانده باشد. در حدیث دیگر آمده: یکنفر نزد رسول اکرم ﷺ آمد و گفت: من با این سوره (اخلاص) بسیار محبت و علاقه دارم آنحضرت ﷺ فرمودند: دوستی و محبت شما با این سوره شما را وارد جنت می سازد.

همچنان در حدیث دیگر نبی کریم ﷺ فرموده اند: آیا شما نمیتوانید که این سوره «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» را سه بار در شب بخوانید زیرا که این سوره برابر با سوم حصه از قرآن کریم است. و از این قبیل در فضایل و خواص این سوره مبارکه، احادیث زیاد آمده است که در اینجا به این قدر اکتفا به عمل آمد.

معنای کلمات

لَمْ يَلِدْ: نزاد.

وَلَمْ يُولَدْ: نه از کسی زاده شده. یعنی الله نه پدر کسی و نه پسر کسی است.

روش تدریس: تشریحی، سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتاب‌های تفسیر، پوستر توضیحی سوره اخلاص.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	- معلم محترم بعد از حمد و ثنا و تقدیم سلام به شاگردان، معاینه نظافت و گرفتن حاضری در فضا سازی صنف و تنظیم شاگردان دقت می‌نماید و با یک مرور مختصر کارخانه گی شاگردان را می‌بیند و رهنمایی‌های لازم ارایه کند.
۲۵ دقیقه	- معلم محترم از یک شاگرد می‌خواهد تا در باره ترجمه اجمالی پنج آیت سوره (علق) معلومات خود را بیان کند و سپس از سه شاگرد می‌خواهد تا در جاهای شان مؤدبانه ایستاده شده؛ شاگرد اولی با خواندن استعاذه و تسمیه دو آیت سوره اخلاص را به قرائت زیبا تلاوت نماید شاگرد دومی آیات (۴ و ۳) را و شاگرد سومی ترجمه آیات تلاوت شده را به همصنفیان خود تشریح بدهد.
	معلم محترم در باره سوره اخلاص و شان نزول آن به شاگردان معلومات بدهد و از شاگردان بخواهد تا در فرایند بحث سؤالهایی هر گاه به ذهن شان آید یادداشت نمایند و در پایان جلسه تدریس مطرح سازند و معلم محترم در روشنی آیات قرآنی و فواید و آموختنی‌های سوره اخلاص با شاگردان بحث تفسیری می‌نماید.
	- معلم محترم به سؤال‌های شاگردان پاسخ می‌دهد.
	خلاصه درس
۱۰ دقیقه	قبل از ظهور اسلام، مردم جهان در مجموع و بخصوص جامعه شرک زده حجاز بت‌ها، سنگهای جامد و بی جان، آفتاب، مهتاب، ستاره گان و غیره چیزها را پرستش می‌کردند با نزول قرآن کریم و دعوت توحید، پیامبر گرامی اسلام مردم را به دین توحید و یکتا پرستی دعوت فرمودند و بسا از رنج‌ها و مشکلات را درین راه متحمل گردیدند که سرانجام رسوم شرکی و خرافاتی از جامعه جاهلیت عرب زدوده شد و همه مردم بسوی اسلام و پرستش خدای متعال راه هدایت را بگزیدند و با فرود آمدن سوره اخلاص بر تمام انواع و اقسام کفر و شرک خط بطلان کشیده شد و این سوره مبارک در رد اقوال و عقاید مشرکان مکه نازل گردید.
	ارزیابی
	معلم محترم جهت اطمینان خویش از یادگیری شاگردان، با استفاده از سوال‌های کتاب درسی آنان را ارزیابی می‌کند.
۵ دقیقه	کارخانه گی معلم محترم مطابق کتاب درسی برای شاگردان وظیفه خانگی تعیین می‌نماید.

درس پنجم

عنوان: وحدانیت خداوند تعالی در مُلک و آفرینش

صفحه: ۲۲-۱۸

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ به مفاهیم آیات مبارکه (۳-۱) سوره فرقان آشنا شوند.

♣ به دلایل منصوص آیات سوره فرقان مشعر بر توحید ذات و صفات الله تعالی پی ببرند.

♣ با ارایه دلایل عقلی و منطقی وحدانیت الله تعالی را به دیگران به شکل درست ابراز کرده بتوانند.

دانش لازمی: سوره (الفرقان) در مکه مکرمه نازل شده و دارای (۷۷) آیت می باشد از نظر تلاوت در قرآن مجید (۲۵) و ترتیب نزول این سوره مبارکه (۴۲) است.

الله تعالی در این سوره مبارک بیان توحید را نموده زیرا که توحید اصل و اساس همه عبادات و رکن بنیادی همه اصول شرعی شمرده می شود و متعاقب آن از نبوت و رسالت یاد فرموده و سپس از معاد و آخرت که خاتمه و فرجام همه به آن مربوط است یاد گردیده است.

در اصل کلمه (تبارک) بمعنی برکت است که زیادت و برتری هر عمل نیک را افاده می کند همچنان (تبارک) به معنی عطا و هبه آمده است، یعنی عطایای بیکران الهی.

مقصود از واژه (الفرقان) قرآن کریم است. بدینجهت آنرا فرقان می گویند که فارق و جدا کننده بین حق و باطل می باشد، و مراد از (عبده) محمد ﷺ است.

(لِّلْعَالَمِينَ نَذِيرًا) از فحوای این آیت حکمت و علت نزول قرآن کریم فهمیده می شود که همانا (إنذار) است، وهدف از انزال قرآن کریم (ترسانیدن و هشدار دادن) برای کافه بشریت بوده و مطلب از (نَذِيرًا) حضرت محمد ﷺ و یا خود (فرقان) است و معتبر قول اول است؛ به هر دو طبقه انس و جن که به نام ثقلین یاد می شود، فرستاده شده که دیگر پیامبران الهی از این ویژه گی برخوردار نبودند و نبوت و رسالت شان صرف برای قوم و جماعت محدود متحقق گردیده و بس. سپس الله متعال در این سوره چهار نوع صفات خود را بیان فرموده است:

۱- «لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» او تعالی مالک و صاحب همه موجودات و مالک آسمانها و زمین است.

۲- «وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا» الله تعالی فرزندی نگرفته و نه به فرزند نیازی دارد؛ در این آیت مبارکه پندارهای باطل و سخنان واهی یهود و نصاری رد گردیده است.

۳- «وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ» الله سبحانه و تعالی هیچ شریک و همتایی در پادشاهی و فرمانروایی خود نداشته و در ذات و صفات خود به صفت احدیت متصف است و در این آیت رد اقوال و افعال شرکی مشرکان و بت پرستان است که عبادت غیر الله را به زعم باطل انجام میدهند.

۴- «وَوَلَّى كُلَّ شَيْءٍ» الله تبارک و تعالی همه موجودات را آفریده و به مقتضای رحمت بالغه اش هر چیز را تقدیر و اندازه نموده مانند رزق، اجل، کار، عمل و کردار هر شی را همراه با علت بقا و فنا آن را تعیین نموده است.

در آیات مبارکه درس حال مشرکان بیان گردیده که غیر از خدای واحد و لاشریک، خدایان باطل را می‌پرستند که چیزی را آفریده نمیتوانند و خود آنها آفریده شده اند و خالق و آفریننده همه الله مقتدر است؛ طوریکه مشرکان عزیر، عیسی و ملائکه را پرستش میکنند و یاد دیگر جمادات و نباتات و غیره را که آنها را خدای یکتا و بی همتا آفریده است. معبودان آنها خود به آفریننده احتیاج دارند و کوچکترین قدرت، توانایی و اختیار ندارند که برای خود و دیگران نفع و یا ضرری برسانند؛ نه توانایی میراندن و زنده نمودن را دارند، بلکه تنها و تنها این اقتدار و اختیار از آن الله متعال است و بس.

معنای کلمات

وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا: و هرگز فرزندی نگرفته

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ: و نیست مر او (الله تعالی) را شریکی در پادشاهی.

روش تدریس: توضیح و تمثیل، سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی و کتاب‌های تفسیر.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	- معلم محترم بعد از تقدیم سلام و احوالپرسی، ترتیب و تنظیم صنف و گرفتن حاضری به ارتباط درس گذشته می‌پرسد و کارخانه گی شاگردان را طور نمونه از چند شاگرد ملاحظه می‌کند و سپس از یک شاگرد دیگر می‌خواهد تا آیات مبارکه شماره (۱-۳) سورة فرقان را با گفتن استعاذه و بسمله تلاوت کند و همه شاگردان در فضای گرم آموزشی تلاوت آیات مبارکه را استماع نمایند.
۲۵ دقیقه	معلم محترم مفاهیم کلمات درس را می‌خواند و در مورد هر کلمه توضیحات لازم می‌دهد و به ترجمه آیات مبارکه می‌پردازد. معلم محترم از شاگردان می‌خواهد تا وجه مناسبت درس جدید را با درس گذشته که همانا تفسیر سورة اخلاص بود در کتابچه‌های شان بنویسند و سپس از یک دو شاگرد می‌خواهد تا یادداشت‌های خود را با دیگران شریک ساخته به خوانش بگیرند و در صورتیکه مشکل وجود داشته باشد معلم محترم فوراً به حل آن اقدام می‌کند. - معلم محترم با ارایه مثالهای زنده، وحدانیت خداوند متعال را به تحلیل می‌گیرد و از چند شاگرد می‌خواهد تا در این رابطه نیز ابراز نظر نمایند. - معلم محترم: فواید و آموختنی‌های درس را توضیح می‌دهد و به سؤال‌های شاگردان پاسخ می‌گوید.
۵ دقیقه	خلاصه درس سورة فرقان مکی است و مشتمل بر (۷۷) آیت و (۶) رکوع بوده در ترتیب نزول چهل و دوم و در ترتیب مصحفی بیست و پنجم سورة می‌باشد. فرقان یکی از نامهای قرآن است. بیشترین آیات و سور قرآن کریم که دال بر توحید الله تعالی در ذات و صفات و اسماء و افعال است در

مکّه مکرمه شرف نزول یافته است.

- برکت عبارت است از نمو و زیادت حسی، معنوی و کثرت خیر و دوام آن.
- خداوند مالک و صاحب ملک و هستی است، و متصرف هر چیزی در آسمانها و زمین می باشد.
- او تعالی بی نیاز است و به کمک و همکاری در تدبیر و اداره مخلوقاتش نیاز ندارد.
- خدایان و معبودان باطل قدرت و توانایی چیزی را ندارند که برای آن نفع و ضرر رسانند، زیرا زمام همه امور تنها به قدرت خداوند متعال است.

ارزیابی

معلم محترم بمنظور اقناع خاطر با استفاده از سؤالهای مرتبط به درس که در کتاب درسی تذکار گردیده، شاگردان را ارزیابی می کند، در صورت وجود کاستی ها و مشکلات نکات مهم درس را بار دیگر تکرار می کند.

کار خانه گی

معلم محترم مطابق رهنمود کتاب درسی به شاگردان کار خانه گی می دهد.

۱۰ دقیقه

درس ششم

عنوان: نام‌های نیکوی خداوند تعالی

صفحه: ۲۳

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ سه آیت اخیر سوره حشر را بصورت درست تلاوت کرده بتوانند.

♣ مفاهیم اجمالی آیات و اسمای نیکوی باری تعالی را درک نمایند.

♣ تأثیر نام‌های نیکوی خداوند تعالی را در زنده گی انسان و حفظ و یادگیری آن را پاداش دخول جنت بشمارند.

دانش لازمی: الله سبحانه و تعالی در آیات اخیر سوره مبارکه حشر قدرت، عظمت، ربوبیت و کبریایی اش را بالترتیب بیان فرموده است:

«هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ» در این آیت به اظهار توحید و دفع شرک اشاره گردیده؛ یعنی تمام مخلوقات باید توحید الله تعالی را قبول نموده و به آن اقرار نمایند و از شرک خود داری کنند.

«عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ» الله تعالی به همه اشیا که از نظر پنهان است و بر همه اشیا که حاضر باشند و ما آنها را دیده بتوانیم و همچنان به کلیه آن اموری که بوقوع پیوسته و یابه وقوع می‌پیوندند و بر تمام امور و موضوعات دنیا و آخرت عالم و با خبر است.

کلمه غَيْب بر کلمه (الشَّهَادَةِ) مقدم ذکر گردیده؛ زیرا غَيْب بر شهود مقدم می‌باشد.

«هُوَ اللَّهُ الَّذِي» تکرار این جمله مبارکه برای تأکید است که مردم باید وحدانیت الله تعالی را قبول کنند و به یگانگی او تعالی باور و یقین داشته و از شرک جداً پرهیزند. «الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ» الله تعالی پاک و منزّه است از تمام عیوب و نواقص و او ذاتی است که مخلوق خود را از ظلم سلامتی بخشیده؛ یعنی بالای شان ظلم روا نمیدارد، و سلامتی می‌بخشد بنده گان خود را در بهشت

«الْمُؤْمِنُ» آن ذاتی است که بر همه عملکردهای بنده گان خود واقف، باخبر و نگهبان آنها میباشد.

«الْعَزِيزُ» آن ذاتی بی همتاست که قوی و غالب است و هیچ مانند ندارد.

«الْمُتَكَبِّرُ» آن ذات مقتدر است که صاحب عظمت و کبریایی بوده و از هر نقص و ازهر آنچه که لائق شان او نیست پاک، منزّه و بلند مرتبه است. کبر در صفات الله تعالی مدح و در صفات مخلوق ذم شمرده می‌شود.

آیات مبارکه یاد شده آخرین آیات سوره حشر است که درباره فضیلت این آیات احادیث زیادی از نبی علیه الصلوة والسلام نقل گردیده که برخی از آنها را ارائه می‌نمایم:

از حضرت انس رضی الله عنه روایت است که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله به یک شخص دستور دادند وقتی که بخواب می‌رفتی، آخرین آیات سوره حشر را بخوان و به او گفت: هرگاه بمیری مرگ تو درجه مرگ شهید است.

در حدیث دیگری حضرت ابوامامه رضی الله عنه روایت کرده می‌گوید: نبی علیه السلام فرموده اند: کسی که (أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) را سه بار بخواند و بعد از آن آیات اخیر سوره حشر را بخواند، الله تعالی بر او هفتاد (۷۰) ملک را

فرودمی آورد که شیاطین (انس و جن) را از او برانند، اگر شب باشد تا سحر گاه و اگر روز باشد تا شامگاه از شیاطین در امان خواهد بود.

همچنین در حدیث دیگری آمده که حضرت معقل بن یسار رضی الله عنه روایت نموده که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده اند: کسی که صبحگاهان سه بار (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) را بخواند و سپس سه آیت اخیر سوره حشر را تلاوت نماید، الله تعالی هفتاد هزار فرشته را مکلف می سازد تا بروی درود بگویند (طلب مغفرت نمایند) تا وقت شامگاهان و هرگاه در این روز بمیرد، مرگ او مرگ شهادت می باشد، و اگر کسی شامگاهان و در شب بخواند او نیز همینطور می باشد. (از عین پاداش برخوردار می گردد).

در حدیث دیگری آمده است که حضرت ابوامامه رضی الله عنه روایت نموده می فرماید که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: کسی که در شب یا روز آیات اخیر سوره حشر را بخواند و بعد در همین شب و روز بمیرد، الله تعالی بهشت را برای او لازم می گرداند.

معنای کلمات

عَالِمٌ: داننده

الرَّحْمَنُ: بسیار بخشنده

الرَّحِيمُ: نهایت با رحم

السَّالِمُ: پاک و منزّه از هر عیب و نقص

الْعَزِيزُ: غالب در قدرت خود

الْحَكِيمُ: با حکمت در علم خود

روش تدریس: مباحثی، گروهی و توضیحی.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتاب های تفسیر، پوستر توضیحی اسماء الله الحسنی.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسی، نظم و نسق صنف، حاضری شاگردان را گرفته و کار خانه گی شاگردان را ملاحظه می کند.
	- معلم محترم با طرح سؤال هایی راجع به مفهوم آیات سوره فرقان و نتایج و فواید درس گذشته، شاگردان را، ارزیابی می کند و وجه ارتباط آیات قرآنی را یک بار دیگر واضح می سازد.
	- معلم محترم در صورتیکه پوستر اسماء الحسنی را در دسترس داشته باشد در پیش روی شاگردان می آویزد.
۲۵ دقیقه	- معلم محترم شاگردان را به سه گروه تقسیم نموده، و به هر گروه وظیفه می دهد تا یک یک آیت سوره حشر را انتخاب و باهم در گروه های خود طوری قرائت نمایند که سبب اخلاص دیگران نشود و سپس از یک نفر شاگرد که دسترسی به قرائت ترتیل قرآن داشته باشد می خواهد در پیشروی صنف ایستاده شده و هر سه آیت مبارکه را به صدای زیبا تلاوت کند.

- معلم محترم شاگردان را به دو گروه تقسیم می‌کند و از آنها می‌طلبد تا اسماء الحسنی الله تبارک و تعالی را به این طرز بنویسند: گروه اول (۱۰) اسم و گروه دوم (۲۰) اسم الله تعالی را بنویسند در پایان فعالیت، شاگردان را مورد تشویق و نوازش قرار داده و اشتباهات شانرا صمیمانه اصلاح نماید.

- معلم محترم پیرامون خواص و فواید نام‌های نیکوی الله تعالی توضیح مختصر به شاگردان ارائه بدارد.

خلاصه درس

- سورة حشر در پاره (۲۸) قرآن کریم به ترتیب مصحفی (۵۹) و ترتیب نزول آن (۱۰۱) و دارای (۲۴) آیت و (۳) رکوع بوده و در مدینه منوره نازل گردیده است.
- در این سورة مبارکه بعد از تسبیح و تقدیس ذات پروردگار در مورد اخراج اهل کتاب (یهودیان) از دیارشان و تخریب کردن خانه‌های شان به دست خودشان و به دست مسلمانان خبر می‌دهد.
- مفهوم این آیات کریمه این سخن را افاده می‌کند که الله تعالی بر آنها (یهود) خروج شان را با اهل و فامیل از محل زیست بحیث تعزیر و مجازات مقرر کرد و سپس مسایل غنیمت، فئ و تقسیم آن بر مستحقین و مسایل هجرت و جهاد آمده است.
- رکوع سوم سورة حشر بر تقوا و خود اندیشی و ملازمت بر یاد خدای واحد و لا شریک مشتمل است و در سه آیت اخیر این سوره تعریف و تمجید ذات و صفات و اسماء و افعال او تعالی است که از ﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ﴾ آغاز و تا اخیر سورت رایه شده است.
- هرگاه کسی سه آیت اخیر سورة حشر را صبحگاهان و شامگاهان بخواند اگر در همان روز و یا شب بمیرد درجه شهادت را می‌برد به این ارتباط به احادیث شریف مراجعه شود.

۵ دقیقه

ارزیابی

معلم محترم جهت اطمینان از آموزش دانشها، مهارتها و ارزشهای درس که چقدر شاگردان یاد گرفته اند، آنها را با طرح سوال‌هایی از کتاب درسی مرتبط به درس ارزیابی می‌کند.

۱۰ دقیقه

کارخانه گی

معلم محترم با استفاده از کتاب درسی به شاگردان وظیفه خانه گی توصیه می‌نماید.

درس هفتم

عنوان: انسان بیهوده آفریده نشده

صفحه: ۲۸-۳۱

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ آیات مبارکه را درست تلاوت کرده بتوانند.

♣ ترجمه آیات را یاد بگیرند.

♣ آیات شفا را شناخته و آن را حفظ کنند.

دانش لازمی: حرف همزه در (أَفَحَسِبْتُمْ) برای توبیخ (سرزنش) و تقریر است و عقیده پوچ کفار و مشرکان را رد می کند که می گویند انسان پس از مرگ باز زنده نمی شود. و الله تعالی این فکر بی بنیاد و عقیده باطل را به اسلوب توبیخ و هشدار رد می کند که اینطور نیست و انسان عبث و بیهوده آفریده نشده، بلکه پس از مرگ زنده می شود و به سوی الله تعالی برمی گردد و با وی از اعمال نیک و بدش محاسبه صورت می گیرد.

عبث: بی فایده، بیهوده و مهمل که معنی آیت اینطور می شود: آیا شما گمان می برید که ما شما را بی فایده، مهمل و بیهوده آفریده ایم و شما به سوی ما باز گشت نخواهید کرد؟ و بعد از مرگ با شما محاسبه اعمال نیک و بد نمی شود؟ نه! این طور نیست، حتماً شما باز زنده می شوید و از عملکردهای شما پرسش صورت می گیرد. بعداً الله تعالی تنزیه و پاکی ذات خود را بیان می کند و می فرماید: «فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ» پس پاک و برتر است الله تعالی پادشاه برحق از شریکان و فرزندان و از اینکه چیزی را عبث بیافریند. او تعالی مالک هرشی و پروردگار عرش بزرگ است.

صفت عرش در این آیت مبارکه به (کریم) از آنجهت است که نزول رحمت و خیر از آن به همه مخلوق می رسد؛ سپس حال کسانی را بیان می فرماید که عبادت و پرستش غیر الله را می کنند و بخدا شریک قایل می شوند و برای این عمل مشرکانه شان هیچ دلیل و برهان (دستاویز) ندارند، و جمله «وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ» شرطیه است و جواب شرط این قول الله متعال می باشد «فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ» کیفر این عمل زشت شان را، الله تعالی محاسبه کرده و جزا می دهد و آنها راه نجات و کامیابی را برای همیشه نخواهند یافت. در اخیر این آیات الله تعالی پیامبر محبوب خود را به طلب مغفرت و رحمت از پروردگار امر می کند و این تعلیم در حق پیامبر ﷺ است که امت آنحضرت ﷺ نیز از الله تعالی طلب مغفرت و رحمت کنند، و برخی می گویند که الله تعالی پیغمبر ﷺ را امر کرد که برای امت خود استغفار نماید.

در فضیلت این آیات مبارکه آمده است که حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه این آیات را در گوش یک مریض خواند و شفا یافت، پیغمبر ﷺ از وی پرسید که در گوش او چی را خواندی؟ گفت: «أَفَحَسِبْتُمْ أَمَّا خَلَقْنَاكُمْ..» نبی کریم ﷺ فرمود: قسم به آن ذاتی که جان من در اختیار اوست کسیکه با اعتماد و ایمان کامل این آیت ها را برکوه بخواند، کوه زایل (محو) می شود.

روش تدریس: مطالعه خاموشانه، سؤال و جواب، مباحثه و توضیح و تشریح.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر شریف.

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	<p>- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسی با شاگردان، ملاحظه کارخانه گی، درس گذشته را ارزیابی میکند.</p>
۲۵ دقیقه	<p>- معلم عنوان درس جدید را با خط درشت روی تخته نوشته و آیات درس را با رعایت تجوید به شکل نمونه قرائت میکند، سپس از دو شاگرد می خواهد تا آیات را قرائت کنند بعد از آن از شاگردان می خواهد تا متن درس را به شکل خاموشانه بخوانند و معلم در جریان خواندن آنها، واژه های مشکل و نکات کلیدی درس را روی تخته می نویسد.</p> <p>- معلم محترم کلمات و واژه های مشکل را معنا نموده نکات مهم درس را به شکل فشرده به شاگردان بیان می کند بعد از آن از دو شاگرد می خواهد تا به نوبت پیش روی صنف آمده و درس را به اسلوب و زبان خود تشریح کنند.</p> <p>- معلم شاگردان را به دو گروه تقسیم می نماید و به هر گروه وظیفه می دهد تا در مورد قسمتی از درس با هم مباحثه نمایند، بعد از ختم مباحثه نماینده هر گروه را پیش روی صنف خواسته و از هر کدام آنها می خواهد تا به نوبت نتیجه بحث خود را بیان نمایند، همکاری و تشویق توسط معلم صورت می گیرد.</p> <p>- معلم محترم به سؤال های شاگردان پاسخ می دهد.</p> <p>خلاصه درس</p> <p>♣ آیات شریف تاکید بر کامیابی و رستگاری مؤمنان کرده و آنرا تضمین نموده است.</p> <p>♣ طلب بخشش و آمرزش باید تنها از خداوند جلّ و علا صورت گیرد.</p> <p>♣ خداوند جلّ و علا انسان را بیهوده و عبث نیافریده است.</p> <p>♣ کسانی که به خداوند جلّ و علا شریک قایل اند عذاب دردناک در دنیا و آخرت داده می شوند.</p> <p>ارزیابی</p> <ul style="list-style-type: none"> • کی می تواند دعایی را که در متن درس ذکر گردیده از بر بخواند؟ • کی می تواند بگوید که انسان برای چه خلق شده؟ و به کدام دلیل؟ • کی می تواند یک فایده از فواید درس را بگوید؟ <p>کارخانه گی</p> <p>معلم محترم کارخانه گی داده شده در کتاب درسی را برای شاگردان وظیفه می دهد</p>

درس هشتم

عنوان: انسان در سایه نعمت‌های الهی

صفحه: ۳۲-۳۴

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ مفهوم و ترجمه آیات درس را درست یاد بگیرند.

♣ نشانه قدرت و نعمت خداوند متعال در کایات را بدانند.

♣ فواید تغییر و تبدیل شب و روز را بیان کنند.

دانش لازمی: الله تعالی در آیات کریمه سوره ابراهیم قدرت و عظمت خود در آفرینش مخلوقات و اعطای نعمت‌های بی شمارش را برای بنده گان خود بیان می کند و می فرماید که: پروردگار شما آن ذات است که به قدرت خود آسمانها و زمین را آفریده و همچنان تمام چیزهایی که در فراز و فرود (بالا و پایین) قرار دارند؛ مانند سیارات نظام شمسی و غیره همه را بی نظیر و بطور شاهکار آفریده است تا انسانها از آن نفع بگیرند، و همین طور الله تعالی آب را که عنصر حیات برای همه اشیا و وسیله زنده گی انسانها و همه مخلوقات است؛ پیدا کرد.

مراد از سما در این آیت بلندی و علو است؛ یعنی فرود آورد آب را از بالا که شامل ابرها می باشد.

و مقصد از (ماء) آب باران است که الله تعالی بواسطه این آب برای انسانها، انواع گوناگون میوه‌ها را آفریده که از آن در زنده گی مستفید شوند و لذت ببرند و شکر خدا را بجا آرند.

همچنان الله تعالی آب‌های بحرها، دریاها و جوی‌ها را آفریده و برای انسانها مسخر گردانیده تا از آن استفاده نمایند، مانند سوار شدن بر کشتی‌ها که از یک محل تا محل دیگر آنها را انتقال دهند و منافع خویش را به دست آرند که این همه به دستور و اراده الله تبارک و تعالی انجام می گردد و برین قیاس از آب، جهت آشامیدن، آبیاری زراعت و کشتزارها استفاده اعظمی می کنید. و پروردگار عز و جل خورشید و ماه را آفریده تا از روشنایی و حرارت آنها نفع بگیرید و حساب ماه و سال و اوقات را توسط مهتاب تعیین نمایید و ماه و خورشید تا روز قیامت مطابق حکم خدای توانا در حرکت اند و مسیر خود را غلط نمی کنند و متوقف نمی شوند.

مفهوم «ذَاتِیْن» حرکت دوامدار مطابق عادت و منقاد شدن برای الله تعالی است و از طرف شب آفتاب نیست تا انسان‌ها در سکون و آرامش به سربرند و به انسانها چیزهایی عنایت فرموده از نعمات مادی و معنوی که هرگز در شمار نمی آید، هرگاه انسان نعمت‌های یک اندام خود را بشمارد نمی تواند بشمرد و از تمام بدن را بطور قطع شمار نتواند «إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ» محققاً انسان بیحد ناسپاس و ستمگار است، و مراد از انسان همه آنها و بقول برخی مقصد از انسان در این جا کافر است، طوری که در سوره عصر «إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ» مقصد همان انسان کافر می باشد.

امام بیهقی رحمه الله در کتاب خود از ابو داوود نقل می کند: کسیکه ارزش نعمت‌های الهی را نمی شناسد مگر در وقت خوردن غذا و آب، عمل آن کم می شود و عذاب داده می شود، یعنی اعمال نیک او کم می شود و در عذاب او افزود می شود.

همچنان امام بیهقی رحمه الله از ابو ایوب قرشی رحمه الله علیه نقل می کند که حضرت داوود علیه السلام گفت: ای پرودگار! از کوچکترین نعمت های خود مرا آگاه کن. پس برایش گفته شد ای داوود تنفس کن، چون تنفس کرد، بوی گفته شد که این ادنی ترین نعمت من بالای تو است.

معنای کلمات

مشیت: خواست و اراده

احجام: جمع حجم به معنای اندازه و مقدار

مسخر: رام شده، مطیع

روش تدریس: مطالعه خاموشانه، کار گروهی، تشریحی.

مواد ممد درسی: کتاب درسی تفسیر شریف، کتب تفسیر شریف.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسسی، ملاحظه کار خانه گی، درس گذشته را ارزیابی می کند.
	♣ کی می تواند یک آیت شفا را از حفظ بخواند؟
	♣ یک فایده از فواید درس گذشته را کی گفته می تواند؟
۲۵ دقیقه	معلم محترم عنوان درس جدید را به خط درشت روی تخته می نویسد و درس جدید را با نام خداوند ﷻ آغاز می کند.
	نخست آیات شریف درس را به شکل درست و رعایت تجوید قرائت می نماید؛ سپس به شاگردان هدایت می دهد تا متن درس را خاموشانه بخوانند و خودش عناوین جانبی درس را به شکل زیر روی تخته می نویسد:
	♣ مظاهر نعمت های خداوند ﷻ
	♣ دوران ماه و خورشید
	♣ نعمت های بی پایان و ناسپاسی انسان.
	بعد از آن معلم از سه شاگرد می خواهد تا هر کدام به نوبت پیش روی صنف آمده و در مورد یکی از عناوین جانبی مطابق برداشت که از مطالعه خاموشانه نموده اند به زبان ساده ابراز نظر نمایند.
	معلم محترم به تشریح درس پرداخته و نکات مهم و کلیدی درس را برای شاگردان بیان میکند و نیز به سؤال های شاگردان پاسخ گفته و مشکلات آنها را حل می نماید، سپس شاگردان را به دو گروه تقسیم نموده و از آنها می خواهد تا در مورد مه و خورشید مناقشه و مباحثه کنند.
	خلاصه درس
	♣ خداوند ﷻ شب و روز و خورشید و ماه را به منفعت انسان ها خلق کرده است.
	♣ خداوند ﷻ برخی از نعمت های خود بر بنده گانش را در این آیات بیان کرده است.

- ♣ نعمت‌های خداوند ﷻ بی شمار است و انسان توانایی شمارش آنرا ندارد.
- ♣ انسان‌ها نباید در برابر نعمت‌های خداوند ناسپاسی کنند.

ارزیابی

- کی گفته می‌تواند که تغییر شب و روز چه فایده دارد؟
- کی می‌تواند که دو فایده از فایده‌های درس را بگوید؟
- کی می‌تواند آیت را که در مورد گردش خورشید و ماه آمده است از بر بخواند؟

کارخانه گي

معلم محترم به شاگردان هدایت می‌دهد تا فواید درس را بصورت فشرده در کتابچه‌های خود درج نمایند.

درس نهم

عنوان: دعوت به سوی خدا ﷻ

صفحه: ۳۵-۳۸

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ نص آیات متبرکه را درست تلاوت نمایند.

♣ فرق بین نیکی و بدی را بدانند.

♣ مفهوم آیات شریف را درک نمایند.

♣ روش مقابله با بدی را از دیدگاه اسلام یاد بگیرند.

دانش لازمی: الله تعالی در آیات مبارک سوره (فُصِّلَتْ) که بنام سوره «حم السجدة» نیز گفته می شود صفات آن مؤمنان نیک کردار را بیان می کند که مردم را به سوی خدا دعوت می کنند و عمل شایسته انجام می دهند و این بهترین صفات مؤمن است که هم خود به اوامر الهی عمل می کند و هم دیگران را به راه خدا و تعمیل احکام دین او فرا می خواند که از این طریقه و راه هیچ راه و روش دیگر بهتر نیست.

«وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ».

مجاهد و عکرمه رضی الله عنهما می گویند که این آیت در حق مؤذنان نازل شده، ولی دیگر علما گفته اند که این آیت در مکه مکرمه نازل گردیده و آذان در مدینه منوره آغاز گردیده که بدین ترتیب بهتر آنست که مفهوم آیت بنابر عموم حمل گردد و تقاضای نص آیت نیز بر عموم متکی است و در محتوای آن مؤذنان و همه کسانی که مردم را به خدا دعوت می کنند شامل می باشند.

هدف از دعوت، همانا دعوت به توحید و اطاعت از دساتیر الهی است و کسانی که این فراخوان را به عهده گرفتند باید مردم را به راه خدا و شریعت اسلام تشویق و ترغیب نمایند و اعمال صالحه را انجام دهند.

سپس الله تعالی می فرماید: نیکی و بدی برابر نیست زیرا در نیکی رضای کردگار است و بر آن اجر و ثواب مرتب می گردد و در بدی غضب الله تعالی است و کیفر دارد.

همچنان الله تعالی امر می کند که بدی را به نیکی دفع کنید؛ به این روش که در مقابل بدی عمل نیک را انجام دهید و با کسیکه به شما بدی رسانده به نیکی پاسخ بدهید و این صفات و ممیزات انسان های مسلمان است.

بنا بر این ما به این مطلب متقاعد می شویم که دین مقدس اسلام چقدر دین ممتاز و دین رحمت و مودت، عاطفه، شفقت و همزیستی مسالمت آمیز بوده هیچگاهی ظلم، ضرر، بدسلوکی و بدکرداری و کنش منفی را نمی پسندد و همواره مردم و بخصوص پیروان خود را از حقد، کینه، بغض، تعصب، عداوت، خصومت و اعمال خشونت بار باز می دارد که الله تعالی درین مورد میفرماید:

«وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ» یعنی این خصایل حمیده را که در برابر بدی و زشتی نیکی و خوبی کردن و بدی را به نیکی زدودن و اظهار تواضع با مردم، عمل آن گروهی است که دارای صبر و استقامت در دین اند و کسانی این کار شایسته را انجام می دهند که صاحب طالع بزرگ می باشند و پاداش عظیم را نصیب می شوند.

حضرت قتاده رحمه الله تعالی که از جمله تابعین مشهور در روایت احادیث رسول گرامی اسلام و تفسیر قرآن است میگوید: هدف از «ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ» جنت است یعنی این کارهای ارزشمند و ستوده از قبیل دعوت بسوی خدا، انجام اعمال شایسته، اظهار ایمان، بدی را با نیکی دفع کردن، خصلت دعوتگران راستین و صالحین پاک طنیت است که با قبول و تحمل مشقتها با التزام نیکی و فراخوانی مردم به راه خدا و اطاعت اوامر او تعالی التزام می ورزند، و چه راه و روش بهتر از این می باشد.

مجاهد و عطا رحمهما الله تعالی می فرمایند که مراد از «بِأَلَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» القای سلام است؛ بدین معنی که حین ملاقات به کسیکه با شما عداوت و دشمنی دارد به او سلام تقدیم بدارید، و القای سلام از دیدگاه اسلام این است که با طرف مقابل از در صلح و آشتی پیش می آید و به وی امن و امان می دهید برخی می گویند مراد آن است که با کسانی که با شما عداوت دارند مصافحه و احوالپرسی کنید که در فرجام، این عداوت به محبت و دوستی عوض می گردد و موجب رضای حق و سبب وصلت با همی در زنده گی انسانها می شود.

معنای کلمات

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ: و برابر نیست نیکویی با بدی
كَأَنَّهُ: مانند آنکه او

روش تدریس: تلاوت نص، مباحثه، سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر، پوستر آیت شریف.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسی با شاگردان و دیدن کارخانه گی، درس گذشته را با استفاده از سؤال های کتاب درسی ارزیابی می نماید.
۲۵ دقیقه	- معلم عنوان درس جدید را با خط درشت به روی تخته نوشته و آیات شریف را با آواز مناسب و رعایت قواعد تجوید به شکل نمونه یی تلاوت نماید. سپس همین آیات را توسط دو شاگرد تلاوت کند.
	- معلم محترم متن درس را بخش بخش به نوبت بالای سه شاگرد خوانده و کلمات مشکل را در جریان خواندن آنها روی تخته نوشته و معنا کند.
	- معلم نکات کلیدی درس را طور فشرده به شاگردان تشریح نماید.
	- معلم محترم سؤالهای بنیادی سلسله آغاز دعوت اسلامی را از چند شاگرد بپرسد و پس از گرفتن جواب صحیح آنرا بطور مباحثوی با شاگردان شریک سازد.
	- معلم محترم مطابق فعالیت کتاب درسی شاگردان را به دو گروه تقسیم نماید و هر نوع تسهیلات لازم را برای شاگردان فراهم کند.

خلاصه درس

از این درس آموختیم که دعوتگری و رساندن دین اسلام به دیگران وظیفه هر فرد مسلمان است.

- دعوت به سوی خدا با نرمی، اخلاق نیک و طریقه خوب انجام شود.

- کردار و گفتار نیک و بد برابر نیستند.

- خداوند ﷻ از گفتار و کردار نیک راضی بوده و صاحبان آنرا پاداش می دهد.

- خداوند ﷻ صاحبان گفتار و کردار بد را مجازات میکند.

- انسان ها باید در حالات خشم و غضب از صبر و شکیبایی کار بگیرند.

۵ دقیقه

۱۰ دقیقه

ارزیابی

معلم محترم جهت حصول اطمینان از یادگیری مؤثر، با استفاده از سؤال های داده شده در کتاب درسی شاگردان را ارزیابی کند.

کارخانه گی

معلم محترم حسب لزوم دید به شاگردان کارخانه گی بسپارد.

درس دهم

عنوان: ایمان و عمل صالح

صفحه: ۴۱-۳۹

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ معنای «العصر» را بدانند.

♣ ترجمه و موضوعات سوره «العصر» را طور دقیق بیاموزند.

♣ اهمیت و ارزش وقت در زنده گی روزمره را در روشنایی این سوره درک نمایند.

دانش لازمی: سوره (العصر) درمکه مکرمه نازل گردیده و شامل سه آیت می باشد، از نظر تلاوت در مصحف شریف (۱۰۳) و از نقطه نظر ترتیب نزولی مقام (۱۳) را دارد که پس از سوره (انشراح) شرف نزول یافته.

امام طبرانی و بیهقی رحمهما الله تعالی روایتی را نقل نموده اند که اصحاب رسول علیه السلام دو نفر شان که باهم روبرو می شدند تا وقتی از همدیگر جدا نمی شدند که سوره عصر را یکی از آنان برای دیگر نمی خواند و سپس یکی به دیگر سلام می گفتند.

الله تعالی در سوره عصر به زمان قسم یاد نموده، زیرا زمان دربرگیرنده عبرت ها و درسهای فراوان است؛ وقایع و حوادث شگفت انگیز در گذشت زمان رخ داده و می دهد؛ مانند پدیدار شدن شب و روز، روشنی و تاریکی که همه مظهر عظمت و قدرت خالق جهان و پرودگار انس و جان می باشد و همه دال بر توحید و وجود ذات واحد و لا شریک او تعالی دلالت دارند.

هر گیاهی که بر زمین روید + وحده لا شریک له گوید

برگ درختان سبز در نظر هوشیار + هر ورقش دفترست معرفت کردگار

مفسرین کرام عصر را چندین معنی کرده اند. بعضی را نظر بر اینست که عصر ساعت آخر روز است، و برخی می گویند مقصد از عصر، نماز دیگر (صلاة الوسطی) است یعنی نماز ما بین و میانه از جهت آنکه در بین نمازهای شب و روز قرار دارد؛ اما قول راجح همان قول اول است که مطلق زمان مُقَسَم به او تعالی است. «إِنَّ الْإِنْسَانَ لِفِي خُسْرٍ» جواب قسم است هر آینه انسان در زیان است و مراد از انسان همه انسانها بوده بعداً مؤمنان صالح استثنا گردیده اند. و برخی میگویند: هدف، انسانهای کافر اند؛ مانند: ولید بن المغیره، و دیگران و نظریه نخست درست تر است؛ زیرا لفظ انسان به عموم افراد دلالت می کند.

(خُسْر) بمعنی زیان، نقصان و تاوان طوریکه یک تاجر در سرمایه اش خساره کند؛ همچنان انسان که عمر گرانبهای خود را بدون موجب در گمراهی و فساد بگذراند و از اطاعت الله تعالی و راه حق و حقیقت انحراف بورزد این همانند آن تاجری است که در تجارت خود در اصل سرمایه مند شده باشد و این آخرین درجه نقصان و خسران پنداشته می شود.

«إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ» مگر آنانیکه ایمان آوردند و کردار نیک کردند در زیان و خسران نیستند و اینها همیشه در کامیابی و رستگاری اند.

«وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ» و یکدیگر را به حق وصیت کردند و به صبر توصیه کردند. وصیت به حق، ایمان داشتن به الله تعالی و توحید و به شریعت آراسته شدن، و از کارهای بد و منکرات خود داری کردن است و توصیه به صبر آنست که انسان در مقابل شداید و تکالیف و ادای فرایض صبر و شکیبایی کند و از ارتکاب معاصی و گناهان صبر ورزد تا آنرا انجام نداده مستوجب مجازات نگردد که صبر در همچو حالات بسیار اجر و ثواب دارد، طوریکه الله تعالی در آیت شماره (۱۰) سوره الزمر می‌فرماید: «إِنَّمَا يُؤَفِّقُ الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ» یقیناً صابران به طور کامل و بدون حساب پاداش داده خواهند شد.

خلاصه مطلب اینکه آنانیکه به الله تعالی و به آنچه حضرت پیامبر اسلام ﷺ از دین و شریعت از جانب الله تعالی آورده است ایمان دارند و عمل نیک انجام می‌دهند و یکدیگر را به حق و صبر توصیه می‌نمایند در زیان و تاوان نیستند و کسانی که از این صفات عاری اند در نقصان، خسران و زیان اند.

معنای کلمات

تمسک: چنگ زدن.

التزام: عهده دار شدن کاری، ملزم شدن به امری.

روش تدریس: مباحثه، کار گروهی، سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر شریف.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	<p>- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسی با شاگردان، تنظیم صنف، درس گذشته را ارزیابی کند.</p> <p>پیش از شروع درس جدید سؤال‌های ذیل را از شاگردان می‌پرسد:</p> <p>- کی می‌تواند بگوید که چرا نیکی با بدی برابر نیست؟</p> <p>- دعوت به سوی خداوند ﷻ باید به چه شکل صورت گیرد؟</p> <p>- معلم محترم «سوره عصر» را بالای دو شاگرد تلاوت نموده و اشتباهات تجویدی شانرا اصلاح می‌نماید و شاگردان را هدایت می‌دهد تا درس را خاموشانه مطالعه نمایند.</p>
۲۵ دقیقه	<p>- معلم محترم سوره «عصر» را ترجمه و تفسیر نموده و شاگردان را هدایت می‌دهد تا در مورد «سوگند خداوند ﷻ به زمان» با هم مباحثه نمایند، سپس سه نفر را به نمایندگی از صنف وظیفه می‌دهد تا به نوبت پیش روی صنف آمده و نتیجه بحث شانرا بازگو کنند. همکاری و تشویق توسط معلم صورت می‌گیرد.</p> <p>- معلم محترم شاگردان را به چهار گروه تقسیم نموده و برای هر گروه به ترتیب هدایت می‌دهد تا گروه اول در مورد معنای دیگر «عصر» باهم گفتگو نمایند؛ همچنان به گروه دوم وظیفه می‌دهد تا آیت آخر سوره عصر را با مشوره هم ترجمه نمایند. معلم به گروه سوم نیز وظیفه دهد تا در مورد مقام و منزلت سوره عصر با هم بحث و گفتگو نمایند؛ سپس به گروه چهارم هدایت می‌دهد تا در مورد فواید و آموختنی‌های این درس باهم مشوره نمایند و در پایان فعالیت نماینده هر گروه به</p>

نوبت پیش روی صنف آمده و نتیجه بحث شانرا بیان کنند.

خلاصه درس

درس امروز در نکات ذیل خلاصه می گردد:

- ♣ خداوند ﷻ به زمان سوگند یاد کرده و تاکید نموده که به انسان ارزش وقت را بفهماند.
- ♣ برخی مفسران می گویند مراد از عصر نماز عصر است و یا وقت نماز عصر است.
- ♣ کسانی که در خسران و زیان نیستند چهار صفت دارند و این صفات عبارتند از: ایمان، عمل صالح، توصیه به حق و توصیه به صبر.
- ♣ سوره عصر سه آیت دارد که برنامه کامل زنده گی بشریت را در کلمات و جملات کوتاه بیان نموده است.

۵ دقیقه

ارزیابی

- کی می تواند فواید این درس را بیان کند؟
- کی می تواند مقام و منزلت سوره عصر را بگوید؟
- کی می تواند بگوید که چرا خداوند ﷻ به زمان سوگند یاد نموده است؟
- کی می تواند بگوید که امام شافعی رحمه الله در مورد اهمیت سوره عصر چه گفته است؟

۱۰ دقیقه

کارخانه گی

شاگردان فواید و آموختنی های درس را در کتابچه های خود نوشته و حفظ نمایند.

درس یازدهم

عنوان: امانت داری و اهمیت آن در اسلام

صفحه: ۴۲-۴۵

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ ارزش امانت داری را خوبتر درک کنند.

♣ در مورد اطاعت و فرمانبرداری از خدا و پیامبر خدا و از اولی الامر آگاهی پیدا نمایند.

♣ بدانند که امانت به مفهوم شرعی آن شامل چه چیزها می شود.

دانش لازمی: (الْأَمَانَاتِ) جمع امانت است. امانت عبارت از سپردن یک شی جهت نگهداری برای کسی است و نگهداشتن امانت به هدف واپس سپردن آن به صاحبش بوده تا ضایع نگردد و ضایع کردن امانت خیانت و یکی از صفات منافقان است و گناه بزرگ شمرده می شود و ضیاع امانت سبب تباهی جامعه می گردد.

الله تعالی در باره امانت داری در آیت شماره (۵۸) سوره نساء ارشاد فرموده است: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ - تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا» الآية. وجه مناسبت این آیت کریمه با آیات درس گذشته در این است که الله تعالی سرنوشت یهود را که از سبب عناد، حسد، دشمنی با مسلمانان و پیامبر اسلام ﷺ و بخاطر تمرد و انکارشان از اوامر و نواهی دین اسلام و مخالفت شان با احکام قرآنی و شریعت محمد ﷺ به عذاب درد ناک در آخرت گرفتار می کند و در دنیا نیز به ذلت و زبونی مواجه می باشند درین آیات مبارکه مؤمنان را راه نیک و ثواب را رهنمونی می نماید که راه نجات است و از جمله یکی هم سپردن امانت به اهل و صاحب آن است و فیصله عادلانه در بین مردم «بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ» یعنی مطابق فرمان و حکم خدای احکم الحاکمین در روی زمین در حل مسایل و قضایای مردم حکمیت و داوری کند و قانون خدا را در زمین خدا نافذ سازد و این وظیفه مسئولین امور به تنهایی اش نیست بلکه وجیه ایمانی و اسلامی هر فرد مؤمن و مسلمان اعم از زن و مرد است تا در احیای سنت و امحای بدعت و امر به معروف و نهی از منکر حتی الوسع تلاش و مجاهدت کند و جامعه اسلامی را از جراثیم فتنه و فساد و تعامل جاهلی و عنعنات و فرهنگ غیر انسانی و غیر اسلامی پاکسازی نماید.

خطاب در آیت شریف عام است متوجه سایر افراد انسانی می گردد تا به اسلوب حکیمانه قرآن کریم و اسوه حسنه رسول گرامی اسلام در اصلاح سلوک و رفتار خود، خانواده، جامعه و ملت اسلامی تلاش بخرج بدهد و به پیروی از روش و خط مشی رسول الله ﷺ زنده گی خود و هموعان خود را در همه ساحات حقوقی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی عیار سازد.

علامه محمد بن اسماعیل ابن کثیر رحمه الله تعالی میفرماید: الله سبحانه و تعالی فرمان داده است که امانت را به صاحب آن برگردانید و این حکم الهی جلت عظمتش شامل کلیه اماناتی می شود که بر انسان واجب است چون حقوق الله بر بنده گان از قبیل عبادت الله تعالی به وحدانیت و اخلاص و بدون شرک و الحاد، اقامت نماز، روزه، زکات، حج خانه کعبه شریفه، جهاد در راه خدا بخاطر اقامه نظام اسلامی و غیره و آن حقوقی که بنده گان یکی بردیگر دارند که از جمله یکی آن سپاریدن امانت است.

به روایت حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه که رسول الله صلی الله علیه و آله در روز فتح مکه مکرمه کلید بیت الله شریف را از نزد عثمان بن مظعون که خانواده آن کلید دار کعبه معظمه بودند خواستند؛ سپس الله تعالی این آیت را فرستاد که واپس کلید کعبه شریف را به عثمان بسپارید.

دین مبین اسلام در زمره سایر راهکارها و رهنمودهایش در حفظ امانت و امانتداری در امور مادی و معنوی و یا حفظ اسرار و اقوال و جلسات و غیره زیاد تأکید می کند .

درین باره احادیث زیاد آمده و اینجا به یک حدیث شریف اشاره می کنیم که رسول کریم صلی الله علیه و آله فرموده اند: «لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ» یعنی کسی که در امانت و امانتداری اهتمام و توجه درست نمیکند ایمان ندارد و کسی که در عهد و وعده اش خلاف می ورزد اصلاً دین ندارد.

دین خدا نیز یک امانت است، الله تعالی در آیت شماره (۷۲) سوره احزاب می فرماید: «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ» الآية. مفهوم آیت مبارکه اینست: امانت (قرآن و احکام شریعت اسلامی) را بر آسمانها و زمین و کوهها پیشکش نمودیم و آنها از پذیرفتن آن ابا نمودند و از قبول این امانت بزرگ هراسیدند و انسان آنرا قبول کرد و بدون شک انسان بسیار ظالم و ناسپاس است.

همچنان الله تعالی به اطاعت خود و رسول الله صلی الله علیه و آله و مسئولین امور مسلمانان، بزرگان، متنفذان، فرماندهان جهاد و اهل علم امر فرموده و اطاعت از فرامین قرآنی و متابعت از سنت رسول اکرم صلی الله علیه و آله را به مسلمانان دستور داده است. اطاعت اولی الامر تا وقتی واجب است که مخالف کتاب الله و سنت رسول الله صلی الله علیه و آله نباشد، در حدیث شریف «لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ» فرمانبری از مخلوق در معصیت خالق مردود شمرده شده است و اطاعت از مخلوق تا وقتی جواز دارد که بانصوص شرعی و احکام الهی و احادیث متبرک سرور کائنات صلی الله علیه و آله در مغایرت نباشد و اجرا کردن کارهایی که مخالفت صریح با روحیه دین و اعتقادات و ارزش های دینی و اسلامی داشته باشد اساساً مردود و قابل تعمیم نیست.

معنای کلمات

اجتناب: دوری کردن، پرهیز کردن.

اسرار: رازها.

منجر: باعث، سبب، کشیده شده به جایی یا به سوی.

معصیت: گناه، نافرمانی.

روش تدریس: سؤال و جواب، تشریحی.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر شریف.

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	<p>- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسی با شاگردان و ملاحظه کارخانه گی، درس گذشته را با طرح چند سؤال ارزیابی می کند.</p> <p>- معلم محترم نخست آیات ۵۸-۵۹ سوره نساء را تلاوت می نماید و سپس دو شاگرد را هدایت می دهد تا آیات شریف را تلاوت نمایند.</p>
۲۵ دقیقه	<p>در جریان تلاوت اشتباهات شانرا از نگاه تلفظ حروف و رعایت احکام تجوید اصلاح نماید.</p> <p>- معلم متن درس را بالای چهار شاگرد به نوبت خوانده و در جریان خواندن آنها نکات مهم درس را یادداشت می نماید.</p> <p>- بعد از ترجمه و تفسیر طور فشرده به تشریح درس به زبان عام فهم می پردازد؛ سپس به شاگردان وظیفه می دهد تا بخاطر تشریح درس آماده گی بگیرند بعد از آن به نوبت بالای چند شاگرد درس را تشریح می نماید و در جریان تشریح نمودن با آنان همکاری می کند.</p> <p>- معلم از شاگردان می خواهد تا در باره نکات مهمی که خودش در تخته یادداشت کرده ابراز نظر نمایند؛ البته به شکل داوطلبانه اگر شاگردان جواب دادند تشویق شان می نماید و در غیر آن خودش مطابق به سویی شاگردان طور مختصر به شرح نکات مهم درس پردازد.</p>
۵ دقیقه	<p>خلاصه درس</p> <p>این درس در نکات ذیل چنین خلاصه میگردد:</p> <p>♣ ادای امانت و قضاوت در میان مردم به عدل و حق.</p> <p>♣ رجوع به کتاب خدا و سنت پیامبر خدا ﷺ در حالت نزاع بین مسلمانان.</p> <p>♣ امانت عبارت از هر آن چیز است که انسان برای نگهداری آن مورد اعتماد قرار گیرد، برابر است آن امانت مادی باشد یا معنوی.</p> <p>♣ خداوند ﷻ به مسلمانان امر نموده است تا امانت ها را به صاحبانش باز گردانند.</p> <p>♣ همچنان پیامبر ﷺ در احادیث زیادی برای حفظ امانت و باز گردانیدن آن تاکید کرده است.</p>
۱۰ دقیقه	<p>ارزیابی</p> <ul style="list-style-type: none"> چرا خداوند متعال مردم را به عدل امر نموده است؟ امانت به مفهوم شرعی آن شامل چه چیزها می شود؟ در کدام حالت اطاعت اولی الامر برای مسلمان لازم نیست؟ <p>کارخانه گی</p> <p>شاگردان فواید و آموختنی های درس را در کتابچه های شان نوشته و حفظ نمایند.</p>

درس دوازدهم

عنوان: امر به معروف و نهی از منکر

صفحه: ۴۶-۴۹

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ حکم امر به معروف و نهی از منکر را بدانند.

♣ ترجمه آیات درس را درست بیاموزند.

♣ استعانت به صبر و نماز را آموخته و به آن عمل کنند.

دانش لازمی: الله ربُّ العزت در آیت کریمه شماره (۴۲) سوره بقره می فرماید: «وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ» آیه درین جا خطاب به یهود است که شما حق را میپوشانید و حق را به باطل نیامیزید (مراد صفات نبی کریم ﷺ است) که در تورات بیان گردیده و بشارت مبعوث شدن آنحضرت ﷺ و اینکه آنحضرت ﷺ آخرین پیامبران و محبوبترین پیامبران الهی در آخرالزمان است.

مگر یهودیها و بخصوص اخبار و پیشوایان یهود با وجود اینکه حق را می دانستند که حضرت محمد ﷺ پیغمبر آخرالزمان است و علامات و صفات عالیّه ایشان در تورات و انجیل مذکور بوده مگر از روی عناد و عداوت کتمان حق را می کردند و در تورات تحریف و تغییر وارد می ساختند و هر جایی که نام و صفات رسول الله ﷺ بود آنرا از تورات می برداشتند که یقیناً کیفر این عمل شانرا در دنیا و آخرت دیدند و خواهند دید و جزای سنگین این کار برای شان داده خواهد شد.

سپس الله تعالی میفرماید: «نماز را برپادارید و زکات مال تان را بدهید و نماز را در جماعت با نبی علیه السلام ادا کنید» در این آیت از نماز به رکوع تعبیر شده به سببی که یهودیان آن نمازی را که رکوع نداشت ترک کنند و با مسلمانان یکجا نماز با رکوع و سجده را ادا نمایند (قبلاً نماز بنی اسرائیل رکوع نداشت). و مقصد از زکات، زکات فرضی است، و زکات پیوسته با صلاة آمده بخاطریکه هر دو از جمله عبادات مقصودی و ارکان اساسی اسلام و در ترکیه نفس، نقش تأثیر گذار خود را دارند.

سپس حال آنانی را بیان می کند که مردم را به نیکی و نیکویی کردن دعوت می کنند و خود به آن عمل نمی کنند. «أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ» آیه از حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه روایت است که این آیت در باره یهود مدینه منوره نازل گردیده و برخی میگویند در حق عموم بنی اسرائیل نازل شده که مردم را به نیکویی امر می کردند و خود به آن عمل نمیکردند، و یا اینکه علما و رهبانان (پیشوایان) اهل کتاب امر به نیکی می کردند و خودشان نیکی نمی کردند، چنانچه یهود مدینه منوره قبل از بعثت مردم را به ایمان آوردن به محمد ﷺ امر می کردند، اما وقتی که پیامبر ﷺ مبعوث گردید، آنها خود ایمان نیاوردند. به هر صورت اگر چه مورد خطاب آیت اهل کتاب است مگر حکم آن عام و متوجه عموم بوده و شامل علما و روحانیون اُمت اسلامی نیز می گردد تا نخست خود از منکرات دوری جویند و به نیکیها قولاً، عملاً و اعتقاداً رو آورند و بعد دیگران را به آن فراخوانند، نظر به قاعده کلی (العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص السبب) عموم لفظ معتبر است نه خصوص سبب.

معنای کلمات

معروف: همه کارهای نیک و پسندیده (مشروع).

منکر: سایر کارهای بد، زشت و نا پسند و نا مشروع.

روش تدریس: مطالعه خاموشانه، سؤال و جواب و مباحثه.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر شریف.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	<p>- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسشی با شاگردان، تنظیم صنف و بررسی کارخانه گی، درس گذشته را با طرح چند سؤال ارزیابی می کند. مثلاً:</p> <p>- کی گفته می تواند که امانت به مفهوم شرعی آن شامل چه چیزها می شود؟</p> <p>- کی گفته می تواند که در کدام حالت اطاعت اولی الامر بر مسلمانان لازم نیست؟</p> <p>معلم محترم عنوان درس جدید را که امر به معروف و نهی از منکر است با خط درشت روی تخته نوشته و درس جدید را به نام خداوند ﷻ آغاز کند.</p>
۲۵ دقیقه	<p>معلم محترم نخست آیات درس را به شکل نمونه ای برای شاگردان می خواند؛ سپس از آنها می خواهد تا متن درس را به شکل خاموشانه مطالعه کنند.</p> <p>معلم محترم در جریان مطالعه خاموشانه شاگردان، عناوین جانبی درس را روی تخته می نویسد بعد از ختم مطالعه خاموشانه از یک شاگرد می خواهد تا متن درس را به آواز مناسب بخواند؛ سپس درس را به شکل فشرده با استفاده از عناوین جانبی تشریح می نماید.</p> <p>معلم به دو شاگرد هدایت می دهد تا هر کدام به نوبت پیش روی صنف آمده و درس را به شکل خلاصه به همصنفان شان بیان کنند.</p> <p>معلم سؤال های شاگردان را یادداشت نموده و از شاگردان دیگر می خواهد تا به سؤال های همصنفان شان پاسخ بگویند و اگر آنها به سؤال ها پاسخ داده نتوانستند خودش پاسخ سؤال ها را می گوید.</p> <p>معلم محترم فعالیت را که در کتاب درسی داده شده بالای شاگردان عملاً کار می نماید.</p>
	<p>خلاصه درس</p> <p>این درس در نکات ذیل خلاصه می گردد:</p> <p>♣ در این آیات خداوند ﷻ به همه امت های روی زمین دستور داده تا حق را نپوشانند و به حق عمل کنند.</p> <p>♣ در این درس دو رکن اساسی اسلام که عبارت از نماز و زکات می باشند بیان گردیده است.</p> <p>♣ گفتار و کردار مسلمان باید مطابقت داشته باشند.</p> <p>♣ انسان باید در همه اوقات از صبر و نماز استعانت بجوید.</p> <p>♣ نماز روشنایی چشم است.</p>
۱۰ دقیقه	<p>ارزیابی</p> <ul style="list-style-type: none"> • کی گفته می تواند که معنای صبر چیست؟ • کی می تواند آیات درس را که مسلمانان را به نماز و زکات امر نموده از بر بخواند؟ • کی می تواند که دو فایده از فواید این درس را بیان کند؟
	<p>کارخانه گی</p> <p>معلم محترم به شاگردان هدایت می دهد تا فواید و آموختنی های درس را در کتابچه های خود نوشته و آنرا حفظ کنند.</p>

درس سیزدهم

عنوان: فرجام سرپیچی از ذکر خداوند ﷻ

صفحه: ۵۰-۵۲

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ بدانند که پیروی از قرآن و سنت سبب سربلندی و عزت انسان در دنیا و آخرت است.

♣ فرجام همشینی با بدان را به صورت درست درک کنند.

♣ بفهمند که هدایت از جانب خدا است.

دانش لازمی: الله تعالی در آیات مبارکه این درس حال کسی را بیان می کند که از یاد خدای متعال، قرآن و ایمان

سرپیچی می کند و راه شیطان را در پیش گرفته و با شیطان همراهی می نماید.

«وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ» الآية. در باره نزول این آیت مبارک گفته شده: مردم بزرگان قریش در میان خود فیصله نمودند که برای هریک از اصحاب پیامبر اسلام یک شخص را توظیف کنند که او را به راه و کیش شرک و بت پرستی فراخواند در این راستا برای حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه طلحه بن عبیدالله را موظف ساختند؛ زمانی که طلحه نزد حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه رفت وی از طلحه پرسید: به چه چیزی مرا می خوانی و دعوت می کنی؟ طلحه در پاسخ گفت: تو را به پرستش لات و عزرا فرامی خوانم. حضرت ابوبکر رضی الله عنه گفت: لات کیست؟ او گفت لات پسر خداست (نعوذ بالله من ذلک) سپس ابوبکر صدیق به وی گفت عزا کیست؟ گفت: دختر خدا است، حضرت ابوبکر رضی الله عنه فرمود: مادر اینها کیست؟ طلحه خاموش ماند و به همراهانش گفت: جواب بگویید، وقتیکه همراهان طلحه نیز از ارائه پاسخ ساکت ماندند، طلحه گفت: ای ابوبکر رضی الله عنه صبر کنید، و آنگاه طلحه کلمه شهادت «أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمداً رسول الله» را خواند و بعد از این واقعه آیات مبارکه شماره (۳۶-۴۰) سوره (الزخرف) نازل شد. معنی آیت اینطور است: کسیکه از قرآن مجید رو گردانید و راه باطل و گمراهی را اختیار کرد، پس بالای چنین شخص الله تعالی شیطان را مسلط می کند تا او را گمراه سازد و از راه نجات و هدایت باز دارد و سرانجام همین شیطان او را محکوم و ملامت می کند؛ و باشیطانی که به وی است یکجا مجازات می شوند، و کلمه قرین در آیت مبارکه بمعنی نزدیک، یکجا و انفصال ناپذیر است.

(حَقِّي إِذَا جَاءَنَا قَالَا يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ) تا آنکه بیایند پیش ما (این شخص کافر و شیطانانش که با وی همراه اند) و بعضی می گویند مقصد تنها همین شخص کافر است و یا یکی از آنها (کافر یا شیطان) سپس این شخص با اظهار ندامت به شیطان می گوید: ای کاش میان من و تو به مسافتی بین مشرق و مغرب می بود و از هم دور می بودیم که در این وقت این سخنانش هیچ نفعی به وی ندارد و هر دو باهم یکجا در عذاب گرفتار آیند.

سپس الله تعالی پیامبرش صلی الله علیه و آله را تسلی می دهد که کسانی که ایمان نمی آورند و قرآن را نمی پذیرند بر آنها غمگین و اندوهبار نباشند.

معنای کلمات:

اعراض: رو گردانیدن.

فرجام: پایان، انجام.

مستولی: مسلط، چیره شونده.

براهین: جمع برهان به معنی دلیل و حجت.

اصرار: پافشاری کردن.

روش تدریس: مسابقه، مباحثه، سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی و کتب تفسیر شریف.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسی و ملاحظه کارخانه گگی درس گذشته را ارزیابی می کند. - کی گفته می تواند که «صبر» چه معنا دارد؟ - کی می تواند آیات مبارکه درس گذشته را که مسلمانان را به نماز و زکات امر نموده از حفظ بخواند.
۲۵ دقیقه	- معلم محترم آیات مبارکه سورة «الزخرف» را که در اول درس سیزدهم آمده است با رعایت قواعد تجوید تلاوت می نماید. سپس دو شاگرد را هدایت می دهد تا به نوبت آیات شریف را تلاوت نمایند. - معلم متن درس را بالای چهار شاگرد خوانده و خودش در مورد ترجمه و تفسیر این درس مختصراً توضیحاتی ارائه می نماید. معلم جهت تشویق، شاگردان را به دو گروه تقسیم نموده و به گروه اول وظیفه می دهد تا در مورد عنوان جانبی (هدایت از جانب خداست) بحث و گفتگو نمایند؛ گروه دوم را هدایت می دهد تا در مورد فواید و آموختنی های درس با هم بحث و گفتگو نمایند، بعداً سرگروه ها را پیش روی صنف خواسته و از آنها می خواهد تا به نوبت یکی از دیگری راجع به موضوع مربوط گروه شان پرسیده و شخص مقابل جواب بدهد؛ سپس شخص جواب دهنده خودش از نفر مقابل موضوع تعیین شده را می پرسد. و در نتیجه معلم عادلانه، گروه برنده را اعلان کند.
	خلاصه درس
♣	کسی از ذکر خدا ﷻ سرپیچی نماید. خداوند ﷻ او را همنشین و قرین شیطان می گرداند.
♣	هدایت از جانب خداست.
♣	کافران در گمراهی می روند، در حالیکه چنین می پندارند که راه یافته اند.
♣	پیروی قرآن در دنیا و آخرت سبب عزت و سربلندی انسان می گردد.

ارزیابی

۵ دقیقه

- کی می تواند بگوید که شیاطین با پیروان و دوستان خود چه می کنند؟
- کی می تواند بگوید که قرآن کریم چه چیزی را از قدرت و صلاحیت پیامبر ﷺ دور دانسته است؟
- کی می تواند فواید و آموختنی های درس را مختصراً بیان نماید؟

۱۰ دقیقه

کارخانه گی

شاگردان فواید و آموختنی های این درس را در کتابچه های خود نوشته و فشرده آنرا حفظ نمایند.

درس چهاردهم

عنوان: نیکویی چیست؟

صفحه: ۵۳-۵۶

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ انواع و شیوه‌های نیکویی را درست بدانند.

♣ اعمال نیکو را در زنده گی سرمشق خود سازند.

♣ مبانی ایمان را درک کرده و به دیگران بگویند.

دانش لازمی: آیت مبارک (۱۷۷) سورة بقره «لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُؤْا» در رد شایعات و سخنان یهودیان و نصرانیان است که در باره تحویل قبله از بیت المقدس به مسجد الحرام (کعبه شریفه) به غرض طعنه زدن به حضرت رسول اکرم ﷺ و مسلمانان می‌پرداختند نازل گردید.

«قَبْلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ» مراد از مشرق قبله نصارا که محل طلوع آفتاب است و از مغرب، قبله یهود است که بیت المقدس می‌باشد.

الله تعالی در این آیت مبارکه افواهاات بی بنیاد و سخنان کینه توزانه یهود و نصارا رد می‌کند که در باره قبله می‌گفتند که چرا پیامبر ﷺ از بیت المقدس به جهت کعبه شریف روی گردانیدند. الله سبحانه و تعالی فرمودند: این کدام عمل نیک و مطلوب نیست که شما (یهود و نصارا) روهای تان را به طرف مشرق و مغرب بگردانید، بلکه نیکویی و کردار شایسته اینست که به الله و روز آخرت، به ملائکه، به کتابهای منزل او تعالی و به پیامبران ایمان بیاورید، و همچنان نیکویی صدقه کردن و دادن مال دوست داشتنی به نزدیکان، یتیمان، مسکینان، مسافران، برده گان و سواالگران و اقامه نماز باهمه ارکان و رعایت اوقات آن، دادن زکات فرضی است و وفا نمودن به وعده‌های تان و صبر و شکیبایی کردن است در وقت فقر و تنگدستی و مرض و در وقت کار زار باکفار که این صفات در جمله برّ و نیکویی بوده و از خصایل مؤمنان است که اجر و ثواب بر آن مرتب می‌گردد و سبب حصول رضای پروردگار عالم است.

«أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا» کسانی که همچو اعمال و سلوک شایسته یاد شده را انجام دهند ایشان راستکارانند و برحق اند و در راه حق صادق و استوار روانند که تمام آنها از اصل ایمان بوده و حقیقت عمل نیز در همین کارها است.

معنای کلمات

ماسوا: به جز، جز آن.

اکاذیب: دروغ‌ها.

مبانی: اساسات.

التزام: عهده دار شدن.

مکارم: فضایل اخلاق.

روش تدریس: سؤال و جواب، مباحثه، تشریح.

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	<p>- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسى و ملاحظه کارخانه گى درس گذشته را با استفاده از سؤال‌هاى کتاب درسى ارزیابى مى‌نماید، مانند این سؤال:</p> <p>- کى مى‌تواند بگوید که قرآن کریم چه چیزى را از قدرت و صلاحیت پیامبر ﷺ نمى‌داند؟</p> <p>- معلم محترم آیات مبارکه سوره «بقره» را که در ابتدای درس چهاردهم آمده است با رعایت تجوید تلاوت نماید.</p>
۲۵ دقیقه	<p>سپس دو شاگرد را هدایت مى‌دهد تا به نوبت آیات شریف را تلاوت نمایند بعداً بالای شاگردان به نوبت متن درس را ترجمه و تفسیر کرده و آنرا مختصراً توضیح مى‌دهد.</p> <p>معلم سه شاگرد را وظیفه مى‌دهد تا هر یک شان به نوبت پیش روی تخته آمده و دو کلمه از کلماتی را که معنا شده است به روی تخته بنویسد.</p> <p>- معلم محترم شاگردان را وظیفه مى‌دهد تا در مورد عنوان جانبی (اعمال نیکو) با هم مباحثه نمایند؛ سپس به نماینده گى از آنها سه شاگرد را به نوبت پیش روی صنف خواسته و از آنها نتیجه مباحثه را میپرسد.</p> <p>خلاصه</p> <ul style="list-style-type: none"> ♣ اعمال و کردار نیکو ثمره و نمایانگر ایمان راستین است. ♣ جامعه با فضیلت و پرامن آن است که افراد آن از اصول و اخلاق پیامبر اسلام ﷺ پیروی نمایند. ♣ جامعه امن جامعه یی است که همکاری و الفت و دوستی و ترحم میان افراد حاکم باشد چنین جامعه مانند یک جسم واحد است که با درد و رنج یک عضوش، همه اعضاى آن یقربار مى‌گردد. <p>ارزیابى</p> <ul style="list-style-type: none"> • مقصد از برپایى نماز چیست؟ • قرآن کریم صبر و شکیبایی را در سه حالت خاص گردانیده، این سه حالت کدامها اند. • مقصد از «البّر» چیست؟ بیان نماید. <p>کارخانه گى</p> <p>معلم کارخانه گى را که در کتاب درسى داده شده به شاگردان وظیفه مى‌دهد.</p>
۱۰ دقیقه	

درس پانزدهم

عنوان: صلح و اهمیت آن در اسلام

صفحه: ۵۷-۶۰

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ اهمیت صلح در اسلام را بدانند.

♣ سه خصلت بدی را که در اسلام ممنوع گردیده، در این درس بشناسند.

♣ بیاموزند که اسلام مسلمانان را بر محور «ایمان» جمع می‌نماید.

دانش لازمی: الله تعالی در آیت مبارکه شماره (۱۱) سوره حجرات ارشاد فرموده است: «مسلمانان باهم برادرند و لازم است در بین برادران خود صلح و آشتی کنید و ریشه‌های جنگ، اختلاف و منازعات را که سبب فروپاشی شیرازه وحدت میان مسلمین می‌شود قلع و قمع نمایید.»

«إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ» براساس این اصل قرآنی که مسلمانان را در بین خود برادر قرار داده و بنیاد این اخوت و برادری بر محور ایمان استوار گردیده و همه مسلمانان زیر چتر دین اسلام و کلمه توحید متفق اند لهذا این برادری ایمانی و اسلامی قویتر از برادر نسبی می‌باشد.

زمانی که گروهی از مؤمنان علیه گروه دیگر بغاوت ظالمانه نماید به دستور الهی با گروه متجاوز نبرد و پیکار کنید تا بحکم خدا باز گردند و از شرارت بغاوتگرانه دست بردارند؛ هکذا مسلمانان وظیفه دارند تا در بین برادران مسلمان خویش و به سطح امت اسلامی در همه اطراف و اکناف جهان داعیه صلح و سازگاری، دوستی و محبت را توسعه و تحکیم بخشند تا قوام امت اسلامی تضعیف نگردیده و در برابر کفار و مشرکان یک صف پولادین را تشکیل بدهند. سپس الله تعالی به مسلمانان حکم می‌دهد که از تمسخر، استهزا و توهین کردن به القاب زشت و خدشه دار کردن عزت، آبرو و شخصیت هر مسلمان جداً خود داری کنند و عیوب مردم را به رخ شان نکنند و بویژه مسلمان عیب برادر مسلمان خود را عریان و فاش نسازد و از تمسخر و تحقیر هر مسلمان و هراسان پرهیزند تا سبب رستگاری شان شود.

مفسرین کرام راجع به القاب زشت می‌گویند: برای یک مسلمان کلمات (ای کافر)، (ای یهود)، منافق، فاسق و غیر اینها چون خر، خنزیر و امثال آن استعمال کردن که همچو کلمات رکیک و توهین آمیز از صفات مسلمان شایسته نیست و منافی ایمان و مغایر اسلام می‌باشد.

از مؤمنان واقعی صدور همچو القاب زشت و تمسخر کردن به اشخاص و افراد و بالخصوص از جانب مسلمان به مسلمان دیگر شایسته نیست و ظلم پنداشته می‌شود و مرتکبین این اعمال ظالم اند و سزای ظالم آتش سوزان جهنم است که حق تعالی برای شان مهیا نموده است.

معنای کلمات:

حامی: پشتیبان.

منافی: ضد، مخالف.

مکدر: تیره، تاریک.

برحذر: به دور داشتن، مانع شدن.

اصلاح ذات البین: اصلاح آوردن در بین خود.

روش تدریس: توضیحی، مباحثه، سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی تفسیر شریف، کتب معتبر تفسیر شریف.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسى و ملاحظه کارخانه گى درس گذشته را ارزیابى مى کند مانند طرح این سوال: - کى مى تواند بگوید که مقصد از «البّر» چیست؟
۲۵ دقیقه	- معلم محترم آیات مبارکه سوره «حجرات» را که در اول درس آمده است با رعایت تجوید تلاوت مى نماید. - سپس دو شاگرد را هدایت مى دهد تا به نوبت آیات متبر که را تلاوت نمایند. - متن درس را بالای چند شاگرد به نوبت خوانده و ترجمه و تفسیر آیات متبر که را توضیح داده و نکات مهم درس را در تخته مى نویسد. بعداً از شاگردان نکات مهم درس را مى پرسد، البته به شکل داوطلبانه، اگر شاگردان جواب دادند چه بهتر، در غیر آن استاد خودش در مورد نکات مهم و کلیدی درس توضیح مى دهد. - شاگردان را وظیفه مى دهد تا در مورد عنوان های جانبی (تمسخر) و (منع استعمال القاب زشت) با هم گفتگو نمایند. - سپس از چهار شاگرد به نوبت می خواهد تا در مورد موضوعاتی که بحث کردند نتایج بحث خود را به زبان ساده پیش روی صنف بیان نمایند همکاری و تشویق صورت می گیرد.
	خلاصه این درس در نکات ذیل خلاصه می گردد: آیه نخستین این درس برای ما یک قاعده بزرگ را تثبیت می کند که آن عبارت است از اخوت و برادری ایمانی میان مسلمانان و اینکه برادری ایمانی بهتر و برتر از برادری نسبی است. ♣ صلح و آشتی میان برادران ایمانی، نظر به دستور خداوند ﷻ و جیه هر مسلمان است. ♣ خداوند ﷻ تمسخر نمودن بر یکدیگر را حرام گردانیده، چنانچه یاد نمودن یکدیگر به القابی که مردم آنرا بد می بینند از نظر قرآن کریم حرام می باشد. ♣ خداوند ﷻ در سوره حجرات آیت «۱۱» سه چیز را حرام قرار داده که عبارت از تحقیر و تمسخر، اشاره نمودن به قصد عیب جوئی و طعنه زدن و به القاب بد یاد کردن است.
۵ دقیقه	ارزیابی • مؤمنان را چه چیزی جمع می نماید؟ • اسلام چرا به ما امر نموده تا مسلمانان را به القاب زشت یاد نکنیم؟ • در مورد صلح از نظر اسلام چه می دانید بیان نمایید.
۱۰ دقیقه	کارخانه گى شاگردان باید فواید و آموختنی های این درس را در کتابچه های خود نوشته و حفظ نمایند.

درس شانزدهم

عنوان: نصایح لقمان حکیم به فرزندش (قسمت ۱)

صفحه: ۶۱-۶۵

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ ترجمه آیات درس را به شکل درست بیاموزند.

♣ لقمان حکیم را بشناسند و اندرزهای او را خوبتر یاد بگیرند.

♣ با نصایح لقمان حکیم در زنده گی خود عمل نمایند.

دانش لازمی: علامه ابن کثیر رحمه الله تعالی مفسر گرامی قرآن کریم می فرماید: به اتفاق جمهور علمای سلف،

لقمان حکیم، نبی نبود و تنها حضرت عکرمه رضی الله عنه بر نبوت لقمان قایل است؛ سند این روایت ضعیف است.

امام ابو محمد الحسین بن مسعود البغوی رحمه الله تعالی می فرماید: لقمان نبی نبود، بلکه فقیه و حکیم بود.

ابن کثیر (رح) از حضرت قتاده رضی الله عنه در باره لقمان حکیم حکایت عجیبی را روایت نموده که الله تعالی لقمان را مخیر

گردانید که نبوت را می گزیند و یا حکمت را. لقمان حکمت را برگزید.

«أَنْ شُكِّرَ لِي» حکم توسط الهام نیز می شود و الهام خاصه اولیای کرام می باشد.

این منصب و مقام ارزشمند از دو جهت به لقمان حکیم عنایت شده بود. یکی اینکه لقمان حکیم بسیار راستگو و

راستکار بود و دیگر اینکه از سخنان واهی و بیهوده و عبث پرهیز می کرد.

لقمان حکیم می فرماید: این درجه و مقام روی چند انگیزه برای من عطا گردیده اگر شما هم به این صفات و کردار

متصف شوید برای شما نیز حاصل می شود:

نظر خود را بطرف پایین انداختن، نگهداری زبان، به روزی حلال قناعت کردن، نگهداشتن شرمگاه، راستی در گفتار، به

عهد و وعده وفا نمودن، عزت و گرامیداشت مهمان، حقوق همسایه را بجا کردن و از سخنان پوچ و بیهوده خود داری

کردن.

برازنده ترین مشخصه حکمت تصحیح عقیده است که به توحید الوهیت (یگانگی و یکتاپرستی ذات واجب الوجود) و

توحید ربوبیت که الله تعالی خالق و مالک و پرورنده تمام اشیا و مخلوقات است و او روزی دهنده تمام موجودات و

انتظام کننده کائنات است و در ذات، صفات، اسما و افعال او تعالی شریک و همتایی نیست او همه را تنظیم و کار

سازی می کند و حفاظت می دارد و عبادت خاص شایسته او می باشد و از حقوق الله تعالی بربنده گانش اینست که او را

به اخلاص پرستند و تنها از او طلب کمک نمایند و هیچ چیز و هیچکس را با الله تعالی همسان، همانند و شریک نسازند

و او تعالی از تمام انواع شرک پاک و منزّه است.

الله تعالی متعاقب حقوق خود و عبادت خود، حقوق والدین (پدر و مادر) را یاد فرموده و سپاس گزاری و ابراز

شکرانگی خود را بر بنده گان واجب گردانیده سپاسگزاری از نعمت های خدا ﷻ سبب از دیاد نعمت های بیکران الهی

می گردد، کفران نعمت و ناشکری سبب زوال نعمت می گردد بدینجهت در آیت مبارکه به این نکته اشاره شده.

«إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ» هر آینه شرک ظلم بزرگ است. اگر پدر و مادر مشرک، فرزندش را به شرک مجبور گرداند و به عبادت غیر الله فراخواند، نباید به قول شان عمل گردد و با چنین پدر و مادر تنها در امور دنیوی نیکی و همراهی شود و بس. در حدیث شریف که امام ترمذی رحمه الله تعالی از حضرت عمران بن حصین روایت نموده پیامبر خدا فرموده است: «لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ» یعنی در نافرمانی خالق امر و فرمان هیچ مخلوق قابل اجراء نیست)

ذکر حقوق پدر و مادر در آیت مبارک بخاطری است که نخست مادر چقدر رنج و تکلیف را در دوران حاملگی، شیرخوارگی و طفولیت اولاد می بیند و شب ها آرام نخفته و روزها همواره در تربیت و رسیدگی به خدمت نوزادش تلاش و اهتمام ورزیده پس حقوق مادر بر فرزند به قدری است که اگر در تمام عمر فرزند در خدمت مادر باشد حق وی را انجام نداده است. هکذا پدر مسلمان در پرورش، تربیت و تهیه نفقه، لباس و سایر نیازهای فرزند تلاش و زحمت فراوان را متقبل شده تا از روزی حلال طفل خود را تغذیه نماید و همه وسایل رفاه ونشو و نمایش را برآورده سازد. علم الله تعالی محیط بر اشیاء و ذره ذره کائنات است و صاحب قدرت کامله، علم شامل اراده تامه و فرمانروای آسمانها و زمین و آنچه در میان هردو وجود دارند هست و می باشد.

آیات شماره ۱۲ - الی ۱۹ سورة لقمان ضمن دو درس در کتاب درسی و کتاب رهنمای معلم مضمون تفسیر شریف صنف دهم اختصاص گردیده که در جهت اصلاح عقیده و عمل و شایستگی در گفتار، کردار و رفتار نیک، ارزشمند ترین نقش آموزشی و تربیتی را برای انسانها پیشکش می نماید.

معنای کلمات

رسوخ: پایداری و استواری.

طاقت فرسا: آنچه که تاب و توان را از دست ببرد، کار سخت و پر مشقت.

صخره: سنگ بزرگ و سخت.

روش تدریس: مطالعه خاموشانه، تشریحی و سوال و جواب.

مواد ممد درسی:

جریان در س:

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسى با شاگردان کارخانه گى آنها را بررسى نموده و درس گذشته را با ارایه سوال های زیر ارزیابی می کند. - کی می تواند بگوید که صلح برای ما چه اهمیت دارد؟ - کی گفته می تواند که تمسخر چیست؟
۲۵ دقیقه	معلم عنوان درس جدید را با خط درشت روی تخته صنف نوشته و درس جدید را با نام خداوند جل جلاله آغاز می کند. نخست آیات درس را با مراعات تجوید به شکل نمونه ای برای شاگردان قراءت می کند سپس به شاگردان هدایت می دهد تا متن درس را به شکل خاموشانه بخوانند در جریان خواندن خاموشانه عناوین جانبی درس را به شکل زیر روی تخته می نویسد: - ترجمه آیات.

	<p>- لقمان کیست؟</p> <p>- شرک بدترین انواع ظلم است.</p> <p>- نیکی به پدر و مادر.</p> <p>طاعت والدین مقید به طاعت خداوند متعال است.</p> <p>- فواید و آموختنی ها.</p> <p>بعد از آن چند شاگرد را انتخاب نموده و از آنها می خواهد تا هر کدام به نوبت پیش روی صنف آمده و در مورد یکی از عناوین جانبی با استفاده از مطالعه خاموشانه شان برداشت های خود را بیان کند.</p> <p>بعد از آن معلم به شکل فشرده و خلص درس را برای شاگردان تشریح می نماید.</p> <p>- معلم به شاگردان وقت می دهد تا سوال های شان را مطرح نمایند سپس از همصنفیان آنها می خواهد تا به سوال های مطرح شده جواب ارایه کنند اگر آنها به سوال ها جواب گفته نتوانستند خودش به سوال ها پاسخ می گوید.</p> <p>معلم فعالیت کتاب درسی را بالای شاگردان عملی می نماید.</p> <p>خلاصه درس</p> <p>این درس در نکات زیر خلاصه میگردد:</p> <ul style="list-style-type: none"> ♣ لقمان بنده حکیم خدا بود و در کردار و گفتارش از حکمت خداوند تعالی استفاده می کرد. ♣ نخستین کسی که لقمان به او اندرز گفت پسرش بود. ♣ شرک ظلم بزرگ و گناه نابخشودنی است. ♣ انسان باید به پدر و مادر نیکی کند و حقوق آنها را ادا نماید. ♣ طاعت پدر و مادر مطلق نبوده بلکه مقید به طاعت خداوند جلّ می باشد. ♣ انسانها باید در مقابل احسان دیگران نیکی کنند. ♣ حقوق والدین بر ما واجب است. <p>ارزیابی</p> <ul style="list-style-type: none"> • لقمان حکیم را کی می تواند معرفی کند؟ • کی می تواند دو فایده از فواید درس را بگوید؟ • کی می تواند که در مورد حقوق پدر و مادر ابراز نظر کند؟ <p>کارخانه گی</p> <p>معلم محترم به شاگردان وظیفه می دهد تا فواید و آموختنی های درس را در کتابچه های شان نوشته و آنرا حفظ کنند.</p>
--	---

۵ دقیقه

۱۰ دقیقه

درس هفدهم

عنوان: نصایح لقمان حکیم به فرزندش (قسمت ۲)

صفحه: ۶۶-۶۹

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ ترجمه آیات درس را به شکل درست بیاموزند.

♣ آداب سخن گفتن را خوبتر و بهتر بدانند.

♣ فواید صبر و استقامت در زنده گی را آموخته و به آن عمل کنند.

داشتن لازمی: در این درس از جمله اندرزها و توصیه‌های سودمند حضرت لقمان حکیم امر به عمل صالح و اهتمام به نماز شده؛ زیرا نماز بزرگترین رکن اسلام پنداشته می‌شود و با ادای درست نماز سایر اعمال صحت می‌یابد. الله تعالی درین باره فرموده: «إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ» یعنی نماز باز می‌دارد از بی حیایی‌ها و زشتی‌ها.

«يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ» ای پسرک من! نماز را برپا دار. هدف از اقامت نماز تنها نماز خواندن نیست، بلکه ادا کردن نماز با تمام ارکان، آداب و حقوق نماز با رعایت اوقات آن است؛ زیرا اقامت نماز مستلزم تداوم و مواظبت بر نماز است. نصیحت دیگر لقمان حکیم در مورد اصلاح مردم است. اسلام دین اجتماعی است و همواره بر اصلاح فرد که جزء اجتماع می‌باشد تأکید می‌کند و بنا برین بعد از اقامت نماز، امر به معروف و نهی از منکر که فریضه دیگری بالای مسلمانان است، تأکید گردیده است مردم را به طرف انجام دادن کارهای نیک دعوت کردن امر به معروف گویند و مردم را از کارهای بد منع کردن نهی از منکر گفته می‌شود.

«وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ» این دو فریضه است یکی اصلاح خودی (فردی) و دیگر اصلاح جامعه (مردم) و در اقامت امر معروف و نهی از منکر دشواریها و مشکلات زیادی فرا راه دعوتگران اسلام وجود دارد که با حکمت و مجاهدت و مساعی بی دریغ میتوان بر مشکلات فایق آمد و یگانه راه رسیدن به این آرمان عالی، صبرورزیدن و استقامت داشتن است؛ لهذا به تعقیب وجیهه امر به معروف و نهی از منکر می‌فرماید: «وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ» اشاره به تحمل مشقت، ناملایمات و مواجه شدن با مشکلات و چالشها در تنفیذ احکام شریعت و اشاعه امر به معروف و نهی از منکر و دعوت بسوی حق می‌باشد که همچو کارهای در خور شأن به ساده گی و بدون زحمت و تکلیف انجام نمی‌گیرد و بر اسوه حسنه و سیرت مطهر پیامبر اکرم ﷺ عمل کردن است.

سپس در این آیات مبارکه لقمان حکیم از افعال و اعمال جابرانه و تکبرمنشانه منع می‌کند و شیوه و روش آداب معاشرت را برای فرزند خود چنین می‌آموزاند: به قصد تکبر و خود بزرگ بینی از مردم روگردان مشو و با تکبر و فخر فروشی و نخوت راه مرو، در راه رفتن معتدل باش نه کند برو و نه شتاب کن و صدای خود را پایین بیاور و به آهستگی بقدر شنوایی مخاطب سخن بگو زیرا بدترین آواز، آواز خران است.

معنای کلمات

عزایم: جمع عزیمه بمعنای قصد و اراده ثابت.

بشاشت: گشاده رویی، خوشحالی.

ممتلكات: دارایی ها.

تبختر: غرور، تکبر و خود نمایی.

مذمت: بد گویی، نکوهش.

روش تدریس: تشریح و سؤال و جواب.

مواد ممد درسی:

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسی با شاگردان کارخانه گئی آنها را بررسی کرده و درس گذشته را با طرح سؤالهای زیر ارزیابی می کند: - طاعت و فرمان برداری پدر و مادر چه وقت واجب است؟ - در روشنایی آیات قرآن کریم آنچه راجع به لقمان حکیم میدانید بیان کنید. - معلم محترم عنوان درس جدید را که (نصایح لقمان حکیم به فرزندش) است به خط درشت روی تخته نوشته و درس جدید را به نام خداوند ﷻ آغاز می کند.
۲۵ دقیقه	نخست آیات درس را با آواز مناسب و با مراعات نمودن تجوید قراءت نمونه ای می نماید؛ سپس به دو شاگرد هدایت میدهد تا آیات مبارکه را قراءت کنند. معلم به یک شاگرد هدایت میدهد تا متن درس را به آواز بلند بخواند در جریان خواندن او عناوین جانبی و نکات کلیدی و مهم درس را روی تخته می نویسد معلم درس را به شکل فشرده برای شاگردان تشریح نموده سپس از دو شاگرد می خواهد تا به نوبت پیش روی صنف آمده و درس را به اسلوب خود برای همصنفیان شان تشریح کنند. - معلم به سؤالهای شاگردان پاسخ ارائه نموده و از آنها می خواهد تا بعضی سؤالها را خودشان پاسخ دهند.
۵ دقیقه	خلاصه درس این درس در نکات زیر خلاصه میگردد: ♣ برپا داشتن نماز برای ما امر و فرض گردیده است. ♣ نماز باید با خلوص نیت ادا گردد. ♣ هر مسلمان مکلف است تا امر به معروف و نهی از منکر نماید. ♣ انسان از تکبر و غرور منع گردیده است. ♣ انسان متکبر را خداوند ﷻ دوست ندارد. ♣ انسان باید با صدای بلند و دلخراش صحبت نکند. ♣ آواز خر بدترین آوازهها است که نباید انسان در حین سخن گفتن در آواز خود مبالغه نماید. ♣ انسان باید در مقابل نعمت های خداوند شکر خدا را به جا آورد. ♣ صبر و شکیبایی در برابر مشکلات از اخلاق بزرگ مسلمان است.

♣ مسلمان باید در برابر مسلمان دیگر با خوشرویی برخورد کند.

ارزیابی

- کی می‌تواند پنج اندرز از اندرزهای لقمان به فرزندش را که در درس امروزی خواندیم بگوید؟
- کی گفته می‌تواند که آداب سخن گفتن چیست؟
- کی می‌تواند در مورد صبر و استقامت ابراز نظر کند؟
- کی می‌تواند حدیث شریف را که در این درس ذکر گردیده از حفظ بگوید؟

۱۰ دقیقه

کارخانه گی

معلم محترم به شاگردان هدایت می‌دهد تا فواید و آموختنی‌های درس را در کتابچه‌های شان نوشته و آنرا حفظ کنند.

درس هژدهم

عنوان: خودداری از بد گمانی، غیبت و تجسس

صفحه: ۷۰-۷۴

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ ترجمه آیات را به شکل درست آن بیاموزند.

♣ احکام و آداب گرفته شده از این آیات را بدانند.

♣ از غیبت، عیب جویی، تجسس و بد گمانی بپرهیزند.

دانش لازمی: درس حاضر در باره آداب و موضوعات حقوقی و مشتمل بر احکام و ممیزاتی می باشد که عبارت اند از:

۱- بد گمانی: ۲- تجسس (عیب و رازپنهانی کسی را پویدن و افشا کردن) ۳- غیبت: یعنی در غیاب کسی چیزی گفتن که اگر از آن آگاهی یابد و یا بشنود بروی کریه و بد تمام شود اگر چه راست هم باشد؛ زیرا الزام و اتهام غلط و بی بنیاد تهمت و افترا شمرده می شود و آن بصورت قطعی حرام است. در صورتیکه شخص مغتاب حاضر باشد، در موردش گفتن سخنان زشت و خشم آور غیبت گفته نمی شود بلکه این نوع اظهارات در حکم لمز داخل است و این هم حرام است.

مطلب از ظن در آیت کریمه گمان است. قرآن کریم میفرماید: از بسیاری گمانها بپرهیزید، زیرا برخی از آنها گناه است که مقصد سوء ظن و بد گمانی است و در مجموع تمام گمانها گناه پنداشته نمی شود امام قرطبی رحمه الله تعالی می فرماید: مراد از ظن در آیت کریمه تهمت زدن و متهم نمودن کسی بدون کدام دلیل و ثبوت، حیثیت و وقار شخص را بدون موجب شرعی خدشه دار کردن است.

امام ابوبکر جصاص رحمه الله در باره ظن و یا گمان در کتاب احکام القرآن خویش به تفصیل پرداخته و چنین توضیحات جامع داده است:

ظن بر چهار قسم است: حرام، واجب، مستحب و مباح.

۱- ظن حرام آنست که بر الله تعالی بد گمانی کند که او مرا عذاب میدهد یا در غمها آغشته می گذارد و یا از مغفرت و رحمت الهی نومید و مأیوس گردد.

در حدیث آمده است: «لا یؤمنن أحدکم إلا وهو یحسن الظن بالله» یعنی نمی میرد یکی از شما مگر در حالیکه او گمان نیک به الله متعال داشته باشد. در حدیث دیگری پیامبر ﷺ از پروردگارش چنین روایت نموده که خداوند متعال فرموده است «أنا عند ظن عبدي» یعنی من در نزد گمان بنده خود هستم و با وی همانطور معامله می نمایم که بر من گمان دارد و اکنون بنده مختار است که بر من چگونه گمان را می پسندد و نگهمیدارد.

از سطور بالا معلوم گردید که نگهداشتن گمان نیک بر الله تعالی فرض و بد گمانی نسبت به او تعالی حرام است، همینطور بر یک مسلمان که ظاهراً شخص خوب باشد بدون کدام دلیل و دستاویز بد گمانی نسبت به وی حرام است. از

حضرت ابوهریره رضی الله عنه روایت است که آنحضرت صلی الله علیه و آله فرموده اند: «إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ» یعنی از بد گمانی پرهیزید زیرا گمان دروغترین سخن است.

۲- در آنجایی که عمل بر گمان غالب شرعاً متحقق می گردد و در قرآن و حدیث در موردش کدام دلیل واضح سراغ نگیرد در آنجابه غالب گمان عمل کردن واجب است؛ همچنان گمان غالب در باره دریافت جهت کعبه شریفه (قبله) که بروی ناپدید گردد و کسی نباشد تا از وی معلومات بگیرد توجیه شرعی دارد و به اغلب گمان خود عمل کند.

۳- گمان مستحب آنست که در حق هر مسلمان گمان نیک داشته باشد و مستحق ثواب می گردد. امام قرطبی رحمه الله می گوید که: هدایت قرآن کریم است «لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا» در این آیت بر مؤمنان و مؤمنات، داشتن گمان نیک تأکید شده.

۴- گمان مباح آنست طوریکه در ادای رکعت های نماز به شک افتد که آیا سه رکعت خوانده و یا چهار رکعت؟ عمل به غالب گمان جواز دارد و اگر به اغلب گمان عمل نکرد و به یقین متوسل شد طوری که رکعت ها را سه ترجیح داد و رکعت چهارم را با آن ها پیوست این هم جایز است.

موضوع دیگر در آیت مبارکه درس، تجسس است؛ یعنی عیب کسی را جویاشدن، در اینجا دو قرائت آمده یکی به لفظ «وَلَا تَجَسَّسُوا» به حرف جیم و قرائت دیگر به حرف حاء (ح) آمده «وَلَا تَحَسَّسُوا» در صحیح بخاری و صحیح مسلم که از کتب معتبر احادیث اند حدیثی از حضرت ابوهریره رضی الله عنه در این مورد نقل گردیده فرق بین هردو لفظ بیان گردیده برین صورت که تجسس به جیم عبارت از جستجوگری کاری است که مردم از وی پنهان نموده باشند و تحسس به حاء بمعنی مطلق تلاش و جستجو کردن است.

در سوره یوسف (فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ) بر همین معنی دوم مطلق جستجو است. در بیان القرآن آمده است که سخن کسی را بصورت پنهانی کشف کردن و یا خود را در جایی پنهان نمودن تا سخن پوشیده و راز نهفته کسی را در یابد و یا خود را قصداً در خواب جلوه دهد تا سخنان دیگران را بشنود این همه در مفهوم تجسس داخل اند و این عمل نا جایز است.

اگر کسی سخنی را که به قصد ضرر رساندن به شخصی باشد و بصورت پنهان و با مهارت آنرا کشف کند به جهت سلامتی و حفاظت شخص این نوع تجسس جایز می باشد.

و موضوع دیگر مسأله غیبت است که سبب توهین و تحقیر شخصیت ها می شود و بی اعتبار ساختن افراد و اشخاص کیان جامعه را به سقوط و فساد می کشاند و غیبت گناه کبیره است و زشتی آن شبیه خوردن گوشت مرده برادر می باشد که نهایت زشت و قبیح است و آیت بعدی بر عدل و مساوات و اصول روابط حسنه، حقوق و آداب اجتماعی ارشادات شایان دارد و از تفاخر انسانها بر مال، نسب و موقف بر همدیگر منع نموده تا کیان جامعه اسلامی ضعیف و کمرنگ نگردد.

معنای کلمات

انزجار: متنفر بودن، بیزاری داشتن.

عصیت: قوم گرایی.

توجیهات: جمع توجیه بمعنی مطلبی را توضیح دادن و رهنمایی کردن.

روش تدریس: تشریحی، انفرادی، سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر شریف.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
	<p>- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسى با شاگردان کارخانه گى آنها را ملاحظه نموده و درس گذشته را ارزیابی می کند.</p> <p>- کی می تواند چهار اندرز از اندرزهای حضرت لقمان را بگوید؟</p> <p>- در مورد آداب سخن گفتن کی معلومات داده می تواند؟</p> <p>معلم عنوان درس جدید را به خط درشت روی تخته نوشته و به شاگردان هدایت میدهد تا متن درس جدید را خاموشانه بخوانند و در جریان خواندن آنها، عناوین جانبی درس نو را به شکل زیر روی تخته می نویسد:</p> <p>- برابری میان بشر</p> <p>- خودداری از بدگمانی</p> <p>- زشتی غیبت و تجسس</p> <p>- برتری بر اساس تقوا.</p> <p>بعد از آن از یک دانش آموز می خواهد تا متن درس را به آواز بلند بخواند و دانش آموزان دیگر به آن گوش بدهند؛ سپس پنج شاگرد را انتخاب نموده و از آنها می خواهد تا هر کدام به نوبت پیش روی صنف آمده و یکی از عناوین را به اسلوب و شیوه خود تشریح کنند.</p> <p>- آموزگار درس را به شکل فشرده تشریح نموده و سؤال های شاگردان را یادداشت می کند سپس از شاگردان می خواهد تا به شکل داوطلبانه به سؤال های ارایه شده پاسخ بگویند و اگر آنها به سؤال ها پاسخ گفته نتوانستند خودش جواب سوال های شاگردان را می گوید.</p> <p>خلاصه درس</p> <p>این درس در نکات زیر خلاصه میگردد:</p> <p>♣ معیار برتری و فضیلت انسان ها بر یکدیگر شان تنها و تنها تقوی و پرهیزگاری است.</p> <p>♣ بدگمانی یک عمل باطل و ناروا می باشد.</p> <p>♣ آیات مبارکه ما را از غیبت و تجسس منع کرده است.</p> <p>♣ غیبت کردن مانند خوردن گوشت برادر مسلمان است.</p> <p>♣ اصل همه انسان ها یکی و از یک پدر و مادر آفریده شده اند.</p> <p>♣ هدف از تنوع در خلقت شناخت و همکاری با یکدیگر است نه تفاخر و برتری.</p>

ارزیابی

- کی می تواند بگوید که معیار برتری انسان چیست؟
- کی می تواند حدیث را که ابو هریره رضی الله عنه راجع به منع تجسس، بدگمانی و دروغ روایت نموده از حفظ بخواند؟

- کی می تواند که غیبت را تعریف کند؟
- کی می تواند دو فایده از فواید درس را بگوید؟
- کی می تواند فرق بین (تجسس) و (تحسس) را بگوید؟

کارخانه گی

معلم کارخانه گی داده شده در کتاب درسی را برای شاگردان وظیفه می دهد.

درس نهم

عنوان: آداب داخل شدن به خانه ها

صفحه: ۷۵

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ آیات شماره ۲۹-۲۷ سوره نور را تلاوت و تحلیل منطقی نموده بتوانند.

♣ پیامدها و فواید آداب طلب اذن و داخل شدن به خانه ها را بیاموزند.

♣ آداب ورود به خانه هایی که سکنه دارند و خانه هایی خالی از سکنه را فرا بگیرند.

دانش لازمی: یکی از نزاکت ها و آداب معاشرت و زنده گی که قرآن کریم به آن تاکید و ارشاد فرموده، رعایت ادب داخل شدن به خانه ها می باشد، شریعت اسلامی در این باره مطابق به ارشادات قرآن کریم و احادیث سرور کاینات رهنمودهای لازم دارد. جای تأسف است امروزه مردم دنیا و بخصوص مسلمانان از این امر غافل اند و یا آگاهانه اهمال می ورزند و حتی اشخاص چیز فهم نیز در این مورد اغماض کرده و پیامد ناگوار و گناه آنرا دست کم می گیرند.

حکمت ها و مصلحت های نهفته در اجازه خواستن ورود به خانه ها

الله تعالی برای هر انسان محلی برای بودوباش داده، خواه بصورت ملکیت شخصی یا کرایه و یا به طریقه دیگر که بهر حال جای بودوباش اوست. مقصد اصلی از مسکن محل سکون و آرامش است.

قرآن کریم در این باره میفرماید «وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا» جزء آیت شماره (۸۰) سوره النحل.

ترجمه: و خداوند برای سکونت شما منزل های تان مقرر داشته است.

سکون و آرامش زمانی متصور است که انسان بدون مداخله غیر در خانه اش بصورت آزادانه زنده گی نماید و ایجاد مزاحمت و تکلیف منافی اصل سکون خانه و خانواده بوده و شرعاً ممنوع و حرام است.

مصلحت اول در باره اجازه خواستن حین ورود به خانه ها دفع ضرر واذیت و عدم ایجاد مزاحمت در زنده گی آرام و آزاد انسان ها می باشد که عقل سلیم آدمی نیز حکم می کند تا بدون استئذان به منازل و محلات مسکونی داخل شدن کار مناسب نیست.

مصلحت دوم در حق همین شخصی که بخاطر ملاقات به خانه دوستش می رود و قبل از دخول، برین اصل اسلامی و انسانی عمل می کند و از جانب مقابل اجازه و رودمی خواهد، اهل خانه این روش او را به دیده قدر نگریسته و با ابراز مسرت و شادمانی وی را استقبال نموده و هرگاه کدام مشکلی و نیازی داشته باشد در برآوردن آن صمیمانه همکاری خواهند نمود.

در صورتی که بدون کسب اجازه قبلی، شخصی و یا جماعتی وارد کدام خانه و یا اداره و یا محل مسکونی می شوند اهل خانه و ساکنین محل متردد و وحشت زده می شوند و لو که به قصد و نیت کارنیک داخل خانه و یا محل سکنی شده باشند که این نوع عملکرد شرعاً و عقلاً ممنوع و نادرست است.

مصلحت سومی جلوگیری از کارهای زشت و بی حیایی است، در صورتی که بدون اجازه داخل خانه کسی شود طور ناگهانی نظرش به زنان نامحرم می افتد و در این فرصت شیطان نیز وسوسه ایجاد می کند تا کدام عمل بد را مرتکب شود و روی این مصلحت، قرآن کریم متصل به احکام مربوط به زن و قذف احکام اجازه دخول به خانه ها را بیان می فرماید.

مصلحت چهارمی اینست که انسان در بعضی حالات در خانه اش به تنهایی مصروف کارهایی می باشد که آگاهی دیگران را از آن مناسب نمیداند، اگر در همین فرصت بدون اجازه کسی وارد خانه اش گردد، از کارش آگاهی می یابد و راز خانه اش افشا می گردد و از راز نهفته کسی خبر شدن یک نوع آزار و اذیت تلقی می گردد که این امر در ذات خود گناه است.

همه موارد ذکر شده ایجاب می کند که قبل از داخل شدن به خانه ها و محلات مسکونی خواستن اجازه ضروری است.

در حدیث شریف که حضرت عطاء بن یسار رضی الله عنه روایت کرده یک نفر نزد پیغمبر علیه الصلوة والسلام آمد و پرسان کرد که یا رسول الله ﷺ! آیا من وقتی که پیش مادرم هم می روم اجازه بخواهم؟ آنحضرت ﷺ فرمودند: بلی، اجازه بگیر آنشخص گفت: من با مادرم یکجا در خانه می باشم. پیغمبر ﷺ فرمود: باز هم اجازه بگیر، سپس آن شخص گفت: یا رسول الله ﷺ من هر وقت در خدمت مادرم هستم. پیغمبر ﷺ فرمود: باز هم بدون اجازه داخل خانه نشود، آیا به این راضی می شوی که مادرت را برهنه ببینی؟ آن شخص گفت: نخیر! آنحضرت ﷺ فرمود. از همین جهت خواستن اجازه ضرور است، زیرا این احتمال وجود دارد که او در خانه بخاطر کدام ضرورت ستر خود را دور کرده باشد.

فشرده مطلب این است که حتی حین داخل شدن به همسر خود خواستن اجازه مستحب است تا همسرش را در حالتی نبیند که پسندش نیاید.

طریقه مسنونه اجازه خواستن

یکی از حکمت های استیذان (اجازه خواستن) این است تا جانب مقابل (صاحب خانه) با در خواست اجازه داخل شونده بفهمد که کی داخل خانه می آید و تشویش و ترس او بر طرف گردد.

مسأله دوم اینست که به اهل خانه سلام تقدیم گردد. بدین ترتیب در قدم اول گرفتن اجازه دخول و بعد با گفتن (السلام علیکم ورحمة الله و برکاته) داخل خانه رفتن عمل مسنونه و پاداش نیک دارد.

ماوردی رحمه الله تعالی می فرماید: اگر پیش از اجازه خواستن نظرش به کدام شخص بخورد اول سلام بگوید و بعد از آن اجازه دخول بطلبد و هنگامی که وارد خانه شد سلام ارائه کند؛ اما در اکثر احادیث طریقه مسنونه طوری رهنمایی شده که نخست از بیرون سلام تقدیم کند و نام خود را بگیرد که فلانی اراده آمدن به خانه شما را دارد؛ اگر اجازه برایش داده شد داخل خانه برود و اگر اجازه داخل شدن به وی ندادند برگردد.

امام بخاری رحمه الله تعالی در کتاب خود از حضرت ابوهریره رضی الله عنه حدیثی را نقل نموده که اگر شخصی بدون سلام دادن، اجازه داخل شدن به خانه را خواست برای او اجازه ندهید؛ زیرا طریقه مسنونه را ترک نموده است.

شخصی از قبیله بنی عامر از بیرون اجازه داخل شدن به نزد رسول اکرم ﷺ را به این لفظ خواست (أَلِجْ) آیا داخل بیایم؟ رسول الله ﷺ به خادم خود گفت: به این شخص که طریقه اجازه خواستن را نمیداند یاد بده که اینطور بگوید: (أَلَسَّلَامُ عَلَیْکُمْ أَذْخُلُ) یعنی سلام بر شما، آیا داخل شوم؟ خادم هنوز بیرون نرفته بود که آن شخص کلمات ارشادی نبی کریم ﷺ را شنید و گفت:

(السلام علیکم اَدْخُلْ) پس نبی کریم ﷺ اجازه داخل شدن را برایش داد.

قابل تذکر است که شخص داخل شونده به این قول اکتفا نکند که (من هستم) زیرا شناسایی او مشکل است.

حضرت مغیره بن شعبه ؓ در جواب یکنفر که از عقب در گفت (من هستم) گفتند: در جمله دوستان من اینطور شخصی نیست که نام او (أنا) یعنی (من) باشد.

مزید بر آن، زمانی که آداب سلام و اجازه خواستن بطریقه سنت نبوی ﷺ انجام گردد سبب حصول ثواب و زدودن ترس، شکوک و شبهات و ازدیاد محبت و اخلاص در بین مسلمانان و انسانها می گردد و از اعمال غیر اخلاقی و خلاف طریقه مسنونه جلوگیری به عمل می آید.

خصوصاً در حالتی که از داخل خانه گفته شود که کیستید؟ و شخص که در بیرون است خاموش و ساکت بماند در این هنگام تشویش و اندیشه به اهل خانه ایجاد شده و شریعت اسلام این عملکردها را ممنوع قرار داده است.

معنای کلمات

بیوتاً: جمع بیت بمعنی خانه.

تُسَلِّمُوا: سلام بگویید.

روش تدریس: بحث گروهی، سؤال و جواب، ایفای نقش.

مواد ممد درسی: کتب درسی تفسیر شریف، لوحه های کلمات قرآنی.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	معلم محترم با طهارت و لباس آراسته با گفتن السلام علیکم ورحمة الله و برکاته وارد صنف می شود و بعد از احوالپرسی، گرفتن حاضری و مساعد نمودن فضای آموزشی با طرح سؤال هایی کوتاه درس گذشته را ارزیابی می کند و ارتباط درس جدید را با درس گذشته واضح می سازد.
۲۵ دقیقه	معلم محترم با خواندن استعاذه آیت شماره ۲۷ درس را به صدای زیبا و رسا تلاوت می کند و سپس به دو نفر شاگرد وظیفه می دهد تا آیات شماره ۲۸ و ۲۹ را به نوبت تلاوت کنند و معلم محترم اشتباهات لفظی و صوتی شان را تصحیح می کند. - معلم محترم با استفاده از منابع علمی و تفسیری روشنی مختصر پیرامون سوره نور و احکام وارده در این سوره و از جمله سلوک و رفتار اجتماعی و آداب داخل شدن به خانه های محرم، بیگانه و خانه هایی که خالی از سکنه می باشند بصورت فشرده در روشنایی آیات درس توضیحات می دهد. - معلم محترم به شاگردان هدایت می دهد تا متن درس را یکبار خاموشانه مطالعه نموده و سپس دو نفری با هم در باره آموزه های سودمند آیات مبارکه با هم بحث نمایند و به نماینده گی از عموم شاگردان دو نفر شاگرد منتخب نتیجه مثبت ارشادی آیات مبارکه را ابراز نمایند. - معلم محترم از شاگردان تقاضا به عمل آورد تا دو نفر به شکل داوطلبانه طریقه ادبی و رهنمودی دخول در خانه های مسکونه و غیر مسکونه را در صنف به روش ایفاء نقش تمثیل کنند. - معلم محترم کلمات مشکل درس را روی تخته می نویسد و با استفاده از لوحه های قرآنی اگر در دسترس داشته باشد، با پرسش های صمیمانه در حل معانی آنها، شاگردان را با خود مشارکت می دهد و

جواب صحیح را به تخته می‌نویسد.

خلاصه درس

از آیات مبارکه درس بر می‌آید که هیچ مسلمانی بدون اذن و اجازه اهل خانه، وارد آن منزل نشود و بعد از اخذ اجازه دخول، با ابراز لفظ سلام داخل خانه شود، مسکن و خانه، محرمیت خاص دارند؛ حتی اگر در چنین خانه‌هایی کسی نباشد تا به شما اجازه داخل شدن را بدهند، باز هم داخل نشوید و سپس به احکام و آداب داخل شدن به محلات و اماکن و خانه‌هایی که محل زنده گی و ره‌ایشی خانواده خاصی نبوده و جهت استفاده محتاجان تهیه گردیده؛ مانند: وزارتخانه ها، هتل ها، محلات تجارتي و غيره که داخل شدن به چنین محلات غرض استفاده مشروع و مصلحت انسان‌ها بدون اجازه جواز دارد اما تقدیم سلام ضرور است.

۵ دقیقه

ارزیابی

معلم محترم جهت اطمینان از یادگیری شاگردان با استفاده از سؤالهای کتاب درسی آنان را ارزیابی می‌کند.

کارخانه گی

معلم محترم بر علاوه وظیفه خانه گی کتاب درسی، از شاگردان بخواهد تا پیام درس را به دوستان شان بگویند.

۱۰ دقیقه

درس بیستم

عنوان: حرمت شراب نوشی و قمار بازی

صفحه: ۷۹

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ دلایل حرمت شراب و قمار را در پرتو آیات قرآنی بیاموزند.

♣ شأن نزول آیات شماره (۹۰ - ۹۱) سورة مائده را در مورد مراحل تحریم شراب و قمار و حکم شرعی آنها بدانند.

♣ اضرار صحی، اقتصادی و اجتماعی شراب و قمار را به دیگران گفته بتوانند.

دانش لازمی: در آیات مبارکه شماره (۹۰-۹۱) سورة مائده به این اشاره گردیده که مالک کائنات این همه کائنات را برای نفع انسان و در خدمت انسان آفریده و هر چیز را خاص به هدف خدمت انسان آفریده و به انسان صرف یک مکلفیت وضع کرده که عبادت خالق و مالک کائنات است و اینکه انسان از آفریده‌ها و نعمت‌های الهی به همان پیمانه بهره بردارد که الله تعالی تعیین نموده و از حدود تعیین شده تجاوز نکند.

چیزهایی را که الله سبحانه و تعالی برای ما حلال و قابل استفاده گردانیده از آن خودداری کردن ناسپاسی و بی ادبی است و چیزهایی را که حرام گردانیده تخلف از آن نافرمانی و بغاوت است. بنده در هر حال باید مطابق فرمان مالک حقیقی خود در طرز استفاده از اشیا و مخلوقات پروردگار بزرگ عمل کند و از شاهراه شریعت و جاده عبودیت (بنده گی) خارج نگردد.

در آیت اول بیان حرام بودن شراب، قمار، بت پرستی و زدن تیرهای فال بطور قمار افاده شده.

در این آیت به هر چهار چیز یاد شده کلمه (رجس) گفته شده و رجس عبارت از پلیدی است که طبیعتاً انسان در برابر آن نفرت و انزجار دارد. شراب، قمار بت پرستی و تیر بازی برای بخت و طالع بطور قمار، رجس خوانده شده اند که انسان دارای عقل سلیم و طبیعت سالم خباثت و اضرار آنها که منجر به نزاع و برهم خوردن روابط و بار آور فساد در جامعه انسانی می شود بخوبی درک می تواند.

از لام: از لام جمع زلم و مقصد از از لام همان تیرهایی می باشند که عرب در دوره جاهلیت به قسم قرعه و رمل اندازی به رسم قمار انجام می دادند که با آمدن پیام وحی و ظهور اسلام حرام گردانیده شد.

رسم از لام طوری بود که مثلاً ده نفر در یک اشتر با هم شریک می شدند و آنها ذبح می کردند و بعد از آن بجای آنکه گوشت شتر را ده حصه کنند و بین خود قسمت نمایند بالای آن قمار می زدند که به ده تیر، حصه هفت تیر را نشانه می زدند به کسی یک و به کسی دو و یا سه تیر را مهمل نگه میداشتند، این تیرها را در جوال می انداختند و حرکت می دادند باز برای هر یک شریک، یک یک تیر را می کشیدند و هر اندازه تیر حصه های گوشت که بنام کسی می بر آمد او را مستحق این حصه ها می دانستند و بنام کسی که صرف تیر ساده می برآمد او را از حصه اش محروم می ساختند

طوری که امروز مانند لاتری در بازارها رایج است که اینطور قرعه و بخت آزمایی قمار بوده و از دیدگاه آیات کریمه حرام است.

انصاب: جمع نصب و اطلاق بر آن چیزهایی می شود که برای پرستش نصب کرده شده باشد، بت باشد یا درخت و یا سنگ و غیره

مفاسد بدنی و روانی شراب و قمار

مقصد اصلی در این آیات مبارکه بیان حرمت دو چیز است که فساد را بیار می آورد؛ یعنی شراب و قمار، و ذکر انصاب (بتان) با آنها بدانجهت است که شنونده بداند که شراب و قمار در قباحت و پلیدی مانند بت پرستی قرار داده شده اند.

در یک حدیث از ابن ماجه (نام کتاب حدیث و بنام مصنف آن است) آمده: «شَارِبُ الْخُمْرِ كَعَابِدِ الْوُثَنِ» یعنی شرابخوار مثل بت پرست است. به همان پیمانه ای که بت پرست منفور است شراب خور و میگسار نیز منفور و زشت می باشد.

جان مطلب در فحوای آیت کریمه تحریم شراب و قمار در آنست که این هر دو پدیده شوم و ویرانگر جسمانی و روحانی و زهرکشنده زنده گی انسانها است به همین منظور «رَجَسَ مَنْ عَمِلَ الشَّيْطَانُ» یعنی پلید و عمل شیطان خوانده شده اند که انسان با ارتکاب آنها دچار فساد و هلاکت می گردد و پس از آن حکم می کند «فَاجْتَنِبُوهُ» و قتی که این جرثومه ها (شراب، قمار، بت پرستی و تیر فال های قمار) سبب خساره مند شدن جسم و روح و بار آور تباهی و فساد در اجتماع می گردد، جداً از آن اجتناب کنید.

در اخیر میفرماید: «لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ» یعنی فلاح و رستگاری دنیا و آخرت در این است که از این چیزها خود داری کنید. در آیت دوم به این اسلوب بیان گردیده که شیطان این را می خواهد که بوسیله شرابخواری و قماربازی در بین شما دشمنی و خشونت را ایجاد کند و روال سالم اجتماع را به فساد و هلاکت و تنش بکشانند.

در گذشته از جهت اعتیاد به شراب و قمار در بین مردم بغض، کینه و عداوت و جنگ فزیکه بوقوع پیوسته بود و الله تعالی بخاطر سلامتی عقل و امنیت جامعه انسانی و اسلامی شراب و قمار و امثال آنها را حرام گردانید.

حضرت قتاده رضی الله عنه می فرماید: عادت عده ای از عرب ها برین بود که در قمار اهل و عیال، مال و لوازم خود را درمجموع می باختند که در فرجام به سر نوشت غم انگیز و مشقت بار، مواجه می شدند.

در آیت اخیر به این نکته نیز اشاره شده که مفسده شراب و قمار سرایت کننده است تا آن حدی که «وَيَصْنَدُكُمْ عَنِ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ» شما را باز می دارد از یاد کردن الله و از ادای نماز.

«فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ» پس آیا شما از آن باز دارنده می شوید؟ استفهام برای تقریر و اثبات است؛ یعنی باید که منع شوید و مرتکب همچو گناهان کبیره نشوید که اضرار جسمی، روانی، اقتصادی، دنیوی و اخروی دارند.

معنای کلمات

الخمر: آنچه عقل را زایل کند و نشه آور باشد.

العداوة: دشمنی.

روش تدریس: توضیحی، مباحثی، کار گروهی.

وقت	فعالیت‌ها
۵ دقیقه	<p>- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال‌پرسی، اخذ حضور یومی شاگردان و سماعت شفاهی فعالیت عملی شاگردان در خانه، درس گذشته را که همانا احکام و آداب داخل شدن به خانه‌های محارم و بیگانه بود ضمن پرسش‌هایی به ارزیابی می‌گیرد و ارتباط درس جدید را که تحریم شراب و قمار است که هر دو پدیده شوم و ویرانگر در جامعه است افاده می‌کند.</p>
۲۵ دقیقه	<p>معلم محترم یک نفر شاگرد را وظیفه بدهد تا تلاوت آیات مبارکه شماره (۹۰-۹۱) سورة مائده را به لهجه قرائت زیبا، تلاوت کند و سپس کلمات درس را به تخته صنف نوشته و به کمک و مشارکت شاگردان به دریافت معانی درست اهتمام ورزد و متعاقباً به ترجمه و تفسیر آیات مبارک پرداخته و شأن نزول آیات را که در باره تحریم شراب و قمار و پرستش بتان که مشرکان نصب می‌نمودند و مفهوم از لام (فال بینی) که مشرکان توسط پرتاب کردن تیرها، به رسم بخت آزمایی و نیک فالی و بد فالی می‌انگاشتند به روش توضیح لکچر می‌دهد و از شاگردان می‌خواهد تا در گروپ‌های مناسب پیرامون فرامین الهی در خصوص شراب و قمار و اضرار فاجعه آمیز آن در اجتماعات انسانی با هم مباحثه نمایند و در پایان فعالیت به نماینده گی از هر گروپ یک نفر شاگرد، نتیجه بحث را به همصنفی‌های شان بازگو نماید.</p> <p>معلم محترم شاگردان دیر آموز و کم هوش را تشویق نماید تا نظریات و برداشت‌های شان را از یادگیری درس با کمال جرأت اظهار بدارند و به سؤالهای شان با عطفوت پاسخ بدهد و با استفاده از اطلاعات رسانه ای و پوسترها و چارت‌های مصور چاپی آمار و ارقام تلفات انسانی و امراض ناشی از شراب و مخدرات را در جهان امروز نیز به بررسی می‌گیرد.</p> <p>خلاصه</p> <p>سورة مائده در مدینه منوره نازل گردیده و آیات شماره ۹۰-۹۱ این سوره که الله تعالی مؤمنان را خطاب فرموده شراب و قمار را در ردیف دیگر اعمال مشرکانه چون بت پرستی و تیر بازی جهت فال نیک (خوش شانسی) و شگون (بد شانسی) که مخالف روح اسلام و روحیه شریعت مطهر الهی است، جداً حرام گردانیده و مورد نزول آیات خاص و حکم آن عام و جهان شمول است.</p> <p>در آیات مبارکه تحریم خمر و هر ماده مسکر و نشه آور قمار و سائر اعمال شرکی و خُرافی شیطان بد اندیش و شرارت افکن است که عبرت‌ها و اندرزهایی که در تفسیر آیات به همه بنده گان الهی هشدار می‌دهد تا از ارتکاب همچو افعال زشت احتراز نمایند.</p>
۱۰ دقیقه	<p>ارزیابی</p> <p>معلم محترم با کاربرد سؤال‌های کتاب درسی شاگردان را ارزیابی نماید.</p> <p>کارخانه گی</p> <p>معلم محترم مطابق هدایت کتاب درسی به شاگردان کارخانه گی بدهد.</p>

درس بیست و یکم

عنوان: امر به عدل و احسان

صفحه: ۸۳

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ ترجمه و تفسیر آیات مبارکه (۹۰-۹۱) سورة نحل را به صورت درست فرا گیرند.

♣ مفاهیم عدل، احسان، وفا به عهد را درک نمایند و آنرا جزء مهم زنده گی عملی خود سازند.

♣ در امر دعوت اسلامی و امر به معروف و نهی از منکر مسئولیت پذیر شوند.

دانش لازمی: آیت مبارک شماره (۹۰) سورة نحل جامعترین آیات قرآن حکیم می باشد.

خداوند متعال در این آیت کریمه تمام آموزه های تشریعی و اسلامی را در چند لفظ جامع ارائه و ارشاد فرموده و از این رهگذر از زمانه سلف صالح علیه السلام تا امروز خطبا و امامان در خطبه های نمازهای جمعه و اعیاد این آیت را تلاوت می کنند.

حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه میفرماید: «جامعترین آیات قرآن کریم در سورة نحل است که آیت کریمه «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ» می باشد.»

حضرت اکثم بن صیفی به سبب این آیت به اسلام مشرف شدند. امام ابن کثیر رحمه الله تعالی در کتاب معرفة الصحابة از حافظ احادیث ابویعلی به سند این واقعه را نقل کرده است که اکثم بن صیفی سردار قوم خود بود زمانی که خبر نبوت و دعوت حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم برای اکثم رسید، می خواست به خدمت نبی کریم صلی الله علیه و آله و سلم حاضر گردد مگر قومش مانع او شدند و گفتند شما رئیس و کلان ما هستید رفتن شما مناسب نیست. اکثم گفت: خوب است پس دو نفر را تعیین کنید و به آنجا بفرستید تا از حالات بمن اطلاع آورند. این دو نفر در خدمت نبی کریم صلی الله علیه و آله و سلم آمدند و عرض کردند که ما از طرف اکثم بن صیفی جهت آگاهی او از رسالت شما آمده ایم. اکثم دو سؤال دارد: (مَنْ أَنْتَ وَمَا أَنْتَ؟) شما کی هستید و چی هستید (وظیفه شما چیست؟) نبی کریم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: جواب سؤال اول اینست که من محمد فرزند عبدالله هستم و جواب سؤال دوم شما اینست که من بنده الله تعالی و رسول او هستم و بعد این آیت مبارک سورة نحل را تلاوت فرمودند تا حدی تلاوت کردند که قاصدان اکثم آیت مبارک را حفظ کردند. قاصدان که از نزد رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم برگشتند به اکثم گفتند: ما میخواستیم در سؤال اول نسب او را معلوم کنیم مگر او صلی الله علیه و آله و سلم به این موضوع توجه زیاد نکردند و صرف با گفتن نام پدر اکتفا نمودند. مگر وقتی که ما از دیگر مردم در باره نسب آن تحقیق نمودیم ثابت شد که وی صلی الله علیه و آله و سلم از یک نسب شریف و بزرگ است، و قاصدان بعد تر گفتند که محمد صلی الله علیه و آله و سلم برای ما چند کلمه ای را شنواید: آیات کریمه فوق را برای اکثم تلاوت کردند: اکثم بعد از شنیدن آیت قرآنی گفت: از این معلوم می شود که او به مکارم اخلاق هدایت می کند و از اخلاق رذیله منع می کند شما همه به زودی در دین او داخل شوید تا از دیگران در این کار سبقت کرده و دنباله رو دیگران نشوید.

همچنان حضرت عثمان بن مظعون رضی الله عنه میفرماید: همین آیت در قلب من ایمان را راسخ و محکم گردانید، قبل از شنیدن این آیت ایمان آورده بودم، مگر ایمانم مضبوط نبود ولی با این آیت محکم و مضبوط گردید.

در آیت شریف به سه چیز حکم و فرمان شده و از سه چیز منع گردیده است.

به عدل، احسان و بذل و اعطا برای اقارب و خویشاوندان امر گردیده و از کارهای فحش و منکر و ظلم منع به عمل آمده که تفصیل آن قرار آتی افاده می گردد:

عدل: مفهوم عدل برابری و مساوات است، در امور متنازع فیه و معاملات ذات البینی مردم، اِعمال عدالت توسط حکام، عدل گفته می شود. در آیت شماره (۵۸) سورة نساء قرآن کریم «وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ» به همین معنی آمده کلمه عدل حالت اعتدال (میانه روی) بین افراط و تفریط را گویند.

برخی از مفسرین کرام معنی عدل را به برابری ظاهر و باطن تبیین کرده اند و در حقیقت لفظ عدل بمفهوم عام خود است و فراگیر همه صورت ها می باشد؛ مثلاً: انسان با نفس خود و با پروردگار خود عدل نماید طوری که خواهشات و لذاذ نفسانی اش را در برابر طاعت حق تعالی و کسب رضای او تعالی ترک کند و حقوق الله را مقدم گرداند و از چیزهای ممنوعه اجتناب کند.

دوم عدل اینست که بنده با خود به عدل معامله کند و نفس خود را از همه مهلکات نگهدارد که برای جسم و روح او زیانبار است.

سوم اینکه که با نفس خود و سایر مخلوقات عدل کند و با همه مخلوقات الهی به طرز نیکو معامله نماید.

الإحسان: معنی لغوی احسان نیکی کردن است. یکی آنکه عمل، اخلاق و عادات را در ماهیت شایسته و مکمل بسازد. دوم اینکه با افراد دیگر روش نیک، سلوک پسندیده و معامله نیک کند. در حدیث مشهور جبرئیل علیه السلام معنای احسان اینطور بیان گردیده (عبادت خدا تعالى را طوری بکن که تو الله تعالی را می بینی و اگر تو او را نمی بینی، او تو را می بیند). و اینقدر دانش به هر کس میسر است که الله تعالی عمل او را می داند و می بیند و از علم الله متعال ذره از کائنات بیرون مانده نمیتواند.

حکم دوم در آیت احسان آمده، احسان در عبادت موافق تشریح حدیث شریف، احسان در تمام اعمال، اخلاق و عادات و با همه مخلوق سلوک نیک کردن خواه انسان باشد یا حیوان و با افراد انسانی خواه مسلمان باشد و یا غیر مسلمان.

امام قرطبی رحمه الله میگوید: اگر کسی از حال و احوال یک گربه و یا پرنده گانی که در قفس محبوس اند با خبری نمیکند اگر هر قدر اعمال نیک کرده باشد در شمار (محسنین) نمی آید.

حکم سوم اعطای حق و بذل و بخشش در حق اقارب و خویشاوندان است. در آیت شماره (۴۶) سورة اسراء قرآن کریم اینطور فرمان داده شده «وَأَتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ» یعنی وبده حق صاحب قرابت را از حقوق مالی و یا خدمت کردن و همدردی کردن و...

احکام ممانعت و تحریم در آیت شریف:

فحشا: هر آن عمل و سخنی را شامل می شود که قباحت و زشتی آن واضح و معلوم باشد و هر کس آن را بد و زشت پندارد. منکر به آن گفتار و کردار اطلاق می شود که حرمت و عدم جواز آن به اتفاق اهل شرع ثابت باشد. لفظ منکر به تمام اعمال و اخلاق زشت ظاهری و باطنی دلالت دارد که عقلاً و شرعاً بد و مذموم باشد.

معنی بغی از حد تجاوز کردن است و مقصد از بغی در امور روز مره و معاملات ارتکاب ظلم و ستم در حق دیگران است. در آیت شریف فحشا و بغی در منکر داخل اند، بخاطر نهایت زشتی و قباحه فحشا را در نخست جدا نیز ذکر نموده و بغی را بخاطری بصورت جداگانه ذکر کرد که اثر بغاوت بر دیگران می شود و بسا اوقات سبب منازعات، جنگ ها و فساد عامه می گردد.

در آیت دوم پیمان شکنی و وعده خلافی نکوهش گردیده که شرعاً حرام است و لفظ عهد بر تمام معاملات و معاهدات و قرارها شامل است که با زبان تعهد کرده شود در انجام کاری باشد و یا عدم انجام آن که نقص آن گناه پنداشته می شود. در حدیث شریف در شأن پیمان شکنان و مخالفان عهد و وعده آمده که در روز بازپرس در عقب شان بیرق ایستاده می شود که سبب رسوایی و مجازات شان می گردد.

در اخیر آیت برین اشاره گردیده که الله تعالی جهت آزمایش، چیزهای حلال و حرام را وضع گردانیده تا معلوم شود که آیا مسلمانان پیروی از خواهشات نفسانی و امیال انسانی خود می کنند و یا از احکام الهی پیروی می کنند و خواهشات نفسانی خود را در برابر فرامین الله تعالی قربان می کنند.

معنای کلمات

العدل: توحید و انصاف.

الاحسان: اداء فرایض الهی به وجه اکمل و احسان با بنده گان الله تعالی.

یعظکم: امر و نهی می کند شما را.

عهد الله: بیعت با رسول او و ایمان.

روش تدریس: سؤال و جواب، فن خطابه، کار گروهی.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر شریف، پوستر مصور کلمات قرآنی و مناظر قدرت.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	- معلم محترم بعد از ادای سلام و احوالجویی و تحلیل وضعیت صنف و شاگردان در رابطه به تحریم شراب و قمار و مفسد اخلاقی و اجتماعی در پرتو آیات مبارکه درس گذشته به سؤالهای عاطفی می پردازد و بعد از اخذ جواب درست عنوان درس جدید را بخط جلی به تخته صنف می نویسد و در صورت موجودیت پوسترهای مصور مناظر خلقت و چارت کلمات قرآنی، جهت دلچسپ شدن درس جدید آنها را در محل مناسب در صنف نصب میکند و ارتباط درس جدید را که امر به عدل و احسان از جانب الله تعالی به بنده گانش است برقرار می نماید و با گفتن استعاذه و بسمله در نخست آیات مبارکه شماره (۹۰) و (۹۱) را به اسلوب قرائت تحقیق تلاوت می کند سپس کلمات درس را به تخته می نویسد و شاگردان را تشویق می کند تا کلمات را در کتابچه های شان رونویس نمایند.
۲۵ دقیقه	معلم محترم از شاگردان بخواهد تا وضعیت صنف را به گونه تالار سخنرانی تغییر شکل داده و از سه نفر شاگرد تقاضا نماید تا در پیش روی صنف میز خطابه را درست نمایند و بعداً طور داوطلبانه از شاگردان دعوت نماید که کدام یک می تواند به شیوه ایراد بیانیه به ارتباط عدل و احسان و مسؤولیت اسلامی امر به معروف و نهی از منکر سخنرانی کند؟ معلم به منظور تشویق بیشتر شاگردان راهنمایی و همکاری همه

جانبه نماید.

معلم محترم در پایان کنفرانس نکات مهم و کلمات کلیدی درس را بگونه ای ارشادی و تفسیری بیان شفاهی کرده و در رابطه به جامعیت آیات مبارکه و فرامین و احکام مندرجه به شاگردان معلومات مختصر ارایه می کند و شاگردان را در گروپ های دو نفری وظیفه می دهد تا بخش بخش نص آیات و متن ترجمه و تفسیر آیات قرآنی را با هم بخوانند.

خلاصه درس

سوره نحل در مکه مکرمه نزول یافته و ۱۲۸ آیت می باشد، در قسمتی از آن سبب اسلام عثمان بن مظعون گردید، آیات این سوره که امر به عدل و احسان در معاملات روزمره زنده گی و همچنان احسان با اقارب و صله رحم و اعطای حقوق شرعی و انسانی شان و نیکی کردن با بینوایان، کمک و مساعدت کردن را از وجایب امت اسلامی و طرق رهیابی به سعادت مندی دارین خاطر نشان فرموده است؛ همچنان در آیات از کارهای زشت و فحشا که عقلاً و شرعاً قبیح است منع شده و از ارتکاب منکرات و انواع مظالم و زورگویی و اتلاف حقوق خویشاوندان و سایر مردم و حقوق هر ذی حق بر حذر داشته است، حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه می فرماید: این آیت ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾ الایه. از جامعترین آیات در باره امر به نیکی و باز داشتن از بدی می باشد. از همین لحاظ در خطبه های نماز جمعه امامان مساجد بیشتر این آیت را می خوانند و مواعظ شانرا بر مفاد آن ایراد می نمایند.

۵ دقیقه

ارزیابی

معلم محترم با استفاده از سؤالهای کتاب درسی شاگردان را ارزیابی نماید و برای شان کارخانه گی بسپارد.

۱۰ دقیقه

کارخانه گی

معلم محترم مطابق هدایت کتاب درسی به شاگردان کارخانه گی می دهد.

درس بیست و دوم

عنوان: حقوق والدین

صفحه: ۸۶

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ آیات مبارکه شماره (۲۳-۲۵) سوره اسراء را درست قرائت نمایند.

♣ مفاهیم آیات مبارکه درس را فراگرفته و در زنده گی سرمشق خود قرار بدهند.

♣ به حقوق والدین واقف گردیده وبا، رفتار و سلوک نیک با آنان گرایش ذهنی و عملی مستمر پیدا کنند.

دانش لازمی: امام قرطبی رحمه الله تعالی میفرماید: الله تعالی در این آیت کریمه گرامیداشت و اطاعت پدر و مادر و سلوک نیک با آنان را متصل عبادت ذات پاک خود یکجا ارشاد فرموده است.

طوری که در درس شانزدهم در آیات شماره (۱۲-۱۳-۱۴) سوره لقمان به تعقیب سپاسگزاری از الله تعالی به شکر گزاری از پدر و مادر ارشاد فرموده است: «أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلِوَالِدَيْكَ» یعنی سپاس کن مرا و پدر و مادرت را. از ارشادات فوق بر می آید که بعد از عبادت الله تعالی، اطاعت از پدر و مادر واجب است و مانند شکرانگی کردن به الله تعالی، سپاسگزاری از والدین نیز واجب است.

در صحیح بخاری شریف درین مورد آمده است: یکنفر از رسول اکرم ﷺ پرسید کدام عمل به نزد الله تعالی محبوبتر و بهتر است؟ آنحضرت ﷺ فرمودند: ادای نماز در اوقات آن، بعداً پرسید: بعد از آن کدام عمل بهتر است: آنحضرت ﷺ فرمودند: با پدر و مادر سلوک نیک کردن.

ترمذی، ابن ماجه مستدرک در حاکم و احمد در مسند خویش به سند صحیح از حضرت ابودرداء رضی الله عنه روایت می کنند که نبی کریم ﷺ فرموده اند: (پدر دروازه میانی جنت است، حال اختیار به شماست که آنرا حفاظت میکنید یا ضایع سازید (از دست می دهی).

ابن ماجه از حضرت ابوامامه رضی الله عنه روایت نموده که یکنفر از نبی کریم ﷺ پرسید: حق پدر و مادر بالای اولاد چیست؟ آنحضرت ﷺ فرمودند: (این هر دو یا جنت و یا دوزخ شما هستند). مطلب اینکه پاداش اطاعت و خدمت پدر و مادر جنت است و کیفر نافرمانی و بی ادبی و رفتار ناپسند در برابر پدر و مادر دوزخ است.

در حدیث شریف که راوی آن عبدالله بن عباس رضی الله عنهما است به این عبارت آمده که: (... وَإِنْ ظَلَمَاهُ؟ قَالَ: وَإِنْ ظَلَمَاهُ؟) الحدیث.

به این معنی که در اثر نافرمانی و اذیت و آزار مادر و پدر عذاب جهنم است اگر چه مادر و پدر بر اولاد ظلم کرده باشند. مطلب اینکه اولاد حق انتقام خواهی را از پدر و مادر ندارند؛ طوریکه به بهانه اینکه پدر و مادر بروی ظلم کرده اند اولاد از خدمت شان دست بکشند.

در روایتی از حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه، نبی کریم ﷺ میفرماید: فرزندی که در خدمت پدر و مادر خود باشد و به نظر احترام و شفقت به پدر و مادر نگاه کند در عوض هر نظر، ثواب یک حج مقبول را می یابد، اگر در روز صد مرتبه

همینطور نظر کند، آنحضرت ﷺ فرمودند: اگر صد بار هم نظر کند این ثواب را در یافت می کند، الله تعالی بزرگ است در خزانه او هیچ کمی نیست.

بیهقی در شعب الایمان از حضرت ابی بکر رضی الله عنه روایت میکند. نبی کریم ﷺ فرمودند: سزای همه گناهان را که الله بخواهد تا قیامت تأخیر می کند و بعد به آن می دهد؛ غیر از سزای حق تلفی و نافرمانی پدر و مادر که سزای آن پیش از قیامت در دنیا هم داده می شود. (این روایت از تفسیر مظهری نقل گردیده).

بلی! علما و فقها به این اتفاق دارند که اطاعت پدر و مادر تنها در کارهای جایز واجب می باشد، برعکس در اموری که ناروا و ارتکاب گناه متصور باشد، اطاعت شان جایز نیست.

نظر به حدیث شریف: «لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ» یعنی برای هیچ مخلوق اطاعت نیست که در آن نافرمانی خالق باشد. اطاعت و سلوک نیک به پدر و مادری که مسلمان هم نباشند لازم است. حضرت اسماء از پیامبر ﷺ در حق مادرش که مشرک بود، فتوا خواستند که مادرم به ملاقات من می آید، آیا برای من رواست که باوی روش نیک کنم؟ پیامبر ﷺ فرمودند: (صَلِّيْ اُمَّكَ) یعنی با مادرت صلئه رحم کن. در آیت شماره (۱۵) سوره لقمان قرآن کریم آمده است: «وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا»

مفهوم آیت کریمه اینست که مادر و پدر اگر کافر باشند و به اولاد حکم کنند تا کافر و مشرک شود درینصورت پذیرفتن حکم شان بر اولاد قابل اجراء نیست، مگر در کارهای دنیا با آنها رویه نیک کردن، به طریقه معروف با آنها مدارا کردن و معامله و سلوک نیک نمودن است.

مسأله فقهی است که تا وقتی که جهاد فرض عین نگردیده باشد و در حد فرض کفایی باشد برای فرزند جایز نیست که بدون اجازه مادر و پدر در جهاد اشتراک کند.

خدمت پدر و مادر در همه احوال ضروری است؛ مگر در حالت پیری و کهولت چند حکم تاکید شده است که در زیر بیان می گردد:

حکم اول: اینکه به قدر (أف) به پدر و مادر گفته نشود. «فَلَا تَقُلْ هُمَا أَفٌ». مقصد از کلمه (أف) در برابر پدر و مادر اظهار ناسپاسی و خفه شدن فرزند بر آنها و سرپیچی از فرمان پدر و مادر و یا مکث کردن در برابر امر شان و کمترین آزار هم در حق پدر و مادر ممنوع گردیده است.

حکم دوم: «وَلَا تَنْهَرُهُمَا» معنی نهر طرد کردن و راندن است که سبب آزار پدر و مادر می گردد.

حکم سوم: «وَقُلْ هُمَا قَوْلًا كَرِيمًا» دو حکم قبلی به جنبه نفی مرتبط است که کوچکترین آزار به پدر و مادر را منع می کند.

حکم سومی طریقه صحبت کردن با پدر و مادر را بیان می دارد که با کمال ادب به محبت و شفقت و با لهجه و گفتار نرم با آنها سخن بگویید.

حضرت سعید بن مسیب رضی الله عنه میفرماید: طوری با پدر و مادر سخن گفته شود، مانند یک غلام که با مالک سخت مزاج و خشن طبیعت خود حرف می زند.

حکم چهارم: «وَخَفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ» مطلب از این آیت اینست که در برابر پدر و مادر، خود را مانند یک شخص عاجز و ذلیل قرار بده و از نهایت فروتنی و عاجزی کار بگیر، مانند غلام که در برابر بادر خود عاجز و ذلیل می‌باشد.

معنای جناح شانه است. معنای لفظی آن شانه‌ی عاجزی و ذلت را بگستران و این معامله نباید از روی خودنمایی و تظاهر باشد، بلکه بر اساس عزت و از رحمت قلب نشئت کرده باشد.

حکم پنجم: «وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا» مطلب اینست که به پدر و مادر طوریکه لازم است انسان نمیتواند حقوق شان را بجا آورد و یا در راحت و آسایش آنان بکوشد مگر حتی الوسع در فراهم سازی راحت و رضایت شان در حد توان و نیز از الله تعالی در حق شان دعا طلبد که آنان را به رحمت خود بیامزد و تمام مشکلات شان را آسان سازد. حکم اخیر آنقدر وسیع است که بعد از وفات پدر و مادر نیز جاری است که با این دعا اولاد همیشه در خدمت پدر و مادر باشد.

در ضمن آیات کریمه یاد شده در آیت اخیر «رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا» آن شبهه و دلتنگی را برطرف می‌کند که در احترام و خدمت پدر و مادر در دل اولاد پیدامی شود و الله تعالی داناتر است به آنچه در ضمیر شما است اگر شما صالح و نیکوکار باشید پس الله تعالی برای کسانی که به او رجوع می‌کنند آمرزنده است. خواهی نخواهی در طول زنده گی از طرف اولاد برخی کلمات و تصرفات که مناسب شأن والدین نباشد سر می‌زند که سبب گناه و عذاب در دوزخ می‌گردد، بناءً در آیت اخیر خداوند متعال این شبهه را توضیح فرمود که در صورت بروز کدام سخن نامناسب و خلاف ادب در برابر پدر و مادر و توبه کردن بعد از آن، الله تعالی آن را مورد عفو و آمرزش قرار می‌دهد مشروط بر اینکه شخص با اخلاص و صداقت به خداوند رجوع کند و با پدر و مادرش نیکوکار باشد.

روش تدریس: مباحثی، توضیحی، سؤال و جواب.

معنای کلمات

قولاً کریمه: سخن نرم.

و اخفض: فروتنی و تواضع کن و این تشبیه به پرنده ای است که در قوت بالا رفتن بال‌ها را بلند می‌کند و حین نشست پایین می‌سازد

مواد ممد درسی: کتاب درسی، منابع تفسیری و قصه‌های دینی وارده در احادیث شریف.

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	<p>- معلم محترم با لفظ سلام و چهره بشاش وارد صنف شود بعد از احوالپرسی و گرفتن حاضری، ترتیب و تنظیم صنف از شاگردان می‌خواهد تا یک نفر به نماینده گی کل، مقاله خود را راجع به وفاداری به عهد و پیمان بخوانش بگیرد و به تشویق شاگردان بیفزاید، سپس درس جدید را که ارشادات الهی در باره رعایت حقوق والدین است با درس گذشته عدل و احسان که عدل در توحید و اهتمام به طاعت الله تعالی و رسول اکرم ﷺ و احسان و اخلاص در عبادات فرضی و نفلی و واجبات شریعت است و احسان به والدین و کافه مردم را نیز شامل است ارتباط بدهد.</p> <p>معلم محترم دو نفر شاگرد را توظیف به تلاوت آیات درس که در خصوص حقوق والدین است،</p>

<p>۲۵ دقیقه</p>	<p>می‌سازد تا بالنوبه آیت‌ها را با کمال خشوع و ادب تلاوت نمایند و معلم کلمات و مفردات درس را به تخته می‌نویسد.</p> <p>معلم محترم در محور درس با افاده ترجمه تحت اللفظی و مفهوم تفسیری آیات توضیحات لازم را ارایه می‌دارد و به سؤالات و مشکل‌های دانشی و ذهنی شاگردان توجه بیشتر را بخرج می‌دهد.</p> <p>معلم محترم شاگردان را در سه گروپ وظیفه می‌دهد تا خلاصه نیکویی کردن و طرز سلوک با والدین را با هم مباحثه نموده و یکنفر به نماینده گی از همه گروپها مشخصات فهرست شده را به همگان ابلاغ نماید و معلم جمع بندی کرده و کاستی‌ها را اکمال و به شاگردان تفهیم بدارد.</p>
<p>۵۵ دقیقه</p>	<p>خلاصه درس</p> <p>قسمت نخستین آیات مبارکه ترغیب بر عبادت واجب الوجود الله متعال است که حق رب العزت بر مردم، عبادت او تعالی است به توحید و اعتقاد و اخلاص به صفات و اسما و همه اشیای مؤمن به و هم درین آیت بعد از عبادت خود، الله تعالی احسان و روش نیک با والدین را فرمان داده است و اطاعت والدین را واجب گردانیده، زیرا در عالم اسباب، والدین در باب زایمان اولاد متقبل مشقات و زحمات زیادی می‌شوند و حق والد و والده بی حد و حصر است که نمیتوان آن را ادا نمود، خصوصاً در وقت کبر سن که حاجت شان به کمک و دستگیری اولاد بیشتر می‌شود.</p> <p>تأکید بیشتر بر حقوق والده از این جهت است که از بدو پیدایش اولاد و پرورش آن در اطوار و حالات جنین در وجود مبارکش و تا وقت تولد و دوره شیر دهی، آغوش پر مهر مادر تربیتگاه جسمی، روحی و آموزشی طفل است؛ بنا بر آنچه ذکر شد هدايات قرآنی و احادیث سرور کائنات ﷺ بر معامله و سلوک اخلاق نیک با والدین تاکید می‌فرماید و متخلفین را با مجازات شدید در دنیا و آخرت هشدار داده و مؤکد ترین حقوق را بعد از حق الله تعالی و رسولش حقوق والدین قرار داده است.</p>
<p>۱۰ دقیقه</p>	<p>ارزیابی</p> <p>معلم محترم با استفاده از سؤال‌های کتاب درسی در بخش دانش، مهارت و ذهنیت شاگردان را ارزیابی کند.</p> <p>کارخانه گی</p> <p>معلم محترم مطابق کتاب درسی به شاگردان کارخانه گی توصیه بدارد.</p>

درس بیست و سوم

عنوان: حقوق خویشاوندان، مسکینان و مسافران

صفحه: ۹۰

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

♣ تلاوت، ترجمه و تفسیر آیات شماره ۲۶-۳۰ سوره اسراء را به صورت درست بفهمند.

♣ مفاهیم حقوقی مستفاد از آیات درس را تفکیک و تحلیل نمایند.

♣ بحث افراد و اشخاص مفید در جامعه تبارز نموده و خدمات شایسته را عرضه بدارند.

دانش لازمی: در آیت قبلی بیان حقوق والدین و مسایل مرتبط به آن توسط نصوص قرآنی، احادیث نبوی ﷺ اقوال

صحابه و تابعین افاده گردید، در این آیات کریمه حقوق عمومی اقارب، خویشاوندان، بینوایان و مسافران ارشاد گردیده و همچنان از بذل مال و ثروت در راه غلط و بی مورد ممانعت به عمل آمده است.

انسان در برابر رشته داران و نزدیکان و آن اقاربی که محتاج باشند، نفقه آنان بر اقارب توانگر لازم است در قسمت مصرف نمودن بی مورد مال، پول و دارایی، در قرآن کریم دو لفظ یادشده: یکی تبذیر و دیگری اسراف. طوریکه الله تعالی می فرماید: «وَلَا تُسْرِفُوا» یعنی اسراف نکنید. برخی میگویند: تبذیر و اسراف به یک معنی اند. مصرف نمودن مال در گناه و بدون لزوم، تبذیر و اسراف گفته می شود، بعضی میگویند: صرف مال در کار ناروا و بی مورد تبذیر است، و اسراف عبارت از مصرف نمودن مال در یک مورد جایز بیشتر از حد ضرورت است و این را اسراف گفته اند.

تبذیر بمقایسه اسراف بسیار سخت و قبیح است، و مبذرین در قرآن کریم، برادران شیاطین خوانده شده اند. مجاهد رحمه الله تعالی در تفسیر خود میفرماید: اگر کسی تمام مال خود را در راه حق بمصرف برساند تبذیر نیست، و هرگاه به اندازه یک مد (پاو) در راه باطل مصرف کند در تبذیر داخل است.

حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه می فرماید: مصرف کردن مال بدون حق تبذیر است. (تفسیر مظهری)

مصرف پول و مال در اموری که جایز و مباح است از حد زیاد که سبب احتیاج و ناداری شخص در آینده گردد، این هم در تبذیر داخل است.

شخصی که سرمایه اصلی اش را حفاظت می کند و مفاد آنرا به پیمانه وسیع در رفع ضروریات مشروع مصرف می کند، تبذیر گفته نمی شود. (تفسیر قرطبی).

اعتدال و میانه روی در مصارف

در آیت (۲۹) سوره اسراء، الله تعالی رهنمایی به اقتصاد می کند طوری که نه کمک و مساعدت در حق مردم بینوا و محتاج ترک گردد و نه برای شخص منفق کدام مشکل اقتصادی رخ دهد؛ یعنی اقتصاد و میانه روی در نظر گرفته شود.

در شأن نزول آیت کریمه ابن مردویه از حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه و بغوی رحمه الله تعالی از حضرت جابر رضی الله عنه حدیثی را روایت کرده ند که: در حضور نبی کریم صلی الله علیه و آله پسر ی آمد و عرض کرد: مادرم از شما یک پیراهن میخواهد، درینوقت نزد آنحضرت صلی الله علیه و آله غیر از یک پیراهن که در بدن مبارک شان بود، کدام پیراهن دیگر موجود نبود. پیامبر صلی الله علیه و آله برای آن پسر گفت: یک وقت دیگر بیا که چیزی پیدا شود و حاجت مادر شما را پوره کنم. پسر بطرف خانه رفت و باز

آمد و گفت: مادرم میخواهد آن پیراهن که در وجود مبارک شماست بدهید. نبی کریم ﷺ پیراهن خود را از وجود شان بیرون آورد و برایش داد و آنحضرت ﷺ بدون پیراهن ماند، هنگامیکه وقت نماز شد حضرت بلال رضی الله عنه اذان گفت، نبی کریم ﷺ به نماز تشریف نیاوردند. برای اصحاب رضی الله عنهم فکر و اندیشه پیدا شد، برخی از آنها نزد آنحضرت ﷺ داخل شدند و دیدند که آنحضرت ﷺ پیراهن ندارد و نشسته اند، بعد این آیت کریمه نازل گردید.

لفظ (مَحْشُورًا) در قرآن کریم به آن اشاره دارد که بعضی مردم حوصله مندی زیاد و همت عالی دارند که از پریشانی آینده هراس ندارند و حقوق مستحقین را نیز بجا می آرند، به این سبب نبی کریم ﷺ چنین عادت شریف داشتند که چیزی را برای فردا ذخیره نمیکردند و در بین اصحاب کرام رضی الله عنهم نیز چنان اشخاص وجود داشت که در عهد فرخنده پیامبر ﷺ تمام مال خود را در راه حق سبحانه و تعالی مصرف کرده اند پیامبر ﷺ نه آنان را منع می کردند و نه آنان را مورد ملامتی قرار می دادند. از این معلوم میشود که ممانعت در حق کسانی است که تکلیف گرسنه گوی و تشنه گوی را تحمل کرده نمیتوانند و در صورت مصرف مال افسوس میخورند که کاشکی مصرف نمی کردیم در این صورت عمل گذشته شان فاسد می گردد.

«مَلُومًا مَّحْشُورًا» در این باره تفسیر مظهري شریف میفرماید: که (مَلُومًا) متعلق به حالت بخل است که اگر دستهای خود را از انفاق باز دارند مردم او را ملامت میکنند و (مَحْشُورًا) تعلق به حالتی دارد که در مصرف کردن چندان افراط نماید که خود او به فقر و تنگدستی روبرو شود و در این حالت او محسور (ناتوان، عاجزی و تأسف کننده) باشد.

معنای کلمات

وَ آتٍ بَدَه؛ امر برای وجوب است.

ذَا الْقَرَبَى: صاحب قرابت.

وَلَا تَبْذُرْ: و اسراف مکن در غیر طاعت الله تعالی (در راه نامشروع و غیر حق).

كُفُورًا: بیحد ناسپاس.

روش تدریس: بیان شفاهی، تلاوت انفرادی، کار گروهی.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، منابع تفسیری و حدیث، پوسترهایی که بیانگر تبتیر باشند.

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	<p>- معلم محترم بعد از عرض سلام و احوال پرسی و مشاهده نظافت شاگردان و تنظیم و ترتیب صنف، کارخانه گوی شاگردان را طور نمونه از یک دو شاگرد می بیند و درس گذشته را با پرسش سؤالهای کوتاه ارزیابی می کند و مشکلات درسی شاگردان را حل می نماید و ارتباط درس جدید را با درس گذشته واضح می سازد.</p> <p>معلم محترم چهار نفر شاگرد را به شکل داوطلبانه هدایت تلاوت نمودن ۴ آیت مبارکه درس می دهد که به نوبت تلاوت کنند و اشتباهات تلاوت شان را اصلاح می کند.</p>
۲۵ دقیقه	<p>معلم محترم کلمات درس را روی چارت و یا تخته صنف نوشته و ضمن ترجمه و تفسیر آیات مبارکه، نظام حقوقی شریعت اسلامی را که حقوق الله - حقوق والدین، حقوق اقارب، مسکینان یا مسافران و همه حقوق العباد را توضیح داده و از شاگردان در مورد دریافت معانی کلمات درس همکاری و مشارکت تقاضا می دارد.</p>

معلم محترم به شاگردان رهنمایی میکند تا از روی کتاب درسی آیات مبارکه را طور انفرادی تلاوت نمایند و در ختم تلاوت از شاگردانیکه نسبتاً ضعیف و مشکل دارند با روحیه عالی عاطفی در تفهیم نقاط مشکل رهنمایی و همکاری نماید.

- معلم محترم با ارایه مثالهای زنده از وضع نابسامان اسراف در محافل عروسی و مجامع و رسوم و عنعنات ناپسندیده و غیر شرعی به شاگردان در گروپها وظیفه بدهد تا فهرستی از مصارف گزاف را با هم ترتیب دهند و جهت محو و زدودن آنها راهکارهای مناسب را نشان دهی نمایند و نتیجه را به هم صنفیهای شان ابلاغ کنند.

معلم محترم درس را جمع بندی نموده و حقوق الله و رسول ﷺ و حقوق والدین و اقارب و مسکینان، مسافران و نیکی نمودن با آنها و خودداری از اسراف و بخل و امساک و اعتدال در مصارف را شفاهی بیان کند.

خلاصه درس

سوره مبارکه اسراء که بنام سوره بنی اسرائیل نیز مسمی گردیده است در مکه نازل شده مگر برخی از آیات اخیر آن در مدینه شرف نزول یافته، آیات شماره های (۲۵-۲۳) که درس ۲۲ بود به ارتباط حکم حقوق الهی و طاعت و عبادت توحیدی و عاری از شرک و معاصی و همدیف آن حقوق والدین و نیکی با آنها در همه احوال مطالبه گردیده تا فرزندان بعد از حقوق الله تعالی و اطاعت از رسول اکرم ﷺ به آن اهتمام و عنایت نمایند و با نهایت نکویی، سخنان زیبا و نوید بخش با همگان تعامل گردد.

درس حاضر امروز پیوست همان آیات مبارکه حقوقی بوده که از آیت (۲۶-۳۰) سوره متذکره اسراء می باشد که اعطای کل ذیحق را حقیقت است که مفهوم عدالت اسلامی را افاده می کند، ادای حقوق خویشاوندان، مسکینان، محتاجان و مسافران واجب است، بمذهب امام نعمان بن ثابت رحمه الله یعنی نزد احناف که شخص ثروتمند تکافل و تساند اقارب خود را کند و آنها را وقتاً فوقتاً مراعات نماید چون برادر، خواهر و دیگر محارم، و به نزد دیگر علما امر برای استجباب است و آنها مساعدتها را منحصر به اصول و فروع انسان کرده و بس و در جمله نیکی کردن، صله رحمی با آنها مطلوب است.

و سپس اسراف و ضیاع مال، دارایی و ثروت را نکوهیده و در خط شیطان قرار داده که مصرف بی مورد و گزاف در غیر موردش بر طریقه قبیحه شیاطین که همه ناسپاس اند قرار دارند.

ارزیابی

معلم محترم با استفاده از سؤالهای کتاب درسی شاگردان را ارزیابی نماید.

کارخانه گی

معلم محترم به شاگردان توصیه نماید تا فواید و آموختنیهای درس را در کتابچههای شان رونویس و نکات مهم آن را حفظ کنند.

۵ دقیقه

۱۰ دقیقه

درس بیست و چهارم

عنوان: عدالت و مسؤولیت در معاملات

صفحه: ۹۴

اهداف: شاگردان باید:

♣ مفاهیم و احکام آیات مبارکه درس را خوبتر بیاموزند.

♣ در معاملات و داد و ستد و پوره دادن و گرفتن پیمانه اجناس عدل و انصاف نمایند.

♣ از افعال و اعمال متکبرانه جداً خودداری نموده و پیام درس را به دیگران برسانند.

دانش لازمی: فقهای کرام در باره آیت کریمه (۳۵) سورة اِسرائ یعنی در قسمت وزن و پیمانه در تول و ترازو، میگویند که حق کسی را کم دادن در وزن و پیمانه حرام است. ابوحیان (ح) در تفسیر بحر محیط در مورد آیت مبارک «وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ» می فرماید: این آیت در باره پوره سنجیدن پیمانه و ترازو است که فروشنده ذمه واری و مکلفیت آنرا دارد و صراحتاً آیت شریف برپوره پیمانه کردن فروشنده دلالت دارد.

در اخیر این آیت کریمه، الله تعالی می فرماید: « ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا » در حکم این آیت مبارکه در باره پیمانه کردن و سنجش عادلانه بصورت برابر دو موضوع نهفته است: یکی آنکه این یک عمل خیر و عقلاً و شرعاً نیک است که هر انسان صاحب خرد، کم دادن و نقصان در پیمانه و ترازو را کار درست نمیداند و دوم اینکه پاداش پوره پیمانه کردن و به انصاف وزن کرن فرجام نیکو دارد و سبب اجر و دخول جنت می گردد.

همچنان به این کار نیک و رعایت انصاف در پیمانه دردنیای نیز سبب اعتبار و محبوبیت تاجر می گردد و این اعتبار و اعتماد متکی بر امانت داری تجارتی میباشد.

در آیات بعدی در قسمت زنده گی عمومی دو حکم آمده: یکی اینکه بدون تحقیق و غیر آگاهانه در یک موضوع، عمل کردن منع است و هدف از تحقیق درجه یقین کامل است که به جانب مخالف هیچ شک و تردید باقی نماند. دوم: اینکه قطعی و یقینی باشد مانند امور عقیده وی و اصول دین در این قسم به درجه اول تحقیق ضروری است و بدون تحقیق عمل کردن جواز ندارد.

قسم دوم ظنیات است مانند احکام، اعمال و فروع.

از آیت شریف برمیآید که در احکام قطعی و یقینی نیز تحقیق ضروریست تا آنگاه که به قطعیت و یقین کامل نرسد عمل کردن جائز نیست، و در امور ظنی و احکام فرعی درجه دوم (گمان غالب) تحقیق ضروریست.

مورد بازپرس قرار گرفتن چشم، گوش و دل در روز قیامت

قول الله تعالی اینطور ارشاد گردیده. «إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا» در آیت کریمه خاطر نشان گردیده که در روز قیامت از گوشها، چشمها و دل بازپرس صورت می گیرد؛ از گوشها پرسیده می شود که در طول دوام حیات چه چیزها را شنیده؟ از چشمها سؤال می گردد که در مدت حیات چه چیزها را دیده و از دل پرسیده می شود که به چه چیزها اندیشیده و بکدام مفکوره معتقد و باور داشته است. اگر با گوشها سخنهای بیهوده، دروغ، غیبت، ساز و موسیقی راشنیده باشد و یا به چشم به عورتهای دیگران و به زنان نامحرم و برهنه رویان دیده باشد و یا

در دل فکر و خیال باطل را پرورانیده باشد، از این همه پرسش صورت می گیرد و در صورت ارتکاب همچو اعمال معذب می شود.

به ارتباط آیت قبله «وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ» در تفسیر قرطبی و مظهری بیان شده به آنچه که علم و تحقیق نداشته باشید عمل نکنید و متصل به آن ذکر گوش ها، چشم ها و دل که مورد بازپرسی قرار می گیرند اینست که بدون علم و تحقیق بالای کسی الزام کردن و بدون فکر درست در باره کسی سخنی را بگویند که گویا آن شخص با این کار ارتباط دارد و اگر این سخن را با گوش شنیده باشد و یا با چشم دیده باشد و یا با دل فهمیده باشد از همه سؤال می شود که آیا این سخن و یا موضوع واقعیت داشت و یاخیر؟ و چرا اعضای شریف را در امور ناروا استعمال کرده و تمام اندام های بدن انسان بر علیه خودش شاهدهی می دهند.

در آیت کریمه دوم ارشاد شده که در زمین به تکبر و بزرگمنشی راه مرو، این کار و پیشه بی خردان است؛ زیرا تو(ای انسان) نه زمین را شکافته(پاره) میتوانی و نه از کوهها برتر و بلند هستی.

حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه میگوید که نبی کریم صلی الله علیه و آله فرموده اند: کسیکه به اندازه یک ذره در دلش تکبر باشد به جنت داخل نمی شود.

حضرت عمر فاروق رضی الله عنه حین ایراد خطبه بالای منبر فرموده اند که من از حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله شنیده ام که کدام شخصیکه تواضع و فروتنی را پیشه خود سازد، الله تعالی او را بلند مرتبه می نماید، او خود را کوچک فکر می کند؛ اما در نظر مردم بزرگ و صاحب عزت می باشد، و کسیکه تکبر و بزرگمنشی کند الله تعالی او را سبک و ذلیل می سازد، او خود را کلان و صاحب مقام می شمارد در حالیکه در نظر مردم، پست، ذلیل و فرومایه می باشد.

معنای کلمات

أَوْفُوا: پوره (کامل) بدهید.

الْقَوَاد: قلب، دل.

الْحِكْمَة: موعظه.

روش تدریس: مباحثی، توضیحی، سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر شریف، پوسترهای مصور ترازوهای سیستم و تناژ بلند و غیره.

وقت	فعالیت معلم
۵ دقیقه	<p>- معلم محترم بعد از ادای سلام و حمد و ثنای الله تعالی و درود به روان پاک محمد <small>صلی الله علیه و آله</small> مختصراً با شاگردان و بویژه آن عده شاگردانی که مشکل ذهنی و تکلیف جسمی داشته باشند صمیمانه احوال پرسشی می نماید و با حرکات و مهارت های سنجیده فضای آموزشی صنف را مساعد و با طرح پرسش هایی از فراگیری مسایل ارشادی حقوقی آیات مبارکه درس گذشته میزان فهم و برداشت شاگردان را ارزیابی می کند.</p> <p>معلم محترم با یک مرور گذرا پیرامون درس های تفسیر شریف روشنی اجمالی انداخته و عطف توجه شاگردان را به دروس قبلی از امتحان وسط سال و دروس نیمه اخیر بعد از امتحان بر می گرداند و سپس با ابراز حمد و ابراز سپاس خدای منعم و مددگار آخرین درس مضمون تفسیر را با نوشتن عنوان</p>

معلم محترم ضمن ابراز احساسات و عواطف نیک به شاگردان که در اخیر سال تعلیمی و آخرین درس تفسیر شریف قرار دارند، توجه شاگردان را به ارتباط درس جدید جلب نموده تا از بین شان یکنفر قاری ورزیده در علم تجوید آیات مبارکه شماره (۳۵-۳۹) سورة اسراء را به صدای بلند و زیبا تلاوت کند و دیگران نیز او را بعد از قرائت هر آیت همراهی کنند.

- معلم محترم کلمات درس را به شاگردان وظیفه بدهد تا رونویس و در حل مفهوم آن دقت کنند.
- معلم محترم ضمن بیان شفاهی و توضیحی ترجمه و تفسیر آیات کریمه را ارایه داشته و از فرا آورده های پیامی و حکمی آن قسماً تفصیل وار با شاگردان مباحثه نماید و شاگردان را موقع بدهد تا سؤال ها و نقطه نظرهای شان را ابراز نمایند.

- معلم محترم از شاگردان بخواهد تا در چهار گروپ، هر گروپ یک صفحه از درس را متن خوانی کنند و مشکلات لغوی و تلفظی شانرا صمیمانه اصلاح نماید و به سؤال های شاگردان جواب های مناسب و قناعت بخش بدهد.

خلاصه درس

شاگردان عزیز، امروز آخرین عنوان درس تفسیر شریف را خواندیم و شما تسلسل و ارتباط درسهای تفسیر را از ابتدای سال تا نیمه سال و از آن به بعد تا اخیر سال که آیات منتخب و گزیده شده از قرآن کریم که فراگیری عقاید، عبادات، معاملات و احکام فقهی و اخلاقیات است آموختید.

درس حاضر که آیات کریمه سورة اسراء از شماره (۳۵-۳۹) است عدالت و مسؤولیت پذیری در کلیه معاملات را ارشاد میفرماید و یکی از مهمترین معامله پیمایش و سنجش چیزهای مکیل و موزون در ترازو است؛ از ترازوی زرگران گرفته تا قیان و ترازوی تناژ بلند که مقادیر کم و زیاد را تا هزاران تن وزن می کنند که اهل پیمان در ترازو کمال عدل و انصاف را رعایت کنند تا در زمره مطففین که یک سورة دیگر قرآن است قرار نگیرند که کم دهنده گان و خاینان را در تول و ترازو به عقوبات شدید تهدید می کند و همچنان آیات بعدی از کنجکاوای چیزهایی که انسان بدان علم ندارد منع می فرماید و از کبر و غرور و خود خواهی و خیال پردازی که عادت جباران و سرکشان است مسلمانان را بر حذر می سازد.

- معلم محترم در صورت داشتن ساعات اضافی به تکرار درسها آغاز کند.

ارزیابی

معلم محترم با استفاده از سؤال های پایانی درس، شاگردان را ارزیابی نماید.

کارخانه گی

معلم محترم به شاگردان وظیفه بدهد تا مفاهیم آیات کریمه را که در مورد عدل و انصاف و احکام متعلق به معاملات نازل گردیده حفظ نمایند.